

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
JANDARMA VE SAHİL GÜVENLİK AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI GÜVENLİK VE TERÖRİZM ANA BİLİM DALI

**ÇATIŞMA SONRASI ORTAMDA YEREL
KOLLUĞUN REFORMU/YAPILANDIRMASI:
AFGANİSTAN'DA TÜRKİYE TECRÜBESİ**

HAZIRLAYAN

EMRE GÖKSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAYIS 2024

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
JANDARMA VE SAHİL GÜVENLİK AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇATIŞMA SONRASI ORTAMDA YEREL KOLLUĞUN
REFORMU/YAPILANDIRMASI: AFGANİSTAN'DA
TÜRKİYE TECRÜBESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI GÜVENLİK VE TERÖRİZM ANA BİLİM DALI

HAZIRLAYAN

Emre GÖKSU

TEZ DANIŞMANI

Prof.Dr. Cenker Korhan DEMİR

ANKARA 2024

“Her Hakkı Saklıdır”

ETİK BEYAN

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmamın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Emre GÖKSU

02.05.2024

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
JANDARMA VE SAHİL GÜVENLİK AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇATIŞMA SONRASI ORTAMDA YEREL KOLLUĞUN
REFORMU/YAPILANDIRMASI: AFGANİSTAN'DA TÜRKİYE TECRÜBESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Emre GÖKSU

Mayıs 2024

ÖZET

Bu tezin amacı çatışmanın henüz sonlandığı ortamdan başlayarak, yerel kolluk kuvvetlerinin reformu/yapılandırması sürecine katılan uluslararası aktörlerin hareket tarzlarını ve sürece yaklaşımlarını tespit ederek, ideal bir kolluk reformu/yapılandırması sürecinin nasıl olması gerektiğini ortaya koymaktır. Bu kapsamda yakın tarihte gerçekleşen ve uluslararası toplum tarafından yüksek katılımın gösterildiği Bosna-Hersek, Kosova ve Afganistan'da yaşanan istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetleri örnek olay olarak seçilmiştir. Bosna-Hersek ve Kosova ülke örnekleri için alanyazın incelemesi yapılmış olup Afganistan özelinde kolluk reformu/yapılandırması süreci hem alanyazın incelemesi hem de yapılandırılmış görüşme çalışması ile derinlemesine incelenerek birincil ve ikincil kaynaklardan toplanan veriler birlikte değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda tezin birinci bölümünde kuramsal ve kavramsal çerçeve oluşturmak maksadıyla “BM barış operasyonları” ve “istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetleri” iki ana başlık altında incelenmiştir. İlk başlık altında iç savaş ya da çeşitli nedenlerle müdahale gerektiren durumlarda BM tarafından geliştirilen enstrümanlar; önleyici diplomasi, arabuluculuk, barış yapma, barış inşası, barışa zorlama ve barışı koruma kavramları açıklanmış ve barış operasyonlarında yetki ve barışı koruma operasyonu prensipleri ele alınmıştır. İkinci başlık altında ise müdahale sonrası hayatın normale dönmesi ve demokratik temellere dayalı devlet inşası sürecine katılan uluslararası aktörlerin çabaları tespit edilmiş; güvenlik sektörü reformu, yapısı, prensipleri ve zorluklarına yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise yakın tarihte icra edilen istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinin NATO öncülüğünde uluslararası aktörler tarafından tecrübe edildiği Bosna-Hersek ve Kosova örnek olayları ele alınmıştır. Alanyazında çeşitli başlıklar altında oldukça yer bulan bu iki örnek, kolluk reformu/yapılandırması özelinde detaylı olarak incelenmiştir. Derinlemesine yapılan alanyazın taraması ve derlemesi neticesinde kolluk reformu sürecinin ana hatları ve bu konuda sergilenen çabalar ortaya çıkarılmıştır.

Üçüncü bölümde kolluk reformu/yapılandırması alanında uluslararası organizasyonların bünyesinde Afganistan'da görev yapmış Jandarma Genel Komutanlığı personeli ile görüşmeler yapılmıştır. Bu yöntem ile süreç içinde görev alan kolluk personelinden (birincil kaynaktan) veri toplanmış, alanyazın taraması ile elde edilen veriler birlikte değerlendirmeye alınmıştır. Yapılandırılmış görüşme çalışması MAXQDA 2024 nitel

veri analiz programı vasıtasıyla içerik analizine tabi tutulmuş ve can alıcı noktalar betimsel analiz yoluyla çalışmaya aktarılmıştır. Böylece çatışma sonrası ortamlarda istikrar ve yeniden yapılandırma çabaları içinde kolluk reformu/yapılandırması sürecinin sahadaki karşılığı anlaşılmalı çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde alanyazın taraması sonrası elde edilen örnek olay incelemesi ve birincil kaynaktan görüşme yöntemi ile toplanan veriler sentezlenerek, gelecek dönemdeki kolluk reformu/yapılandırması hususundaki uluslararası çabalara katkı yapabilecek bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca NATO tarafından geliştirilen “kolluk istikrar harekâtı” doktrininin daha aktif olarak gelecekte hayata geçmesi ve jandarma tipi kolluk kuvvetlerinin bu tip ortamlardaki verimliliğinin tespiti çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Bilim Kodu : 114111
Anahtar Kelimeler : Kolluk Reformu, Kolluk İstikrar Harekâtı, Barış Operasyonları, Güvenlik Sektörü Reformu
Sayfa Adedi : 153
Tez Danışmanı : Prof.Dr. Cenker Korhan DEMİR

T.R.
MINISTRY OF INTERIOR
GENDARMERIE AND COAST GUARD ACADEMY
SECURITY SCIENCES INSTITUTE

REFORMING/CONSTRUCTING LOCAL LAW ENFORCEMENT IN
A POST-CONFLICT ENVIRONMENT: TURKEY'S EXPERIENCE IN
AFGHANISTAN
(M.Sc. Thesis)

Emre GÖKSU

Mayıs 2024

ABSTRACT

The aim of this thesis is to identify the courses of action and approaches of the international actors involved in the reforming/constructing process of local law enforcement agencies, starting from the very beginning of the end of the conflict, in order to reveal what an ideal law enforcement reform/construction process should look like. In this context, the recent stabilization and reconstruction activities in Bosnia-Herzegovina, Kosovo and Afghanistan, which have been highly participated by the international community, have been selected as case studies. A literature review was conducted for the country cases of Bosnia-Herzegovina and Kosovo, and the law enforcement reform/construction process in Afghanistan was examined in depth through both a literature review and a structured interview study, and the data collected from primary and secondary sources were evaluated together.

In this context, the first part of the thesis examines "UN peace operations" and "stabilization and reconstruction activities" under two main headings in order to create a theoretical and conceptual framework. Under the first heading, instruments developed by the UN in cases of civil war or situations requiring intervention for various reasons; the concept of preventive diplomacy, mediation, peacemaking, peacebuilding, peace enforcement and peacekeeping are explained and the principles of authority and peacekeeping operations in peace operations are discussed. Under the second heading, the efforts of international actors participating in the process of normalization of life after the intervention and state building based on democratic foundations were identified; security sector reform, structure, principles and challenges were included.

In the second part, case studies of Bosnia-Herzegovina and Kosovo, where recent stabilization and reconstruction activities were experienced by international actors under the leadership of NATO are discussed. These two examples which are widely covered under various headings in the literature, have been examined in detail in terms of law enforcement constructing. As a result of in-depth literature review and compilation, the outlines of the law enforcement reform process and the efforts made in this regard were revealed.

In the third part, interviews were conducted with Gendarmerie General Command personnel who served in Afghanistan within international organizations in the field of law enforcement reform/construction. With this method, data was collected from the law enforcement personnel involved in the process (primary source), and the data obtained from the literature review were evaluated together. The structured interview study was subjected to content analysis through MAXQDA 2024 qualitative data analysis software and the crucial points

were transferred to the study through descriptive analysis. Thus, the field response of the law enforcement reforming/constructing process within the stabilization and reconstruction efforts in post-conflict environments was tried to be understood.

In the concluding section, the data collected through case studies and primary source interviews following the literature review are synthesized and findings that can contribute to international efforts on law enforcement reform/structuring in the coming period have been reached. In addition, the importance of the study lies in the more active implementation of the "law enforcement stability operation" doctrine developed by NATO in the future and the determination of the efficiency of gendarmerie-type law enforcement forces in such environments.

Science Code : 114111

Key Words : Law Enforcement Reform, Stability Policing, Peace Operations, Security Sector Reform

Page Number : 153

Thesis Advisor : Prof.Dr. Cenker Korhan DEMİR

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım danışmanım Prof.Dr. Cenker Korhan DEMİR'e ve Jn.Gn.K.lığı personeli silah arkadaşlarıma teşekkür eder saygılarımı sunarım. Çalışmam süresince manevi destekleriyle ve fedakarlıklarıyla beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan çok değerli eşim Tuğçe ve oğlum Emre'ye şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	xii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BM BARIŞ OPERASYONLARI VE İSTİKRAR VE YENİDEN YAPILANDIRMA ÇABALARI

1.1. BM Uluslararası Barış ve Güvenlik Uygulamaları Genel Çerçevesi	8
1.2. Barış İnşası ve Siyasi İşler Departmanı (The Department of Political and Peacebuilding Affairs/DPPA) Faaliyetleri	9
1.2.1. Önleyici Diplomasi (Preventive Diplomacy).....	10
1.2.2. Arabuluculuk (Mediation)	11
1.2.3. Barış Yapma (Peacemaking)	11
1.2.4. Barış İnşası (Peacebuilding)	12
1.3. Barış Operasyonları Departmanı (The Department of Peace Operations/DPO) Faaliyetleri	12
1.3.1. Barışa Zorlama (Peace Enforcement) Operasyonları	13
1.3.2. Barışı Koruma (Peacekeeping).....	13
1.4. Barış Operasyonları Genel Çerçevesi.....	15
1.4.1. Barış Operasyonlarında Yetki.....	15
1.4.2. Barışı Koruma Operasyonu Prensipleri.....	16
1.5. İstikrar ve Yeniden Yapılandırma Faaliyetleri Kapsamında Güvenlik Sektörü Reformu	18
1.5.1. İstikrar ve Yeniden Yapılandırma Faaliyetleri.....	18
1.5.2 Güvenlik Sektörü Reformu (Security Sector Reform/SSR).....	19
1.5.3 Güvenlik Sektörü Yapısı.....	21
1.5.4. Güvenlik Sektörü Reformu Prensipleri.....	22
1.5.5. Güvenlik Sektörü Reformu Sırasında Karşılaşılan Zorluklar	24
1.5.6. Güvenlik ile İlgili Diğer Barışı Koruma Aktiviteleri	25

1.6. Kolluk Reformu/Yapılandırılması.....	27
1.6.1. Çatışmanın Henüz Sonlandığı Ortamda Yaşanan Güvenlik Boşluğu (Security Gap).....	28
1.6.2. İstikrar Kolluğu (Stabilisation Policing)	29
1.6.3. İstikrar ve Yeniden Yapılandırma Çabalarında Jandarma Tipi Kolluk Kuvveti (JTKK) Sorunsalı.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

ÇATIŞMA SONRASI ORTAMDA KOLLUK REFORMU/YAPILANDIRMASI: BOSNA-HERSEK VE KOSOVA ÜLKE ÖRNEKLERİ

2.1. Bosna-Hersek Sorunu ve Kuvvet Kullanma Sonrası İstikrarın Yeniden Sağlanması/Kamu Düzeninin Tesis Edilmesi.....	33
2.1.1. Birleşmiş Milletler Kararları Işığında Tarihî Arka Plan	33
2.1.2. Birleşmiş Milletler Koruma Gücü (United Nations Protection Force/UNPROFOR)	36
2.1.3. Dayton Barış Antlaşması Sonrası Bosna-Hersek: İstikrar ve Yeniden Yapılandırma Sürecinde Kamu Düzeninin Sağlanması ve Kolluk Faaliyetleri	38
2.1.3.1. Uygulama Gücü'nün (Implementation Force/IFOR) ve Uluslararası Polis Görev Gücü'nün (International Police Task Force/IPTF) Teşkil Edilmesi	39
2.1.3.2. Bosna-Hersek'te Güvenlik Sektörü Reformu ve Kamu Düzeni Tesis Edilmesi.....	40
2.1.4. Bonn-Petersberg Antlaşması ve Bosna-Hersek'te Kolluk Reformu	41
2.1.4.1 NATO İstikrar Gücü'nün (The Stabilisation Force/SFOR) Teşkil Edilmesi..	43
2.1.4.2. NATO Çok Uluslu Özel Birlik (Multinational Specialized Unit/MSU) Teşkil Edilmesi ve Kolluk Reformu Açısından Etkinliği	44
2.1.5. Bosna-Hersek Kolluk Reformu/Yapılandırması Değerlendirmesi.....	46
2.2. Kosova İç Savaşı, Çatışma Sonrası Ortamda İstikrarın Yeniden Sağlanması ve Kolluk Yapılandırması Süreci	47
2.2.1. Kosova İç Savaşı Tarihî Arka Plan.....	47
2.2.2. Kosova İç Savaşı'na Uluslararası Müdahale ve Barış Süreci	52
2.2.3. BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu (UNMIK) Teşkili	53
2.2.4. Kosova'da İstikrar ve Yeniden Yapılandırma Çabaları	54
2.2.5. Kosova'da Çatışma Sonrası Ortamda Kolluk Yapılandırılması.....	55
2.2.5.1. Müdahale Sonrası Kolluk Yetkisi	55
2.2.5.2. AGİT Tarafından Üstlenilen Kolluk Yapılandırma Süreci (1999-2008).....	56
2.2.5.3. Avrupa Birliği Kosova Hukukun Üstünlüğü Misyonu Tarafından Devam Ettirilen Kolluk Yapılandırılması Süreci.....	60
2.2.6. Kosova'da Kolluk Reformu/Yapılandırması Genel Değerlendirme	61
2.3. Bosna-Hersek ve Kosova Örnek Olay Değerlendirmesi	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AFGANİSTAN'DA KOLLUK REFORMU/YAPILANDIRMASI

3.1. Tarihî Arka Plan	67
3.1.1. Şah Yönetimin Sona Ermesi, Komünist Yönetimler Dönemi ve Sovyet İşgali	67
3.1.2. Taliban'ın Yükselişi	68
3.1.3. El-Kaide'nin Afganistan'a Yerleşmesi	70
3.1.4. El-Kaide'nin Artan Saldırıları ve 11 Eylül 2001 Saldırıları.....	70
3.2. Afganistan'a Koalisyon Güçlerinin Müdahalesi, Kuvvet Kullanma Sonrası İstikrarın Yeniden Sağlanması ve Kamu Düzeninin Tesis Edilmesi Çabaları	71
3.2.1. Sonsuz Özgürlük Operasyonu (Enduring Freedom Operation/EFO).....	71
3.2.2. Sonsuz Özgürlük Operasyonu Yasal Zemini	73
3.2.3. Bonn Antlaşması ve Taliban Rejiminin Sona Ermesi	73
3.2.4. Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvveti'nin (UGYK)Teşkil Edilmesi	74
3.2.5. Kararlı Destek Misyonu (KDM)Teşkil Edilmesi	75
3.2.6. Güvenlik Sektörü Reformu (GSR) Planlaması	75
3.3. Kolluk Reformu/Yapılandırması Çabaları.....	76
3.3.1. Soğuk Savaş Dönemi ve Sonrası Afgan Kolluk Teşkilatları Genel Görünümü	76
3.3.2. UGYK Dönemi Almanya Öncülüğünde Kolluk Reformu Çabaları	77
3.3.3. ABD'nin UGYK Döneminde Kolluk Reformu Sürecine Dahil Olması	79
3.3.4. Değişen Güvenlik Ortamının Kolluk Reformu Sürecine Etkileri.....	81
3.3.5. Kolluk Reform Sürecinde Değişikliğe Gidilmesi: 2005-2007 Dönemi.....	83
3.3.6. Bireysel Eğitimden Toplu Eğitime Geçiş Dönemi: 2007 Yılı Çabaları.....	84
3.3.7. Kararlı Destek Misyonu Dönemi Kolluk Reformu.....	86
3.3.8. Afganistan Ülke Örneği Alanyazın Bulguları	87
3.4. Afganistan'da Türk Jandarması Tecrübesi	87
3.4.1. Görüşme Çalışması Evren ve Örneklem Tespiti	87
3.4.2. Görüşme Analiz Yöntemi - Tema, Kategori ve Kodların Oluşturulması	89
3.4.3. Görev Etkinliği ve Personel Hususları Analizi.....	90
3.4.4. Reform Süreci Olumlu ve Olumsuz Etkiler Analizi	93
3.4.4.1. Reform Sürecini Olumlu Etkileyen Kategorilerin Analizi	95
3.4.4.2. Reform Sürecini Olumsuz Etkileyen Kategorilerin Analizi.....	96
3.5. Afganistan Alanyazın ve Görüşme Analizi Değerlendirmesi.....	100
SONUÇ VE ÖNERİLER	103
KAYNAKÇA.....	111
EK-1	125
EK-2	127

EK-3	130
ÖZGEÇMİŞ.....	131

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 1.1. Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları.....	125
Çizelge 1.2. Barışı Koruma Faaliyetlerinde Polis ve Asker.....	29
Çizelge 2.1. EULEX Tarafından Uygulanan Uzmanlık Eğitimleri.....	62

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekiller	Sayfa
Şekil 1.1. Güvenlik Sektörü Bileşenleri.....	23
Şekil 2.1. KPT Personeli Etnik Dağılımı.....	59
Şekil 2.2. KPT Personeli Cinsiyet Dağılımı.....	60
Şekil 3.1. Kategori, Kod ve Alt Kodlar.....	90
Şekil 3.2. Görev Öncesi Eğitim ve Mesleki Tecrübenin Danışmanlık Görevine Etkisi...	91
Şekil 3.3. Personel Temin ve Atama Hususunu Olumsuz Etkileyen Faktörler.....	92
Şekil 3.4. Diğer Ülkeler ile Koordinasyon	93
Şekil 3.5. Olumsuz Kodların Sıklık Analizi	94
Şekil 3.6. Reform Sürecini Olumlu ve Olumsuz Etkileyen Hususlar.....	94

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu tezde kullanılan simgeler ve kısaltmaları açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
ABG	Avrupa Birliği Gücü
ABP	Afghan Border Police, (Afgan Sınır Polisi)
ABPM	Avrupa Birliği Polis Misyonu
ABPM-A	Avrupa Birliği Polis Misyonu-Afganistan
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
AJK	Avrupa Jandarma Kuvveti
ALP	Afghan Local Police, (Afgan Yerel Polisi)
ANA	Afghan National Army, (Afgan Ulusal Ordusu)
ANP	Afghan National Police, (Afgan Ulusal Polisi)
ASP	Afgan Sınır Polisi
AT	Avrupa Topluluğu
AUO	Afgan Ulusal Ordusu
AUP	Afgan Ulusal Polisi
AUSD	Afgan Ulusal Sivil Düzen Polisi
AUYP	Afgan Ulusal Yardımcı Polisi
AYP	Afgan Yerel Polisi
BMKB	Birleşmiş Milletler Koruma Bölgeleri

BMKG	Birleşmiş Milletler Koruma Gücü
ÇUÖB	Çok Uluslu Özel Birlik
DDR	Disarmament, Demobilization and Reintegration, (Silahsızlandırma, Terhis ve Yeniden Entegrasyon)
DPA	Department of Political Affairs, (Siyasi İşler Departmanı)
DPKO	Department of Peacekeeping Operation, (Barışı Koruma Operasyonları Departman'ı)
DPO	Department of Peace Operations, (Barış Operasyonları Departmanı)
DPPA	Department of Political and Peacebuilding Affairs, (Barış İnşası ve Siyasi İşler Departmanı)
EFO	Enduring Freedom Operation, (Sonsuz Özgürlük Operasyonu)
EUFOR	European Union Force, (Avrupa Birliği Gücü)
EULEX	The European Union Rule of Law Mission in Kosovo, (Avrupa Birliği Kosova Hukukun Üstünlüğü Misyonu)
EUPM	European Union Police Mission, (Avrupa Birliği Polis Misyonu)
EUPOL	European Union Police Mission in Afghanistan, (Avrupa Birliği Polis Misyonu)
EUPOL-A	European Union Police Mission in Afghanistan, (Avrupa Birliği Polis Misyonu-Afganistan)
EUROGENDFOR	European Gendarmerie Force, (Avrupa Jandarma Kuvveti)
FPU	Formed Police Unit, (Teşkilatlandırılmış Polis Birimi)
GSR	Güvenlik Sektörü Reformu
IFOR	Implementation Force, (Uygulama Gücü)
IPTF	International Police Task Force, (Uluslararası Polis Görev Gücü)

ISAF	International Security Assistance Force, (Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti)
İG	İstikrar Gücü
JTKK	Jandarma Tipi Kolluk Kuvvetleri
KCPSED	The Kosovo Centre for Public-Safety Education and Development, (Kosova Kamu Güvenliği Eğitim ve Geliştirme Merkezi)
KDM	Kararlı Destek Misyonu
KFOR	Kosovo Force, (Kosova Gücü)
KG	Kosova Gücü
KLA	Kosovo Liberation Army, (Kosova Kurtuluş Ordusu)
KKO	Kosova Kurtuluş Ordusu
KPS	Kosovo Police Service, (Kosova Polis Teşkilatı)
KPSS	Kosovo Police Service School, (Kosova Polis Teşkilatı Okulu)
KPT	Kosova Polis Teşkilatı
KPTO	Kosova Polis Teşkilatı Okulu
RSM	Resolute Support Mission, (Kararlı Destek Misyonu)
MSU	Multinational Specialized Unit, (Çokuluslu İhtisas Birimi)
NEM	NATO Eğitim Misyonu
NTM	NATO Training Mission, (NATO Eğitim Misyonu)
OMİK	OSCE Mission in Kosovo, (AGİT Kosova Misyonu)
PDT	Polis Danışmanlık Timi
PMT	Police Mentoring Team, (Polis Danışmanlık Timi)

POMLT	Operational Mentoring and Liaison Team, (Polis Operasyonel Danışmanlık ve İrtibat Timi)
PODİT	Polis Operasyonel Danışmanlık ve İrtibat Timi
SFOR	Stabilisation Force, (İstikrar Gücü)
SIGAR	Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, (Afganistan'ın Yeniden İnşası Özel Müfettişi)
SÖO	Sonsuz Özgürlük Operasyonu
SSR	Security Sector Reform, (Güvenlik Sektörü Reformu)
UG	Uygulama Gücü
UGYK	Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti
UNMIK	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, (BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu)
UNPA	United Nations Protected Areas, (Birleşmiş Milletler Koruma Bölgeleri)
UNPROFOR	United Nations Protection Force, (Birleşmiş Milletler Koruma Gücü)
UPGG	Uluslararası Polis Görev Gücü

GİRİŞ

Devletler, insanlık tarihine büyük felaketler olarak kazınan iki dünya savaşı sonrası uluslararası barış ve güvenliği sürekli kılmak adına 1945 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesini hayata geçirmişlerdir. 51 kurucu üye tarafından kabul edilen sözleşme, özü gereği (amaç ve ilkelerin anlatıldığı birinci bölümden anlaşılacağı üzere) ana hedefi olan uluslararası barış ve güvenliği tesis ederken; ulus devlet sistemini korumayı, uyuşmazlıkları barışçıl yollardan çözmeyi ve devletler arası eşitlik ilkesine göre iş birliğini sürdürmeyi hedeflemiştir.

Kurucu üyeler tarafından sözleşmenin giriş bölümüne “...*ortak yarar dışında silahlı kuvvet kullanılmamasını sağlayacak ilkeleri kabul etmeye ve yöntemleri benimsemeye...*” ibaresi eklenmiştir. Sözleşmenin devamında üye ülkelerce uyulması gereken kuvvet kullanma yasağı daha detaylı olarak ele alınmıştır. Nihai hedef uluslararası barış ve güvenliği sürekli kılmak ve ülkelerin silahlı kuvvetlerini sınırları dışında kullanmasını engellemek olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözleşmenin giriş bölümünde de belirtildiği üzere insanlık tarihi ile başlayan çatışmaların tam anlamıyla önüne geçilemeyeceğinin farkında olan örgüt, ulus üstü bir oluşumla uluslararası anarşik ortamı kontrol altına almayı hedeflenmiştir. BM sözleşmesinde yer alan, uluslararası barış ve güvenliği sürdürülebilir kılmak adına “*ortak yarar dışında kuvvet kullanılmaması*” ifadesi ihtiyaç halinde örgüt tarafından kuvvet kullanılabileceğini bize anlatmaktadır.

BM Sözleşmesi’nde her ne kadar tehditler ve aktörler devlet seviyesinde tanımlanmış olsa da sözleşmenin imzalanmasından günümüze kadar gelen süreçte güvenlik tehditleri ve aktörlerin çeşitliliği bakımından önemli değişiklikler yaşanmıştır. Demir’in (2018, s. 745) çalışmasında söz ettiği üzere “uluslararası güvenlik ortamı, tehditlerin karmaşıklığı ve sınır aşan özelliği, aktörlerin çeşitliliği, küreselleşme ve teknolojinin getirdiği özellikler gibi sebeplerle sürekli değişim göstermektedir”. Yani tehditler tek düze olmaktan çıkmış ve **hibrit** nitelik kazanmıştır.

Uluslararası ortamda yaşanan tehditlerin karmaşıklığı ve çeşitliliği aynı eksenle devlet içi yapıda da ortaya çıkmakta olup egemen devletlerin varlığını tehlikeye düşürecek seviyelere ulaşmaktadır (Demir ve Kavaklı, 2019, s. 150). Ayrıca ABD’yi hedef alan 11 Eylül 2001 saldırıları küresel terörizmin dünya barışını ve ulus devlet sistemini tehdit eden yapısını gözler önüne sermiştir. Başarısız devletlerin varlığı terör örgütlerinin kendisine hayat bulması ve sürdürmesi açısından olanak sağlamaktadır. Bu durum BM’nin gündemine de girmiş olup almış olduğu tavsiye kararlar ile devletlerin uluslararası terörizmle

mücadelesini ve bu kapsamda silah kullanmasını teşvik etmiştir.

Barışı koruma operasyonlarının temel ilkeleri; uluslararası barış ve güvenliği sağlamak, çatışan grupları barışa teşvik etmek, demokratik esaslara uygun istikrarlı bir hükümete geçiş sürecine liderlik etmek, insan hakları ihlallerini ortadan kaldırmak ve istikrarlı bir sürece geçişi temin etmek olarak belirlenmiştir. Kısacası BM müdahale ettiği bölgede istikrar ve yeniden yapılandırma sürecine öncülük etme amacı taşımaktadır. Ana hedeflerinden birisi de sözleşmenin özünde ve ruhunda yer alan barış ve güvenliği insan haklarına saygılı bir şekilde tesis etmektir. Bu nedenle operasyonların başından sonuna kadar ***kamu güvenliği sağlama ve hukukun üstünlüğünü temin etme*** konusu önemli bir yer işgal etmektedir. Aksi takdirde başarısız devletlerin varlığını koruyacağı, uluslararası terörizm ve sınır aşan suçlar için uygun zemin hazırlayacağı varsayımı gerçekleşme ihtimalini koruyacak ve uluslararası barış ve güvenliği tesis etmek zorlaşacaktır.

Bu kapsamda, çatışma sonrası ortamda gerçekleştirilecek ve farklı bileşenlerden oluşan Güvenlik Sektörü Reformu (GSR) (*Security Sector Reform-SSR*) planlaması ve icrası önem arz etmektedir. Yeni kurulan ya da iç çatışma neticesinde bürokratik kurumları ya olmayan ya da işlevselliğini yitirmiş devletlerde yeniden yapılandırma ve reform çabaları kapsamlı bir planlama ve uluslararası toplumun desteğine ihtiyaç duymaktadır.

Çatışma sonrası ortamların genel karakteristik özelliği olarak; toplum içinde yer alan kırılgan grupların savunmasızlığı, kontrolsüz silahların henüz toplanmamış olması, yerinden edilen halkın geri dönüş çabası içinde oluşu, suça karışmış ya da karışma ihtimali bulunan silahlı grupların varlığı ve kamu güvenliğini temin edecek güvenlik güçlerinin yokluğu şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle GSR çabalarının uygun koşullarda hayata geçirilebilmesi adına yerel kolluk gücünün hızla teşkil edilerek/yeniden yapılandırılarak işlevsel hale getirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları bakımından GSR içerisinde yer alan ***“kolluk reformu”***¹ detaylı olarak incelenecektir.

Barışı Koruma Operasyonlarının temel hedeflerinden birisi olan “istikrar ve yeniden yapılandırma” faaliyetlerinin amacına uygun ve hızlı ilerleyebilmesi güvenlik sektörü unsurlarının işini düzgün yapabilmesi ile doğru orantılıdır. Siyasi hayatın istikrar kazanması ve yerel halkın özgürce ve güvenle hareket edebilmesi sağlanması gereken ilk koşullardandır. Bu nedenle barış operasyonlarında kolluk faaliyetleri üzerinde ilk andan

¹ Özellikle Batı literatüründe ***“kolluk reformu”*** yerine ***“polis reformu”*** tanımlamasının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Çalışmanın devamında kolluk reformu terimi kullanılacak olup alanyazında karşılaşılan polis reformu ile aynı anlamı ifade etmektedir.

itibaren durulması gereken hassas bir konudur.

Tezin amacı; çatışmanın henüz sonlandığı ortamlarda, güvenlik sektörü bileşenlerinden kolluk kuvvetlerinin reformu/yapılandırılması sürecinin nasıl olması gerektiğini tespit etmektir. Bu kapsamda kolluk reformu/yapılandırması çabalarında çatışmanın henüz sonlandığı ilk dönemden başlayarak gerçekleştirilen uygulamalar ele alınacak ve Jandarma Tipi Kolluk Kuvvetlerinin (JTKK) etkinliği incelenecektir.

Temel problem cümlesi: ***Çatışma sonrası ortamlarda yerel kolluğun reformu/yapılandırılması süreci nasıl olmalıdır?***

Tez sonunda aşağıda belirtilen alt problem cümlelerine cevap bulunmaya çalışılacaktır;

- Yerel kolluğun reformu/yapılandırılması yönetim süreci nasıl olmalıdır?
- Kolluk reformu/yapılandırılması sürecini tehdit eden hususlar nelerdir?
- Bölgenin etnik ve dini yapısının kolluk reformu/yapılandırılması sürecinde personel temin faaliyetleri ve lider personel seçimi ile ilişkisi nedir?
- Yerel kolluğun eğitim süreci nasıl olmalıdır? Bölgede var olan kamu güvenliği tehditleri ile eğitim süreci planlaması arasında ilişki var mıdır? Kolluk eğitim süreci hangi aşamalardan oluşmalıdır?
- Farklı organizasyon yapısına sahip güvenlik güçlerinin (ordu, sivil polis ve JTKK) yerel kolluğun yapılandırılması sürecinde birlikte görev alması süreci nasıl etkilemektedir?
- Modern kolluk yaratma hedefi ile askeri güçlerin kolluk reformu sürecinde görevlendirilmesi arasında ne tür bir ilişki vardır?

Çalışmada araştırma deseni olarak nitel araştırma tekniklerinden vaka analizi (vaka araştırması) ve yapılandırılmış görüşme çalışması birlikte kullanılacaktır (Kumar, 2015, s. 133, 170). Yapılandırılmış görüşme çalışması için Jandarma Genel Komutanlığı'ndan yasal izinlerin alınmasına müteakip Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığı'ndan Etik Kurulu Onayı (2024/1 sayılı) alınmıştır. Veri toplama yöntemlerinden yapılandırılmış görüşme ile birincil kaynaklardan veri toplaması yapılarak, alanyazın incelemesi ile birincil ve ikincil kaynaklardan toplanan veriler ile oluşturulan vaka analizi bölümlerini; destekleme, karşılaştırma ve sentezleme imkânı yaratılması hedeflenmektedir.

Bu kapsamda ilk olarak uluslararası müdahalelerin yasal dayanağı olan BM uygulamaları ve sonraki süreçte gerçekleştirilen GSR çabaları kavramsal ve kuramsal çerçeveyi ortaya koymak adına ***“BM Barış Operasyonları ve İstikrar ve Yeniden***

Yapılandırma Çabaları” başlığı altında detaylı olarak ele alınacaktır. İlerleyen bölümlerde Bosna-Hersek ve Kosova kolluk reformu/yapılandırması alanında uygulanan model ve yaklaşımlar *“Çatışma Sonrası Ortamda Kolluk Reformu/Yapılandırması: Bosna-Hersek ve Kosova Ülke Örnekleri”* başlığı altında ortaya konacaktır. Sonraki bölümde Afganistan kolluk reformu/yapılandırması süreci alanyazın ve yapılandırılmış görüşme çalışması ile birlikte *“Afganistan’da Kolluk Reformu/Yapılandırması”* başlığı altında analize tabi tutulacaktır. Yapılacak örnek olay analizi çalışmasında uluslararası organizasyonlar ve donör ülkeler tarafından kolluk reformu/yapılandırması alanında yapılan işlemler tespit edilmeye çalışılacak, betimsel analiz ve içerik analizi ile toplanan veriler yorumlanarak iyi ve kötü uygulamalar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Alanyazın incelemesi ve örnek olay analizi için bu alanda yapılmış akademik çalışmalar (kitap, dergi, makale), uluslararası kuruluşların yayımlamış olduğu raporlar ve resmi dokümanlar gibi *ikincil* kaynaklardan yararlanılacaktır. Özellikle örnek olay analizinde BM Güvenlik Konseyi kararları detaylı olarak incelenecek ve *birincil kaynak* niteliğinde olan kararlar ışığında durum tespitleri yapılacaktır.

Görüşme çalışması sonucu Afganistan örneği ile ilgili elde edilen birincil kaynak verileri nitel analiz yöntemlerinden betimsel analiz ve içerik analizine tabi tutulacaktır. Betimsel analiz görüşmeci tarafından tespit edilen ve araştırma problemini destekleyici, can alıcı hususların doğrudan çalışmaya aktarılması yoluyla yapılacaktır. İçerik analizi ile tümevarım ve tümdengelim metotları birlikte uygulanarak (Elo ve Kyngas, 2008, s. 109), tezin temel problem cümlesi olan “çatışma sonrası ortamda yerel kolluğun reformu/yapılandırması” teması üzerinde durulacak, Maxqda nitel veri analiz programı vasıtasıyla uygun kategoriler ve kodlar belirlenerek anlamlı sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır. Analizin teması başta belirlenmiş olup kategori ve alt kategoriler yapılan görüşmelerin metne dökülerek analiz programına aktarılması ve alanyazın incelemesi ile gerçekleştirilen örnek olay analizi sonrasında belirlenecektir.

Çalışmada örnek olay analizi ve görüşme sonucunda betimsel ve içerik analizi ile bilimsel veriler yorumlanacak olsa da birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. En önemli sınırlılık farklı coğrafya, kültür, din, etnik yapı ve güvenlik tehditlerinin olduğu, farklı donör ülke ve organizasyonlarca gerçekleştirilen kolluk reformu/yapılandırması uygulamalarının birbirleri ile karşılaştırılamamasıdır. Bahse konu ülkelerdeki kolluk teşkilatlarının yapısal farklılıkları, denenen reform metotlarının birbirleri ile birebir örtüşmemesi, tehdit çeşitliliğinden dolayı kolluk teşkilatlarına kazandırılmak istenen öncelikli yeteneklerin

farklılığı, reform sürecine etki eden değişen güvenlik koşulları ve siyasi çevre, süreçleri ve uygulamaları birbiriyle karşılaştırmaya engel olmaktadır.

İkinci bir sınırlılık ise ülke örneklerini ele alırken müdahale ve uygulama çeşitliliğinden dolayı sistematik bir şekilde başlıklar altında ilerlemek mümkün olmamaktadır. Bu nedenle tarihsel arka plan ışığında her ülke ayrı ayrı kendi tarihsel süreci içinde ele alınmıştır. Bunun en büyük sebebi BM tarafından yetkilendirilen donör ülke ve kuruluşlarca (özellikle BM koordinesinde ilerleye Bosna-Hersek ve Kosova örneklerinde olduğu gibi) kendilerine verilen yetkilerin farklılık göstermesinin reform sürecine farklı olumlu ya da olumsuz etkileri olmasıdır.

Görüşme konusunda en önemli sınırlılık ise çalışma evreninin sadece Jandarma Genel Komutanlığı personelinden oluşmasıdır. Bunun sebebi diğer uluslararası ya da ülke içi donörlere ulaşmanın zorluğu ve kamu personelinden bilgi alma prosedürlerinin süreci zorlaştırmasıdır. Ayrıca çatışmanın henüz sonlandığı ortamlarda (güvenlik tehditlerinin üst seviye olduğu) sivil polis birimlerinin ya çok az sayıda askeri gücün koruması altında görevlendirilebilmesi ya da hiç görevlendirilememesinden dolayı bu ortamlarda görev yapabilecek yeteneğe sahip jandarma teşkilatı tercih edilmiştir.

Başarısız devletlerin varlığı ve hibrit tehditlerin karmaşıklığı BM barış operasyonlarının devam edeceğini göstermektedir. Çatışma sonrası ortamda istikrarın sağlanması çabalarına güvenlik alanında esnek bir yaklaşımla cevap verilmesi ihtiyacı her geçen gün daha da belirginleşmektedir. Türkiye konumu itibarıyla çatışmaların sıklıkla yaşandığı ve başarısız devletlerin bulunduğu Balkanlar, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Orta Asya ekseninde önemli bir konuma sahiptir. Ayrıca uluslararası organizasyonların çatısı altında istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerine sıklıkla katılmaktır. Yapılan bu çalışma ile çatışma sonrası ortamda kolluk reformu/yapılandırması faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması çabalarının alanyazına kazandırılması hedeflenmektedir.

GSR çabalarının yöneltildiği ülkelerde, kolluk reformu konusunda BM, NATO, EUPOL ve EUROGENDFOR gibi oluşumların daha yapıcı konseptler geliştirilebileceği varsayılmaktadır. Ayrıca başarısız devlete müdahalede bulunan/görevlendirilen kuvvetlerin içinde ilk andan itibaren kolluk unsurlarının yer alması sonraki süreçte hedeflenen demokratik ve insan haklarına saygılı devlet inşa etme sürecine olumlu katkı yapacağı bir diğer varsayımdır.

Ayrıca güvenlik tehditlerinden dolayı insanların kitleler halinde göç etmesi ve toplu insan hareketlerinin ulus devlet sistemlerini tehdit eder duruma gelmesi, müdahale edilen

ortamda kamu düzenini tesis etmenin ve güvenilir kolluk teşkilatı yaratmanın önemini ortaya koymaktadır. Çalışma sonunda ulaşılmak istenen hedef; tüm hatlarıyla uygun kolluk reformu/yapılandırma sürecini hem alanyazın incelemesi hem de Afganistan’da Türk jandarmasının edinmiş olduğu tecrübeler ışığında ortaya çıkarmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BM BARIŞ OPERASYONLARI VE İSTİKRAR VE YENİDEN YAPILANDIRMA ÇABALARI

Klasik güç dengesine göre devletler arası ilişkilerde askeri güç kullanımı kabul görmüş ve sıklıkla başvurulmuş bir yöntemdir. 19. yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte demokrasi ve barış hareketlerinin yükselişi, savaşların yıkıcılığını ve etki coğrafyasını ciddi oranda arttırmıştır. Yeni nesil savaşların yıkıcılığının farkına varan devletler, savaşa karşı örgütlenme çabasıyla 1899 ve 1907 yıllarında Lahey’de barış konferansları gerçekleştirmiştir. Konferansların ana teması devletler arasındaki anlaşmazlıkların güç yoluyla değil tahkim antlaşmaları ile çözülmesi gerektiği, eğer çözülemezse savaşın belirlenen kurallar çerçevesinde cereyan etmesi gerektiği olmuştur, ancak kesin sonuç alınamamıştır. Daha sonra iki dünya savaşı arasında (1920) kurulan Milletler Cemiyeti de (MC) uyuşmazlıkları barışçıl yollardan çözmek için etkili bir çözüm olmamıştır (Nye ve Welch, 2015, ss. 268-269).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında devletler, geçmiş başarısız tecrübeler ışığında savaşların ve çatışmaların önüne geçebilmek adına: uluslararası barış ve güvenliği korumak; uluslar arasında eşit haklar ve halkların kendi kaderlerini tayin etme ilkesine saygıya dayalı dostane ilişkiler geliştirmek; uluslararası ekonomik, sosyal, kültürel ve insani sorunların çözümünde ve insan hakları ve temel özgürlüklere saygının geliştirilmesinde işbirliği yapmak; bu ortak amaçlara ulaşmada ulusların eylemlerini birbiri ile uyumlu hale getirecek bir merkez ve üst otorite yaratmak için ilk aşamada 51 üyenin imzası ile Birleşmiş Milletler örgütünü kurmuştur (United Nations. Department Of Public Information, 2008, ss. 3-5)

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması sorumluluğu hızlı ve etkili karar almak adına 5 daimî üye ve 10 geçici üyeden oluşan Güvenlik Konseyi’ne verilmiştir (United Nations, 1945, s. 8). Güvenlik Konseyi devletler arasında yaşanan diplomatik krizlerden çatışmalara kadar varan farklı seviyedeki uyuşmazlıklarda, sözleşmenin VI, VII, VIII ve XII. bölümlerinden aldığı yetki ile çözüm odaklı hareket etmektedir (Demirel, 2015, s. 23; United Nations, 1945).

Soğuk Savaş (SS) sonrası dönemde Sovyetler Birliği ve Yugoslavya gibi devletlerin parçalanması bölgesel seviyede krizlere sebep olmuştur. Bu durum güvenliğin ana aktörü olan devletler dışındaki etnik ve ideolojik grupların uluslararası güvenliği ve barış ortamını etkileyecek dinamiklere sahip olduğunu göstermektedir (Baylis, 2001, s. 255). 1989-2003 yılları arasında Soğuk Savaş’ın sona ermesinden 21. yüzyılın başlarına kadar geçen sürede

meydana gelen 116 çatışmadan 89'u iç çatışma (iç savaş), 20'si yabancı müdahaleli iç çatışma olarak dikkat çekmektedir (Nye ve Welch, 2015, s. 276). Uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bu durumlara karşı BM **“Barış Operasyonları”** ile müdahale etmekte ve istikrar çabalarını sürdürmektedir.

BM savaş ve çatışma ortamlarının hızla normale dönmesi, insan hakları ihlallerinin bir an önce son bulması ve başarısız devletlerin istikrara kavuşturulması için kurulduğu günden bu yana bir dizi uygulamayı hayata geçirmiştir.

1.1. BM Uluslararası Barış ve Güvenlik Uygulamaları Genel Çerçevesi

Soğuk Savaş döneminde hasmane bir yaklaşımla geçen yıllar örgütün BM Sözleşmesi'nin ruhuna sadık kalmasını zorlaştırmıştır. Süper güçler arasında yer alan ideolojik duvar neticesinde SS süresince dünya genelinde yaşanan 100'ün üstünde büyük çatışmada yaklaşık 20 milyon insanın ölmesine BM veto sistemi nedeniyle müdahale edememiştir (Boutros-Ghali, 1992, ss. 2-4).

BM ilk barışı koruma operasyonundan günümüze kadar gelen süreçte edinmiş olduğu tecrübelerle uluslararası barış ve güvenliği sürdürülebilir kılma adına farklı seviyede uygulamalar geliştirmiştir. Bu uygulamaların birbiri ile iç içe geçmiş ve net olmayan sınırları vardır.

Kurulduğu günden günümüze kadar geçen süreçte BM gündeminde oldukça yoğun bir şekilde yer işgal eden “Barışı Operasyonları” 1992 yılında Genel Sekreter Boutros-Ghali tarafından kaleme alınan *“Barış İçin Bir Gündem (An Agenda for Peace)”* başlıklı rapordan sonra artarak devam eden literatüre sahiptir. Bu rapora ek olarak Brahimi Raporu olarak bilinen 2000 yılındaki *Barış Operasyonları Paneli* sonuç raporu barışı koruma operasyonlarının ve diğer uygulamaların çerçevesini çizen diğer yapı taşıdır.

Boutros-Ghali (1992 ss. 5-6) tarafından hazırlanan raporda *önleyici diplomasi, barış yapma ve barışı koruma* uygulamaları ön plana çıkmıştır. Brahimi (2000, s. 2) tarafından kaleme alınan raporda ise barış operasyonlarının *çatışmaların önlenmesi, barış yapma/barışı koruma ve barış inşası* uygulamaları olmak üzere üç ana eksenle sürdürüldüğünün altı çizilmiştir.

Ayrıca Boutros-Ghali tarafından hazırlanan raporda barış kavramının savaşın yokluğu ile ölçülen değil, insan güvenliği ve iyi yönetim ile ölçülen devlet içi uygulamaları da kapsadığı görülmektedir. SS sonrası dönemde BM'nin ilgisi devletler arası savaş ile sınırlı kalmanın ötesine geçmiş olup iç savaşların yarattığı insan güvenliği tahribatını ortadan kaldırmaya yönelik çabaları da içine alan geniş bir yelpazede karşımıza çıkmaktadır (Peou,

2002, s. 52).

Çatışmaların önlenmesi, barış yapma, barışı koruma, barışa zorlama ve barış inşası birbirini takip eden faaliyetler olarak karşımıza çıkabileceği gibi nadiren de olsa münferiden tezahür edebilir (DPKO, 2008, ss. 17-18). BM farklı uygulamalarını olayın doğasına ve seyrine göre Güvenlik Konseyi kararları ile hayata geçirmektedir. Bu uygulamaların özelliklerini ve uygulanma tarzlarını irdeleyerek barış operasyonlarını daha iyi anlayabiliriz.

BM uluslararası barış ve güvenliği sağlama çabalarını Genel Kurul tarafından kabul edilen A / RES / 72/262 C (UN General Assembly, 2018, s. 3) sayılı karar uyarınca 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren bünyesinde oluşturduğu ve genel sekreter yardımcıları liderliğindeki iki departman aracılığıyla sürdürmektedir: Barış İnşası ve Siyasi İşler Departmanı (*The Department of Political and Peacebuilding Affairs/DPPA*); Barış Operasyonları Departmanı (*Department of Peace Operations/DPO*) (UN reform: *Two new departments for the peace and security pillar*, 2018).³ BM tarafından geliştirilen barış uygulamalarını (*önleyici diplomasi, arabuluculuk, barış yapma, barış inşası, barışa zorlama ve barışı koruma*) temelleri daha önceki yıllarda atılmış olan ve 2019 yılında restore edilen iki departmanın faaliyetlerini inceleyerek daha kapsamlı anlayabiliriz.

1.2. Barış İnşası ve Siyasi İşler Departmanı (*The Department of Political and Peacebuilding Affairs/DPPA*) Faaliyetleri

DPPA küresel seviyede siyasi gelişmeleri yakından takip eden ve potansiyel krizlere karşı Genel Sekreter ve temsilcilerine destek sağlayan bir birimdir. Aynı zamanda toplumlar arasında meydana gelen çatışmaların barışçıl yollardan çözülebilmesi için girişimlerde bulunmaktadır. DPPA dünyanın herhangi bir yerinde diplomatik uyuşmazlıklardan çatışmalara varan seviyelerde ortaya çıkan krizlere tarafların rızası ile hızla arabuluculuk etme odaklı hareket eden bir oluşum olmakla birlikte krizlerin sonlandırılması ve çatışmaların önlenmesi/sonlandırılması konularında BM'nin diğer organları ve bölgesel örgütler ile yakın iş birliği içinde çalışmaktadır (DPPA, 2019, s. 36).

DPPA her ne kadar Genel Sekretere bağlı olarak çalışmalarını yürütse de Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi yetkileri altında görev yapan barışı koruma misyonu ve siyasi misyonlara destek olacak şekilde çalışmalarını geliştirmektedir (*What We Do*, n.d.). BM sistemi içerisinde oluşturulan departman, ofis, misyon ve diğer organların görev alanları

³Ayrıca BM bünyesinde oluşturulan diğer departman ve ofisler ile bölgesel kuruluşlar barış sürecini desteklemek adına belirtilen iki departman ile yakın iş birliği içerisinde.

kesin hatlar ile birbirinden ayrılmamıştır. Uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülebilir olması adına tüm birimler koordinasyon ve ahenk içinde çalışmalarını sürdürerek birbirlerini destekler nitelikte görevlerini icra etmektedir.

DPPA tarafından 2024 yılı şubat ayı itibarıyla icra edilen uygulamalar *önleyici diplomasi, arabuluculuk, barış yapma ve barış inşası* olarak tasnif edilmiştir.

1.2.1. Önleyici Diplomasi (Preventive Diplomacy)

Son dönemde BM, örgüt misyonu doğrultusunda “*olası krizleri önceden tespit edip doğru analiz ile diplomatik yollardan önleme vizyonunu merkeze koyan bir anlayış*” ile hareket etme amacı taşımaktadır. Bu durumu “**tepki**” kültüründen “**önleme**” kültürüne geçiş olarak ifade etmektedirler (Preventive Diplomacy, n.d.). Bu uygulama BM için yeni bir yaklaşım olmamakla birlikte (çatışmaların önlenmesi –*conflict prevention*- ifadesi ile BM dokümanlarında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır) diplomasi silahının çatışmaların yaşanmasını önleme konusunda daha aktif rol oynayacak şekilde dizayn edilmesini kapsamaktadır.

Önleyici diplomasi uyuşmazlıkların çatışmaya dönüşmesini engellemek ve ortaya çıktığında düşük yoğunlukta tutularak bölgesel/küresel ölçekte yayılmasını önlemek için alınan diplomatik önlemleri ifade eder. BM önleyici diplomasi çabalarını Güvenlik Konseyi, Genel Sekreter ya da görevlendirdiği diplomatik elçiler marifeti ile yerine getirmektedir. DPPA bu çabalara planlama, destek olma ve çatışma analizi sağlama konusunda katkıda bulunan temel yapı taşıdır. Önleyici diplomasinin temel bileşenleri; *taraflar arasında diyalog ortamı yaratma, uzlaşma sağlama ve gerilimleri barışçıl yollardan giderme konusunda teşvik etme* girişimleridir. BM önleyici diplomasi konusunda bölgesel örgütler ile yakın temas halinde çalışmalarını sürdürmektedir (Preventive Diplomacy, n.d.).

Beş Orta Asya ülkesinin⁴ talebi ve dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un girişimleri ile 2007 yılında Aşkabat'ta Birleşmiş Milletler Bölgesel Önleyici Diplomasi Merkezi'nin (*United Nations Regional Centre for Preventive Diplomacy/UNRCCA*) kuruluşu bu uygulamanın güncel örneklerinden bir tanesidir (Timeline, n.d.). Bölgesel Önleyici Diplomasi Merkezi'nin hedefi AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı), Şangay İşbirliği Örgütü ve bölge ülkeleri ile işbirliği halinde terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı, organize suçla mücadele ve çevresel konularda çözüm üretmek olarak

⁴ Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan.

belirlenmiştir (Mandate, n.d.).

1.2.2. Arabuluculuk (Mediation)

BM örgütü kuruluşundan günümüze kadar geçen sürede devletler arası ya da devlet içi uyuşmazlıklara/çatışmalara arabuluculuk etme konusunda hayati bir rol oynamıştır. Arabuluculuk faaliyetleri Genel Kurul, Güvenlik Konseyi ya da uyuşmazlığa taraf olanlar tarafından gelen talepler doğrultusunda Genel Sekreter ya da görevlendirdiği temsilciler tarafından yerine getirilir (Mediation, n.d.).

Aslında BM örgütünün kuruluşundan itibaren devam eden ancak resmi olarak temelleri 1992 yılında DPA (*Department of Political Affairs*) çatısı altında atılan arabuluculuk uygulamaları günümüzde DPPA koordinesinde uzman personel desteğiyle devam etmektedir. Arabuluculuk faaliyetlerinin yegâne amacı uyuşmazlıkların çatışmaya dönüşmesinin önüne geçmek ve çatışma aşamasına geçenlerin uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmesini barışçıl yollardan önlemektir (Mediation, n.d.).

BM tarafından kriz ortamlarında sıklıkla kullanılan arabuluculuk yöntemi ile ilgili 2006 yılında “Arabuluculuk Destek Birimi’nin” (*Mediation Support Unit*) kurulması daha profesyonel ve ilkeli yaklaşımlar geliştirilmesini sağlamıştır. BM’nin bu hamlesinin devamında Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Afrika Birliği, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu ve Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi kuruluşları kendi sekreterlikleri bünyesinde arabuluculuk destek ofisleri kurmuş olup Güney Afrika Kalkınma Topluluğu, Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu, İslam İşbirliği Teşkilatı ve Amerikan Devletleri Teşkilatı gibi organizasyonlar BM ile işbirliği içinde arabuluculuk kapasitelerini arttırmışlardır (United Nations Activities in Support of Mediation Report of the Secretary-General, 2017, s. 9).

1.2.3. Barış Yapma (Peacemaking)

BM Sözleşmesi 33. maddesine göre: “*Uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesini tehlikeye sokacak herhangi bir anlaşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce müzakere, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, tahkim ya da yargısal çözüm için bölgesel örgütlere veya düzenlemelere başvurarak ya da kendi seçtikleri diğer barışçıl yollarla bir çözüm arayacaklardır*” (United Nations, 1945, s. 10). Kurucu sözleşmede yer alan bu maddenin doğasına uygun olarak DPPA tarafından desteklenen barış yapma faaliyetleri arabuluculuk faaliyetlerini de içine alan kapsamlı eylemler bütünüdür.

Barış yapma uygulaması hasım tarafları barış antlaşması için bir araya getirme çabası

taşıyan diplomatik eylemler bütünüdür. Genel Sekreter barış yapma için ya doğrudan ya da Genel Kurul veya Güvenlik Konseyi'nin talebi üzerine harekete geçebilir. Barış yapma çabaları BM örgütü tekeline bırakılmış bir durum değildir. Bu konuda diğer devletler, barış elçileri, bölgesel örgütler, sivil toplum örgütleri ve tanınmış seçkin kişiler de sürece katkıda bulunabilirler (DPKO, 2008, s. 17).

DPPA barış yapma çabalarını profesyonel destek sağlayan barış yapımcılar (*peace makers*) ile desteklemektedir. Barış yapımcılar hem BM siyasi misyonlarına hem de BM dışı barış yapma çabası taşıyan devlet, bölgesel örgüt ve seçilmiş kişilere destek olmaktadır (Peacemaking, n.d.). Bu konuda profesyonel destek sağlamak maksadıyla DPPA bünyesinde yer alan Arabuluculuk Destek Birimi (*Mediation Support Unit*) içerisinde üst düzey arabuluculuk danışmanlarından oluşan Bekleme Ekibi (*Standby Team of Senior Mediation Advisers*) oluşturulmuştur (Mediation Support Unit, n.d.).

1.2.4. Barış İnşası (Peacebuilding)

BM Genel Sekreteri *António Guterres*'e göre barış inşası faaliyetleri çatışma kesildiği anda ortaya çıkan değil, çatışmanın nedenlerini anlayarak önleyici diplomasi sırasında uygulamaya geçilmesi gereken bir süreçtir (*UN Peacebuilding*, n.d.).

Barış inşası uygulaması çatışma sonrası istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerini de kapsayan uzun vadeli bir süreçtir. Uluslararası barış ve güvenliği sürdürülebilir kılma adına çatışma nedenlerini ortadan kaldırmaya yönelik önlemler alma ve reformlar yapma faaliyetlerini kapsayan bir anlayışa sahiptir. Ev sahibi devletin kurumlarını işler hale getirerek tekrar çatışma yaşanması ihtimalini ortadan kaldırmayı hedefler (DPKO, 2008, s. 18).

1.3. Barış Operasyonları Departmanı (*The Department of Peace Operations/DPO*) Faaliyetleri

DPO'nun kökenleri 1948 yılında Ortadoğu'da konuşlandırılan ve ilk barışı koruma operasyonu olan Birleşmiş Milletler Ateşkes Denetim Örgütü'ne (United Nations Truce Supervision Organization) dayanmaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesine kadar geçen sürede barışı koruma operasyonları BM Özel Siyasi İşler Ofisi (*UN Office of Special Political Affairs*) tarafından yürütülmüştür. Soğuk Savaş'ın sona erme sürecinde ve sonrasında barışı koruma operasyonlarının sayısında yaşanan artış ve uygulamaya yönelik artan önlemler neticesinde 1992 yılında Barışı Koruma Operasyonları Departman'ı (*Department of Peacekeeping Operations/DPKO*) kurulmuştur. DPKO yapılan son

düzenleme ile DPO (1 Ocak 2019) adını alarak barışı koruma operasyonlarını planlama ve yürütme görevini sürdürmektedir (DPO, n.d.).

DPO barış antlaşmalarının uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla siyaset ve güvenlik konularında bütüncül stratejiler geliştirmek üzere tesis edilen bir departmandır. Barış operasyonlarına planlama sürecinden başlayarak stratejik, politik, operasyonel ve yönetsel destek sağlama görevlerini üstlenmiş bir oluşumdur. Barış antlaşmaları ile sınırları çizilen ve Güvenlik Konseyi tarafından kendisine verilen yetki çerçevesinde barışı sürdürme, muhtemel çatışmaları önleme, çatışmalara cevap verme ve yönetmekten sorumludur. Departman tarafından sahada sorumluluğu üstlenilen uygulamalar *barışa zorlama* ve *barışı koruma* operasyonlarıdır (UN reform: Two new departments for the peace and security pillar, 2018).

1.3.1. Barışa Zorlama (Peace Enforcement) Operasyonları

BM barış tehdidi, barışın bozulması ve saldırı eylemlerinden birisinin olduğu kanaatine varırsa müdahale yetkilerini kullanır ve BM Sözleşmesi tarafından Güvenlik Konseyi'ne verilen yetki ile barışa zorlama operasyonu düzenleme kararı alabilir (United Nations, 1945, s. 12). Barışa zorlama operasyonu askeri kuvvet kullanımı da içeren bir dizi (ekonomik ambargo ve silah ambargosu) zorlayıcı uygulamayı içermektedir. Konsey barışa zorlama operasyonunun üye devletler tarafından sağlanan kuvvet tarafından doğrudan ya da bölgesel organizasyonlara yetki vererek icra edilmesini sağlayabilir (DPKO, 2008, s. 18). Ayrıca Güvenlik Konseyi bir bölgede yaşanan çatışmanın uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğine kanaat getirdiğinde, diğer barış uygulamalarının aksine taraf olanların açık rızası olmadan barışa zorlama operasyonuna karar verebilir (DPKO, 2003, s. 57). Müdahale sonrasında taraflar ile yapılan barış görüşmeleri neticesinde barışa zorlama operasyonu barışı koruma operasyonuna evrilerek istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerine geçilir.

1.3.2. Barışı Koruma (Peacekeeping)

İlgili tarafların rızası ile BM asker, polis ve sivil personelinin sahada konuşlandırılmasını kapsayan faaliyetler bütünüdür. Barışı koruma hem çatışmayı önleme hem de barış yapma olanaklarını genişleten bir tekniktir (Boutros-Ghali, 1992, s. 6). Barışı koruma BM tarafından uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve sürdürülebilmesi açısından uygulanan en kapsamlı yöntem olarak dikkat çekmektedir.

BM Çok Boyutlu Barışı Koruma Operasyonları El Kitabı (*Handbook on United*

Nations Multidimensional Peacekeeping Operations) (2003, s. 1) BM barış gücünün bölgede bulunması (1992 yılında eski Yugoslavya’da konuşlandırılan BMKG örneğinde olduğu gibi) ile **tarafsız bir yapının** çatışan taraflar arasında gerginliği hafifletebileceğini ve siyasi müzakereler için fırsat yaratabileceğini ifade etmiştir. Başlangıçta devletlerarası çatışmalarla başa çıkmanın bir aracı olarak geliştirilen **barışı koruma**, devlet içi çatışmalarda ve iç savaşlarda giderek daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Barışı korumanın etkili sonuç verebilmesi için düşman taraflar arasında barışın tesis edilmesi ve sürdürülmesi yönünde tarafların istekli bir siyasi irade ortaya koyması gerekmektedir (United Nations, 2003, s. 1). Görüldüğü gibi **barış yapma** sürecini destekleyen ve taraflar arasında imzalanan barış antlaşması sonrası **barış inşası** süreci ile devam eden uygulamaları kapsayan ve destekleyen bir uygulamadır.

Barışı koruma, barış ya da ateşkes antlaşmalarının imzalanmasına müteakip çatışmaların henüz sonlandığı ya da yer yer devam ettiği ortamda barışı muhafaza etmek için tasarlanmış eylemler bütünüdür. Edinilen tecrübeler ile birlikte günümüz liberal ve demokratik gereksinimleri ışığında barışı koruma operasyonlarının kapsamı da genişleyerek devam etmektedir. Topyekûn mücadelenin amacı barış ortamının kalıcı bir şekilde sürdürülmesini sağlamaktır (DPKO, 2008, s. 18). BM özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde askeri müdahale ile taraflar arasındaki çatışmayı sonlandırmanın ötesinde *istikrar ve yeniden yapılandırma* faaliyetlerini kapsayan yeni teknikler geliştirmiştir.

Askeri unsurların belkemiğini oluşturduğu BM Barışı Koruma Operasyonları zamanla *sivil polisler, siyasi uzmanlar, sivil işler yöneticileri, insan hakları uzmanları, insani yardım gözlemcileri, yeniden yapılandırma sürecinde görevli diğer uzmanlar, seçim gözlemcileri, hukuk uzmanları ve iletişim uzmanları* gibi bir takım bileşenden oluşan çok boyutlu bir yapı haline geldi. Bu operasyonlarda görevli sivil personel bölgesel veya çok uluslu bir barış gücü (askeri kuvvet) ile birlikte görevlerini yerine getirmektedir (United Nations, 2003, s. 1).

BM’nin hayata geçtiği dönemden günümüze kadar 71 barışı koruma operasyonu düzenlemiştir. EK-1’de yer alan Çizelge 1.1. incelendiğinde bu operasyonların ilk 13 tanesi Soğuk Savaş döneminde (1948-1978) başlamış olup bunlardan 5’i halen devam etmektedir. Soğuk Savaş’ın yavaşladığı ve Sovyetler Birliği’nin dağılma sürecine girdiği 1988-1991 arası dönemde operasyonların hız kazandığı (10 operasyon -1’i devam ediyor) ve sonrasında günümüze kadar aynı ivme ile devam ettiğini görmekteyiz. 19 Şubat 2024 itibarıyla dünya genelinde 11 barışı koruma operasyonu devam etmektedir (*UN Peacekeeping List of Operations*, n.d.).

Barışı koruma operasyonları Güvenlik Konseyi tarafından verilen yetki ile gerçekleştirilebilir. Barışa koruma operasyonlarında BM unsurlarına verilen yetki ve görevler çatışan taraflar arasında imzalanan ateşkes ya da barış antlaşmasının içeriğine göre Güvenlik Konseyince belirlenir. BM unsurlarına ya da iş birliği içinde olduğu diğer bölgesel organizasyonlara verilen yetki ve görevler çatışmanın niteliğine ve ortamın özel şartlarına göre farklılık gösterebilir (DPKO, 2008, s. 16).

1.4. Barış Operasyonları Genel Çerçevesi

1.4.1. Barış Operasyonlarında Yetki

Güvenlik Konseyi BM Sözleşmesinin VI., VII. ve VIII. bölümlerinden aldığı yetki ile barışı koruma operasyonu icra edilmesine karar verebilir (Mandates and the Legal Basis for Peacekeeping, n.d.):

Bölüm VI: Uyuşmazlıkların barışçıl yollar ile çözülmesiyle ilgilidir (United Nations, 1945, s. 10). Kriz bölgelerine barış gücü ya da gözlemci gönderilmesi uyuşmazlığa taraf olanların rızası ile olmakta ve bu unsurlara kendilerini koruma dışında silah kullanma yetkisi verilmemektedir (Demirel, 2015, s. 42). BM unsurlarından oluşan tarafsız bir yapının kriz bölgesinde bulunması barış yapma çabalarını teşvik etme amacı taşımaktadır.⁵

Bölüm VII: Güvenlik Konseyi barış tehdidi, barışın bozulması ve saldırı eylemlerinden birisinin olduğu kanaatine varırsa müdahale yetkilerini kullanır (United Nations, 1945, s. 12). Hedef saldırgan devletin ya da istikrarsız bölgenin uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmesinin önüne geçmektir. Süreç müdahalenin ardından barışı koruma operasyonu ile devam etmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde detaylı olarak incelenen Bosna-Hersek ve Kosova ülke örnekleri sözleşmenin bu bölümü için birer örnek teşkil etmektedir.

Bölüm VIII: BM uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülebilir olması adına bölgesel düzenlemeler ve örgütler ile iş birliği yapar (United Nations, 1945, s. 15). Özellikle SS sonrası dönemde barışı koruma operasyonlarında bölgesel örgütler ile sivil ve askeri alanlarda iş birliği yapılmaktadır. Çalışmanın iki ve üçüncü bölümlerinde detaylı anlatılacağı üzere BM; NATO, AB ve AGİT gibi bölgesel örgütlere yetki vererek yakın iş birliği içinde barışı koruma operasyonlarını ve istikrar ve yeniden yapılandırma çabalarını sürdürmektedir.

⁵ Güvenlik Konseyi'nin 21 Şubat 1992 tarihli **S/RES/743** sayılı karar ile UNPROFOR'un teşkil edilmesi BM Sözleşmesi'nin VI. bölümü kapsamında değerlendirilebilir. Bu kararla *Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti* topraklarında çatışan etnik gruplar arasında barışın sağlanması amacıyla BM barış gücü görevlendirilmiştir.

1.4.2. Barışı Koruma Operasyonu Prensipleri

Barışı koruma operasyonları üç temel prensip etrafında şekillenmektedir: (1) *tarafların rızası*; (2) *tarafsızlık*; (3) *kendini ve verilen yetkiyi savunma dışında kuvvet kullanılmaması (non-use of force except in self-defense and defense of the mandate)*. Bu prensipler birbirlerini destekler niteliktedir ve birbirlerinden bağımsız olarak düşünülemez (DPKO, 2008, s. 31).

Barışı koruma operasyonları barış ya da ateşkes antlaşması imzalanmasına müteakip tarafların rızası mukabilinde gerçekleşmektedir (DPKO, 2008, s.19). Çatışmaya taraf olanların rıza göstermesi demek BM unsurlarının güvenli bir ortamda görev yapacağı anlamına gelmemektedir. Her ne kadar çatışmaya taraf ana gruplar arasında mutabakat yapılmış olsa da kontrolsüz yerel silahlı grupların varlığı ile birlikte otorite boşluğundan faydalanan suç oluşumlarının BM faaliyetlerini ve barış çabalarını baltalayabileceği hususu göz ardı edilmemelidir (Principles of Peacekeeping, n.d.). Ayrıca çatışan taraflar arasında güç kaybeden tarafların bu ilkeyi tekrar güç toplamak için zaman kazanma aracı olarak görmesi de barışı koruma operasyonlarında karşılaşılan diğer bir durumdur (Brahimi, 2000, s. 9). Şayet taraflar gösterdikleri rızayı sağladıkları iş birliği ile desteklerlerse bu durum barışı koruma operasyonunun gücünü artırır, ancak taraflardan birisi göstermiş olduğu rızayı geri çekerse operasyon başarısızlıkla sonuçlanabilir (Goulding, 1993, s. 454).

Tarafların rızası kalıcı bir barış ortamı yaratma gayesi taşıyan BM unsurlarına siyasi ve fiziki hareket kabiliyeti kazandırmaktadır. Tarafların rızası olmaksızın barışı koruma operasyonu yüksek risk altına girer ve bölgede konuşlu BM barış gücünün tarafsızlık ilkesine aykırı davranmasına sebep olabilir (DPKO, 2008, s. 32). Ayrıca tarafların rızası barışı koruma görevlilerinin önemli askeri kapasiteye ihtiyaç duymadan görevlerini yerine getirmelerine olanak tanır ve bu anlayış ile barışı koruma görevlileri olası tehditlere karşı kendilerini koruyacak şekilde hafif silah ve yüksek hareket kabiliyetiyle görevlerini icra edebilirler (Findlay, 2002, s. 4).

Barışı koruma görevlileri uyuşmazlığa taraf olan belli bir gruba karşı olumsuz yönde önyargı ya da olumlu yönde yakınlık duymadan tüm taraflar ile iş birliği içinde görevlerini tarafsız bir şekilde icra etmelidirler. Bu ilke barışı koruma görevlilerinin pasif bir tutum takınarak, tarafların barış uygulama antlaşmasının hükümlerine aykırı davranışta bulunmalarına müdahale etmemelerini anlamı taşımamaktadır. Adil bir şekilde sürecin yönetimi konusunda kendilerine Konsey tarafından verilen yetkiyi kullanmaları gerekmektedir (DPKO, 2008, s. 33).

Günümüzde barışı koruma operasyonlarında kuvvet kullanılmaması ilkesinin iki istisnası olduğu görülmektedir; *meşru müdafaa ve kendisine verilen yetkiyi savunma*. Geleneksel barışı koruma operasyonlarından genişletilmiş operasyonlara geçildiği Soğuk Savaş sonrası ilk dönemin (1992-2000) BM dokümanları incelendiğinde meşru müdafaa dışında kuvvet kullanılmaması hususu karşımıza çıkmaktadır (Boutros-Ghali, 1995, s. 9; Brahimi, 2000, s. ix). Fakat bu durum BM'nin ağır insan hakları ihlalleri, insani yardım faaliyetlerinin baltalanması, tarafların ateşkes ve barış uygulama antlaşması hükümlerine aykırı davranmasına seyirci kalması noktalarında yetersiz kaldığını gözler önüne sermiş ve eleştirilmesine sebep olmuştur.

Bu duruma literatürde en sık rastlanan örnek olarak BMKG görev süreci örnek olarak verilebilir. Bosna-Hersek'te görev yapan BMKG, Hırvatistan ve Makedonya'daki başarılarının aksine başarısız olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. İnsan hakları ihlallerini önleyici askeri güç kullanmaması ve bu konuda yetkilendirilmemiş/donatılmamış olması Genel Sekreter raporlarına da yansıyan önemli bir eksiklik olarak tarihte yer etmiştir (BMKG, 1996). Barışı koruma operasyonlarının hedefinin uluslararası barış ve güvenliği sürdürülebilir kılmak ve insan hakları ihlallerini engellemek olduğu göz önüne alındığında personelin kendisini korumanın ötesinde görevin niteliklerini karşılayabilecek seviyede orantılı kuvvet kullanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Barışı koruma operasyonlarının temel doktrini olan ve 1948 yılından itibaren edinilen tecrübelerin ışığında DPKO direktörlüğünde hazırlanan *Barışı Koruma Operasyonları: Prensipler ve Ana Esaslar (Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines)* isimli doktrin kuvvet kullanılması hususunu personelin kendisini korumasından öte görevin yerine getirilmesini de (kendisine verilen yetkiyi savunma - defense of the mandate) kapsayacak şekilde genişletmiştir (2008, s. 34).

Barışı koruma operasyonlarının konuşlandırıldığı ortamlar genellikle barış sürecini bozmaya meyilli paramiliter grupların ve suç çetelerinin varlığını sürdürdüğü ortamlardır. Bu tip kriminal oluşumların süreci baltalama hedefi taşıdığı ortamlarda kamu düzeninin sağlanması ve sivillerin korunması barışın sürekliliği adına hayati öneme sahip hususlardır. Barışı koruma görevlilerinin BM'nin uzun vadeli barışı sağlama hedefi doğrultusunda Konsey'den aldığı yetki ile orantılılık ilkesine uyarak proaktif kuvvet kullanılmasını içeren önlemler alması gerekmektedir (DPKO, 2008, s. 34). Bu kapsamda 1990'lardan başlayarak, barışı koruma operasyonlarında kuvvet kullanımı konusunda sürekli artan bir tolerans dikkat çekmektedir (Peter, 2015, s. 360). Günümüzde barışı koruma görevlileri öncelikle

kendilerini koruyabilecek ve sonrasında kendilerine verilen görev yetkisini sürdürebilecek silahlı (askeri) yeteneğe sahip olmalıdır.

1.5. İstikrar ve Yeniden Yapılandırma Faaliyetleri Kapsamında Güvenlik Sektörü Reformu

1.5.1. İstikrar ve Yeniden Yapılandırma Faaliyetleri

Barış ve istikrar SS dönemi anlayışında olduğu gibi sadece savaşın sona ermesi ve çatışmaların kesilmesi ile sağlanamaz. Savaştan henüz çıkan devletin siyasi bir şeffaflık içerisinde, tüm toprakları ve kurumları üzerinde egemenliğini sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılarak istikrara kavuşturulması gerekmektedir. Kalıcı barış ve güvenlik ortamını sağlamak adına BM ya da diğer aktörlere düşen görev egemen devletin yapısını sağlamlaştırmak için devlet inşası sürecine katkıda bulunmaktır (Doyle ve Sambanis, 2007, ss. 496-497).

BM 21. yüzyılın başlarında, edinmiş olduğu tecrübeleri sahaya yansıtarak kırılgan ortamların istikrara kavuşturulması ve zayıf devlet kurumlarının yeniden yapılandırılması hususunda barış operasyonlarını giderek rasyonelleştirmiştir (Day ve Hunt, 2020, s. 1). “İstikrar” terimi Konsey tarafından bir dizi barış operasyonunun genel çerçevesini oluşturmak ve başarısız devlet kurumlarının sürdürülebilir bir barış için yeniden canlandırılmasını ifade etmek için kullanılmış olsa da çok çeşitli yorumlamalara sahiptir ve BM tarafından net sınırları halen çizilmemiştir (UN General Assembly, 2015, s. 30).

İstikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinin kavramsallaştırılması İngiliz ve Amerikan resmi makamlarının gayretiyle artan bir literatüre sahiptir (Muggah, 2014). Barış operasyonlarında hem ekonomik hem de personel desteği açısından önemli yer oynayan bu devletler, politika geliştirmek ve stratejik seviyede devlet planlaması yapabilmek adına kavramın sınırlarını belirleyen dokümanlar ortaya koymuştur.

Çatışmaları diplomatik yollardan önlemek ya da çatışma sonrası ortamda sivil faaliyetleri koordine etmek amacıyla 2004 yılında ABD Dışişleri Bakanlığı’na bağlı olarak kurulan *Yeniden Yapılandırma ve İstikrar Koordinatörlüğü* (*State of Coordinator for Reconstruction and Stabilization - S/CRS*), bu alanda tavsiye niteliğinde raporlar hazırlamış ve kavramın gelişimine katkı sunmuş bir birimdir (S/CRS, n.d.; S/CRS, 2006, s. 2).

RAND (Bensahel vd., 2009) tarafından hazırlanan *İstikrar ve Yeniden Yapılandırma Operasyonlarında Kapasite Geliştirilmesi* (*Improving Capacity for Stabilization and Reconstruction Operations*) başlıklı yayın istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinin

tanımlanması açısından açıklayıcı bir dokümandır. İstikrar kavramı tanım olarak çatışma sonrası operasyonların en önemli parçalarından birisidir ve her anlamda (askeri, sosyal ve ekonomik) kargaşayı sona erdirmeye çabasıdır. Taraflar arasında barış için karşılıklı varılan mutabakat ancak istikrarlı bir ortamda sürdürülebilir ve istikrarın sağlanması aynı zamanda yeniden yapılandırma faaliyetlerine geçişin ilk basamağıdır (Bensahel vd., 2009, s. 3).

Yeniden yapılandırma faaliyetleri, çatışma sonrası ortamda sürdürülebilir siyasi, ekonomik, sosyal ve güvenlik yapılarının demokratik bir anlayış ile baştan inşa edilmesi ya da restore edilmesi faaliyetleridir. İstikrar, yeniden yapılandırma için gerekli bir önkoşuldur ve onsuz sonraki çabalar sürdürülebilir değildir (Bensahel vd., 2009, s. 4). Birbirlerini tamamlayan bu iki parça günümüz barış operasyonlarının nihai hedefi olan sürdürülebilir barış ortamını yaratmanın bütünleyici unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır.

İstikrar ve yeniden yapılandırma kavramının kapsamı Güvenlik Konseyi tarafından alınan S/RES/2151 sayılı karar ile nispeten belirlenmiştir. Kararda istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinin ihtiyaca göre belirlenebilecek esnek bir yapısı olduğundan söz edilmiş ve çoğu operasyonda olabilecek bir dizi ortak uygulamayı kapsadığı belirtilmiştir; *güvenlik sektörü reformu, adalet sisteminin işlemesi, kamu düzeni ve hukukun üstünlüğünün sağlanması, silahsızlanma, terhis ve yeniden entegrasyon, eski savaşçıların rehabilitasyonu, silah ambargosu uygulanması, silahlı şiddetin azaltılması, organize suç ve yolsuzlukla mücadele tedbirleri, insan hakları ve sivillerin korunması* (UNSCR, 2014, s. 3). İstikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinin bazı temel bileşenleri her operasyonda aynı kalsa da mevcut şartların durumuna göre satır aralarında farklılık göstermekte ve bu doğrultuda Konsey tarafından yetkilendirilen barış operasyonları ihtiyacı karşılayacak şekilde farklı yetkilerle donatılmaktadır.

ABD'nin Irak'ta edinmiş olduğu tecrübeler doğrultusunda yayımlanmış olduğu raporda güvenlik sektörü reformunun taktik seviyede planlama ile başarılamayacağı ve bu durumun para ve zaman kaybından başka bir şeye sebep olmayacağının altı çizilmiştir (Demir vd., 2020, s. 93). Çatışma sonrası ortamın kırılgan güvenlik yapısı ve ev sahibi devletin kurumlarının işlevsizliği dikkate alındığında, güvenlik sektörü reformu istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinde barışı koruma operasyonunun ilk anından itibaren üzerinde hassasiyet ile durulması gereken bir konudur.

1.5.2 Güvenlik Sektörü Reformu (Security Sector Reform/SSR)

BM Soğuk Savaş döneminde müdahalede bulunduğu kırılgan ortamlarda güvenlik ve adalet sisteminin iyileştirilmesi/tesis edilmesi konusunu ele almaktan çekinen bir anlayış ile

hareket etmiştir. Güvenlik Sektörü Reformu (GSR) kavramının uluslararası toplumun gündemine girmesi 1990'ların sonlarına denk gelmektedir (Ball, 2010, s. 29).

GSR terimi ilk kez Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Bakanı Clare Short'un 1999 yılında yaptığı konuşma sırasında literatüre girmiştir. Short istikrar operasyonlarında GSR faaliyetlerinin Savunma ve Dışişleri Bakanlıkları ile birlikte diğer destek yapılarının da iş birliği içinde sürece dahil olması gereken kapsamlı faaliyetler bütünü olduğunu belirtmiştir. Ayrıca GSR çatışmadan henüz çıkan ya da çatışma yaşanma ihtimalinin üst seviye olduğu az gelişmiş ülkelerde diğer kalkınmayı teşvik edici yardım ve destekler ile bütünleşen bir anlayış ile ele alınmalıdır (Short, 1999). SS döneminde asker, polis ve istihbarat birimlerinin *eğitim ve yardım* anlayışı ile sınırlı kalan desteğine ek olarak sivil yönetim, ceza-adalet ve sivil toplum uzmanlarının da sürece dahil olduğu iç içe geçmiş ve farklı uzmanlık alanlarından (Sedra, 2017, s. 56) birtakım uygulamanın üst yapısı olan GSR *siyasi, ekonomik, sosyal ve kurumsal* boyutları olan eylemler bütünüdür (Wulf, 2000, s. 7).

Dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon (2008) Güvenlik Konseyi Genel Kurulu'nda yapmış olduğu konuşmada GSR teriminin yeni olduğunun ancak kapsadığı faaliyetler göz önüne alındığında BM tarafından on yıllardır sahada çeşitli yönleriyle tatbik edilen uygulamaları içerdiğinin altını çizmiştir. Genel Sekreter'in ifadesiyle BM GSR konusunda "*zengin ve çeşitli deneyimlere*" sahiptir (Ki-moon, 2008).

BM nezdinde Ban Ki-moon tarafından 2008 yılında genel çerçevesi çizilen GSR'nin kavramsallaştırılması çabaları neticesinde yayımlanan *GSR Entegre Teknik Kılavuzu Notları* (SSR Integrated Technical Guidance Notes) terimi; "insan haklarına saygıyı ve hukukun üstünlüğünü ilke edinen, devlet ve toplum için etkili ve hesap verebilir güvenlik anlayışının tesis edilmesi süreci" olarak ifade etmiştir (UN SSR TasKGce, 2012, s. 2).

Çatışmadan henüz çıkmış toplumlarda silahlı grupların silahlarını bırakması hususu (terhis) GSR açısından en önemli noktalardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çatışma sonrası istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinde eski savaşçıların silahlarını bırakarak normal yaşam döngüsüne dahil olmaları düzgün planlama ve uygulama gerektiren konulardır. Eski çatışan grupların varlığını aynı şekilde sürdürmeleri ya da kriminalize olarak silahlı tehdit olmaya devam etmeleri bölgede tekrar sıcak çatışmalara dönülmesi ihtimalini arttırmaktadır (Short, 1999).

Ayrıca yaşanan iç savaşlarda hem demokratik olmayan hem de demokratik olsa da aşırı liderlerin kontrolünde olan ordu, kolluk kuvveti, istihbarat servisi ve diğer güvenlik sağlayıcı devlet kurumları sivil toplumun güvenliğini ve refahını tehdit edebilmektedir (Ball

vd., 2003, s. 263; UNDP, 2002, s. 86). Güvenlik sektörünün tamamının ya da belli bir kısmının bir grup lehine siyasallaşması, etnik yönden ayrışması ve yolsuzluk olaylarının artması çatışma sonrası ortamların karakteristik özelliğidir. Bu ortamlarda aşırı askeri harcamalar, profesyonellik eksikliği, zayıf yönetim ve kaynakların verimsiz tahsisi sıklıkla karşılaşılan durumlardır (Brzoska, 2006, s. 1). Barış operasyonlarında bu kurumların sivil yönetim altında ve demokratik anlayış ile GSR kapsamında yeniden yapılandırılması sürdürülebilir barış ve güvenlik açısından önem ihtiva etmektedir.

İstikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinin nihai hedefi çatışma sonrası ortamda başarısız ve kurumları işlevsiz olan devleti, demokratik ilkeler çerçevesinde yeniden inşa etmek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada uzun vadeli GSR reformu ilk olarak temel güvenlik ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde planlanmalıdır. Devlet inşasının özünde meşru bir güç tekeline sahip ve devletin sınırları içerisinde otoritesini sağlamlaştıran ve kanunları uygulayabilen bir hükümetin kurulması gerekmektedir. Fukuyama'ya (2005, s. 87) göre devlet inşası ilk olarak asker ve kolluk birimlerinin yeniden yapılandırılmasıyla başlar, ancak bu inşa süreci liberal demokrasi, hukukun üstünlüğü ve halkın rızası ile eşgüdümlü hareket etmelidir.

GSR için uygun kaynak ve zaman yaratıldığında güvenlik kurumlarının gözetimi, şeffaflığı ve hesap verebilirliği artabilir, kalkınma ve demokratikleşme için elverişli bir ortam yaratılabilir, güvenlik ve adalet yapılarında yolsuzluğun, güç suiistimallerinin ve cezasızlığın önüne geçilebilir (Sedra, 2010, s. 109).

GSR birçok bileşenin etkileşim halinde olduğu uzun vadeli bir reform sürecidir. Kavramsal açıdan daha iyi anlayabilmek adına, çalışmanın devamında güvenlik sektörünün yapısına, GSR prensiplerine, GSR sürecinde karşılaşılan zorluklara ve güvenlik ile ilgili diğer barışı koruma aktivitelerine yer verilecektir. Ayrıca GSR asker, kolluk, ceza-adalet sistemi ve güvenlik yönetimi açısından bir takım reformu kapsamaktadır. Bu bölümde çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları bakımından **kolluk reformu** detaylı olarak incelenecektir.

1.5.3 Güvenlik Sektörü Yapısı

Güvenlik hizmetlerinden sorumlu kurumlar ve aktörler arasındaki ilişkiler ülkeden ülkeye değişiklik gösterebildiğinden “Güvenlik Sektörü” nün evrensel standartlarda sınırlarını çizmek mümkün değildir (Hendrickson ve Karkoszka, 2002, s. 178). GSR şeffaflık ve hukukun üstünlüğünü ilke edinen, demokratik normlar ve sivil idare esaslı reformlar bütünüdür. Reformu amaçlanan güvenlik sektörü kuvvet kullanma yetkisi ile donatılmış güvenlik kurumlarının (ordu ve kolluk kuvvetleri) ötesinde gözetim ve

denetimden sorumlu sivil makamlar ile devlet dışı güvenlik ve adalet ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili organları da kapsamaktadır (OECD, 2005, s. 3; OECD, 2007, s. 22; Sedra, 2017, s. 58). Bu nedenle reformu planlanan güvenlik sektörüne geniş perspektiften bakarak yasal ve yasal olmayan güvenlik güçlerini bir arada değerlendirmek gerekmektedir (Hanggi, 2004, s. 6).

Güvenlik sektörü kavramı aynı güvenlik kavramı gibi tartışmalı bir kavram olup sınırlarını çizmek oldukça zordur (Hanggi, 2004, s. 5). Law (2004, s. 28) kavram hakkında erken dönemde kaleme almış olduğu yazısında güvenlik sektörünün beş boyuttan oluştuğunu ifade etmiştir: 1) Yasal ve yasal olmayan güvenlik güçleri; 2) Sivil yönetim; 3) Yasama organı; (4) Ceza-adalet sistemi; (5) Sivil toplum. Sedra'nın (2017, s. 59) güvenlik sektörünü daha detaylı olarak analiz ettiği çalışmasında Şekil 1.1.'de gösterildiği üzere beş boyuta ek olarak dış aktörlere de yer verdiğini görmekteyiz.

1.5.4. Güvenlik Sektörü Reformu Prensipleri

GSR modeli Batı'nın temel argümanı olan insan haklarına saygılı demokratik kurumların ve yönetim anlayışının teşkil edilmesi geleneğine uygun olarak şekillenmektedir. Bu kapsamda Sedra (2010, ss. 104-106) kavram ile uyumlu olarak artan literatür ile GSR prensiplerini çalışmasında aşağıda açıkladığı şekilde sıralamıştır:

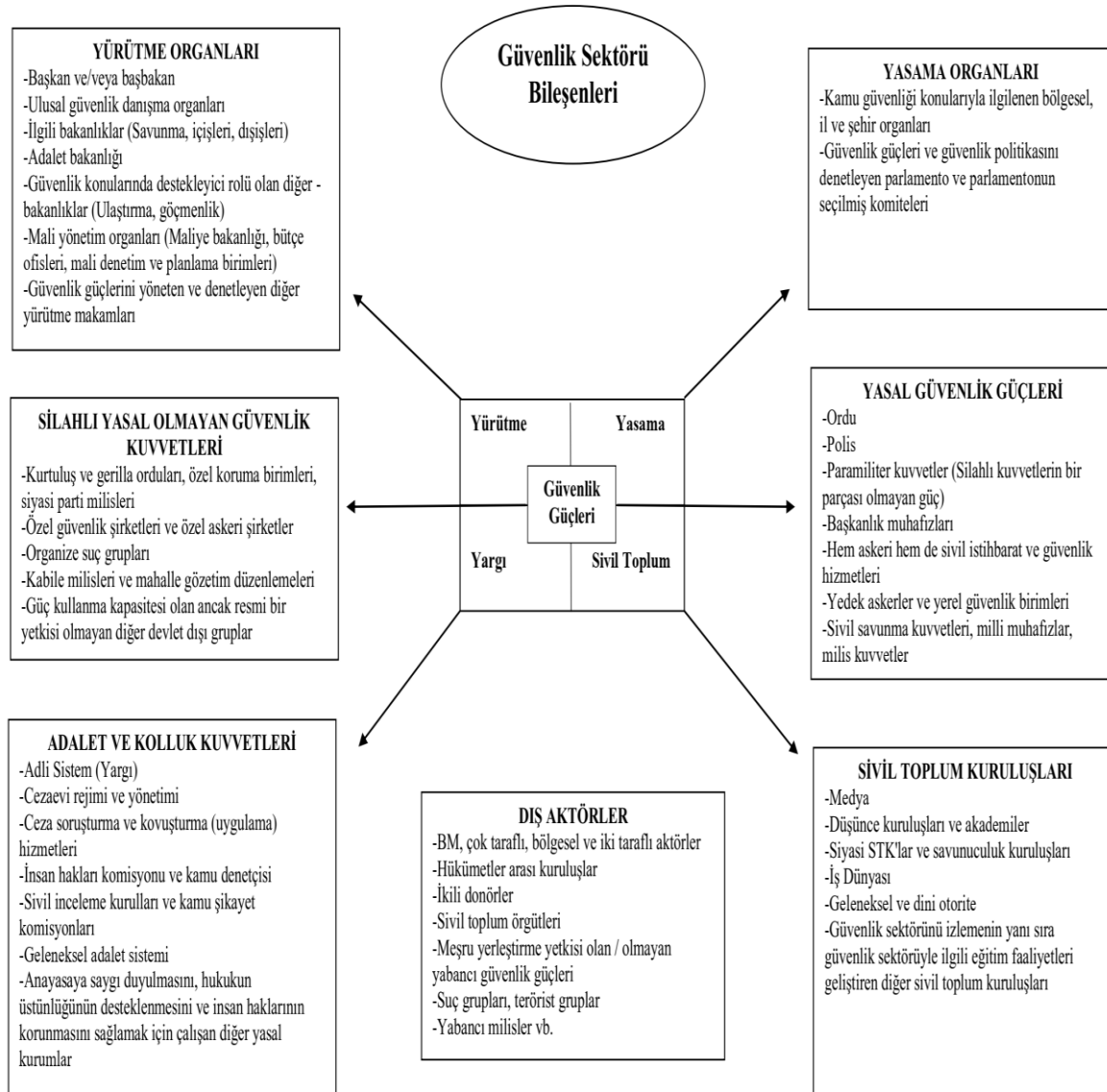
İnsan Merkezli: GSR hedeflenirken bir rejimi/yönetimi koruma amacıyla hareket etmek insan güvenliğini ve özgürlüğünü azaltabilir. GSR birey güvenliğini hedefleyen insan merkezli bir kavramdır. Rejim güvenliği sağlanırken birey güvenliğini ve insan haklarını korumayı hedefleyen bir anlayış ile hareket edilmelidir.

Hukuk Devleti Önceliği: GSR modeli, uluslararası kabul görmüş insan hakları normları ve standartlarıyla uyumlu yasalar doğrultusunda, devlet de dahil olmak üzere tüm kişi, kurum ve kuruluşlara eşit şekilde uygulanan, bağımsız yargı üstünlüğünün kabul gördüğü bir düzeni ihtiva eder.

Demokratik Hesap Verebilirlik ve Gözetim: Güvenlik sektörü yönetiminin iyileştirilmesi ile güvenlik ve adalet kurumlarının demokratik sivil otoriteye tabi tutulmasını sağlamak, Soğuk Savaş sonrası geliştirilen GSR modelinin eski kısıtlı güvenlik yardımı anlayışına kıyasla temel yeniliklerinden birisi olarak dikkat çekmektedir.

Operasyonel Etkinlik: İyi işleyen bir güvenlik sektörü, operasyonel olarak etkili güvenlik ve adalet kurumlarının oluşturulmasına bağlıdır. Bununla birlikte, güvenlik güçlerinin ve adalet sisteminin operasyonel etkinliğini artırma zorunluluğu, insan haklarına saygıyı sağlamak,

kurumsal yozlaşmayı önlemek ve iktidarın kötüye kullanılmasını engellemek gibi mekanizmaları bünyesinde barındırmalıdır.

Şekil 1.1. Güvenlik sektörü bileşenleri (Sedra, 2017, s. 59)

Sivil Toplum Katılımı: Sivil toplum kuruluşları, medya ve insan hakları savunucuları güvenlik sektöründe önemli bir rol oynar, devlet politikası ve eylemleri üzerinde harici bir kontrol mekanizması görevi üstlenir. Aynı zamanda devlet-toplum iletişimi ve etkileşimi için önemli bir ortam yaratır. Bu nedenle başarılı bir GSR programı sivil toplumun güvenlik konularında yer alması ve güvenlik kurumlarıyla etkileşime girmesi çabalarına yer vermelidir.

Siyasi Süreç: Çatışma sonrası ortamlarda siyasi geçiş süreci barış anlaşmasına ya da taraflar

arasında mutabık kalınan siyasi çözüme bağlıdır. GSR modeli üzerinde planlama yapılırken hem yerel aktörler hem de destek sağlayacak uluslararası aktörler siyasi süreci iyi yönetmeli ve karşılıklı istek taşımalıdır. Uzun vadede hedef güvenlik sektörünün siyaset dışına çıkarılmasıdır ancak başlarda taraflar arasında siyasi bir oyun şeklinde devam eder ve reformların genel çerçevesi oluşturulur.

Yerel Sahiplenme: GSR'nin uzun vadeli uygulanabilirliği, yerel aktörlerin süreci ve reform paketini sahiplenmesine bağlıdır. Sahiplenme anlaymayı yapan yerel siyasi elitler ile sınırlı kalmamalı, toplum tabanında da karşılık bulmalıdır. Sonuç olarak GSR yerel toplumun güvenlik kaygılarını desteklemeli ve yerel ihtiyaçlara karşılık vermelidir.

Sürdürülebilirlik: GSR'nin nihai hedefi dış bağımlılık değil, ev sahibi ülkede kendi kendine yeterli bir güvenlik sektörü oluşturmaktır. Bu nedenle reformları destekleyen uluslararası oluşum uzun vadeli siyasi ve mali gerçekler ışığında sürecin yönetilmesine katkıda bulunmalıdır. Reformların boyutu ve mali tablo doğru bir şekilde ortaya konulmalıdır.

Uzun Vadeli: GSR kurumsal dönüşüm ve toplumsal inşa içeren uzun vadeli bir modeldir. Bu nedenle iç ve dış paydaşlar sürece azami derecede katkıda bulunmalı ve yeterli kaynakları sağlamalıdır. Süreç acil güvenlik ihtiyaçlarına cevap vermenin yanı sıra uzun vadeli hedefleri kamuoyuna anlatma çabası taşınmalıdır. Kamusal alanda gerçekçi olmayan beklentilerin ortaya çıkması, GSR sürecinin ivme kazanmasını engelleyerek başarısız olmasına sebep olabilir.

1.5.5. Güvenlik Sektörü Reformu Sırasında Karşılaşılan Zorluklar

Barış ya da ateşkes antlaşmasının henüz yapılmış olduğu durumlarda güvenlik ortamının genel karakteristiği devletin meşru güç kullanımı üzerindeki kontrolünü kaybetmesinden kaynaklanan karmaşık bir dizi güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır (Bryden vd., 2005, s. 3). Çatışmadan çıkmış bölgelerde çatışmanın bıraktığı izler barış ve güvenlik ortamını (özellikle iç güvenlik açısından) tehdit eder niteliktedir ve belirgin özellikleri vardır: Sivil kontrolü (modern devlet anlayışına uygun demokratik ilkeler çerçevesinde sivil kontrol) az olan ya da hiç olmayan ordular; düzensiz ve paramiliter güçler; yasal ve yasa dışı silah ve cephane fazlalığı; zayıf iç güvenlik (kolluk) birimleri; hükümetin ordu ve kolluk üzerinde güven ve meşruiyet eksikliği (Schnabel ve Ehrhart, 2005, s. 1).

Bu karmaşık güvenlik sorunları arasında tehdit altında olan kamu güvenliğini sağlamak ve kamu düzenini tesis etmek GSR açısından öncelikli faaliyetlerden birisidir (Demir ve Pala, 2020, s. 20). BM barış gücünün bölgede teşkil edilmesi tam da bu safhaya

denk gelmektedir. GSR süreci güvenlik seviyesi olarak en güvensiz ortamdan başlamak üzere nispeten güvenlik tehditlerinin ortadan kalktığı (devletin sınırları içerisinde kurumları ile birlikte egemenlik şartlarını yerine getirdiği durumlar) zaman aralığını kapsamaktadır. Bu nedenle GSR sürecinde yer alan dış unsurlar (uluslararası ya da bölgesel organizasyonlar) her güvenlik seviyesinde karşılaşılan farklı düzeyde zorluk ile mücadele edebilecek yetkinlikte ve donanımda olmalıdır.

BM barışı koruma unsurları henüz güvenliğin tam sağlanmadığı bu ortamlarda istikrar ve yeniden yapılandırma kapsamında GSR ve diğer alanlardaki reformları yerine getirme gayreti taşımaktadırlar. Her ne kadar bölgeye uluslararası bir barış gücü yerleşmiş olsa da ilk olarak güvenli bir ortam sağlanmadan siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan yeniden yapılandırma faaliyetlerine geçmek mümkün değildir (Schnabel ve Ehrhart, 2005, s. 1). Bu kapsamda GSR istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinin ilk basamağı olarak dikkat çekmektedir.

Soğuk Savaş sonrası yaşanan “*yeni dünya düzensizliğinde*” barışı koruma operasyonlarında ilk olarak görevlendirilen askeri güç unsurları bilmedikleri coğrafyalarda tecrübe etmedikleri yeni tehditlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Kamu düzeninin olmadığı bu durumlarla mücadele edebilmeleri için esnek yapıda hareket kabiliyeti, uygun teçhizat, eğitilmiş personel bulundurmaları gerekmektedir. Ayrıca terörizm, ayaklanma, organize suç, etnik gruplar arası mücadele ve yerel dinamikler olayın yaşandığı bölgeye göre farklılık göstermektedir (Dziedzic, 1998, s. 134; Brzoska, 2006, s. 4). Ortaya çıkan aktör ve tehdit çeşitliliği ile mücadele etmek için uygun yapıda güvenlik birimine ihtiyaç vardır. Tüm bu koşullar (özellikle ilk safhada ortaya çıkan zorluklar) GSR açısından müdahalede bulunan dış güçlerin baş etmesi gereken zorluklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.5.6. Güvenlik ile İlgili Diğer Barış Koruma Aktiviteleri

Tarafların rızası ile sağlanmış olan barışın/ateşkesin sürdürülebilmesi için toplumun güvenliğinin sağlanmasının yanında politik ve ekonomik sürecin de iyi yönetilmesi gerekmektedir. Yeni nesil barış operasyonları çok boyutlu olarak birçok alanda reform ve yeniden yapılandırma faaliyetlerini içermekte ancak güvenli bir ortamın sağlanması bu kapsamlı sürecin ilk ayağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte güvenlik sağlama ve kamu düzeni hususu sadece güvenlik sektörü reformu ile değil, güvenlik ile alakalı bir dizi aktivitenin birlikte yerine getirilmesi ile sağlanabilir (DCAF, 2009, ss. 2-3);

- Silahsızlandırma, terhis ve yeniden entegrasyon (*disarmament, demobilization and reintegration/DDR*),

- Mayınların temizlenmesi (*mine actions*),
- Hukukun üstünlüğü ve geçiş dönemi adalet sisteminin tesis edilmesi,
- Hafif silahların toplanması ve kontrol altına alınması.

Silahsızlandırma, Terhis ve Yeniden Entegrasyon

DDR istikrarlı ve güvenli bir çevre yaratmak açısından barışı koruma operasyonlarının önemli bir parçasıdır. DDR faaliyetleri; ev sahibi ülkeye teknik destek sağlanması, silahsızlanma ve ordugahların güvenliği, eski savaşçılar tarafından teslim edilen silah, cephane ve diğer malzemelerin toplanması ve imhası gibi bir dizi aktiviteyi kapsamaktadır. Ayrıca BM barışı koruma unsurları ile koordineli çalışan diğer kurumların da katkısı ile eski savaşçıların toplum ile yeniden bütünleşme süreci de DDR kapsamında desteklenmektedir (DPKO, 2008, s. 26).

Mayınların Temizlenmesi

Çatışma sonrası ortamda barış güçlerinin sağlıklı bir şekilde devriye gezebilmesi, insani yardım kuruluşlarının yardım faaliyetlerini yürütebilmesi ve vatandaşların tek bir yanlış adımlarının hayatlarına mal olabileceği korkusunun ortadan kaldırılması açısından mayın temizleme aktiviteleri önem ihtiva etmektedir. Mayın temizleme aktiviteleri bölgeye yerleştirilmiş olan kara mayınlarının ortadan kaldırılması ve patlayıcı maddelerin imha edilmesi faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu sayede bölge halkının tehlikelerden korunarak güvenle yaşayacağı istikrarlı bir ortama geçiş hedeflenmektedir (Mine Actions, n.d.).

Bölgeye yerleşen barış güçleri Güvenlik Konseyi'nden almış oldukları yetki ile acil ihtiyaç duyulan bölgelerde hayatın normalleşmesi adına mayın temizleme faaliyetini yerine getirmektedir. Ayrıca ev sahibi ülkenin orta ve uzun vadeli mayın eylem planlarını geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (DPKO, 2008, s. 26).

Hukukun Üstünlüğü ve Geçiş Dönemi Adalet Sisteminin Tesis Edilmesi

Özellikle savaş suçlularının tespit edilmesi ve şeffaf bir şekilde yargı önüne getirilmesi barış sürecinin sürdürülebilmesi açısından önem arz etmektedir. Henüz olgunlaşmamış adalet sistemi içerisinde bu sürecin şeffaf ve hesap verilebilir bir şekilde yürütülmesi yerel siyasi aktörleri zorlayan en önemli hususlardan birisi olarak dikkat çekmektedir. Bununla birlikte hukuk devletinin eksikliği organize suç oluşumlarına imkân yaratmakta ve kamu güvenliği tehdit edilmektedir (Bryden vd., 2005, s. 18). Bu sorunların hızla aşılması amacıyla çok boyutlu barış gücü yargı reformunu teşvik etmek ve temel hukuk kurallarını içeren mevzuatı geliştirmek için görevlendirilmiştir (DPKO, 2008, s. 27).

Aynı zamanda çatışma döneminde mağdur olanların şikayetlerinin zamansal olarak ötelenmeden giderilmesi ve ceza adalet sisteminde reform sürecinin hayata geçirilmesi açısından geçiş dönemi adalet sisteminin tesis edilmesi gerekmektedir (Bryden vd., 2005, s. 20). Güvenlik alanında yapılan diğer reformlar ile birlikte bu sürecin yönetilmesi hem siyasi iradenin meşruiyeti hem de kamu düzeninin tesis edilmesi açısından önemlidir.

Hafif Silahların Toplanması ve Kontrol Altına Alınması

Çatışma sonrası ortam hafif silahların toplum nezdinde yaygınlaşmış olması ile karakterizedir. Bu silahlar hem karşıt gruplar arasında çatışmalarda kullanılan hem de çatışmaya doğrudan katılmayan halkın kendisini koruma niyetiyle edindiği silahlardır. Planlı bir şekilde bu silahlar azaltılmazsa çatışma sonrası dönemde sivil ölümlerin artarak devam ettiği kayıtlara geçmiştir (DCAF, 2009, s. 3). Bu nedenle hafif silahların halktan toplanması ve barış gücünün desteği ile kontrol altına alınması gerekmektedir.

1.6. Kolluk Reformu/Yapılandırılması

Friesendorf ve Penksa'ya (2008, s. 677) göre savaştan sonra yerel kolluk kuvvetleri ya zayıf düşmüştür ya da varlığından söz etmek mümkün değildir. Müdahale eden uluslararası polis güçleri ise çatışma sonrası ortamda savaş suçluları ve organize suçla mücadele etmek için yeterince donanımlı değildir, sayıca azdır ve uygun organizasyonel yapı ile hızla harekete geçme konusunda yetersizdir. Bu durumun aksine askeri güçler hızla olaya müdahale ederler fakat kamu güvenliği açığını ve hukukun üstünlüğünü teşvik etme konusunda çok da başarılı değillerdir (Friesendorf ve Penksa, 2008, s. 677). Bu ifade barışı koruma operasyonlarının özellikle ilk safhasında yaşanan durumu gözler önüne serme konusunda oldukça uygun bir yaklaşımdır.

Dziedzic'in (1998, s. 134) çalışmasında belirttiği üzere yaygın şiddet ortamlarının vuku bulduğu çatışma sonrası ortamlarda, kamu düzenini tesis edebilecek, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü gözetebilecek kabiliyette güvenlik birimlerine ihtiyaç vardır. Barışı koruma operasyonlarında GSR çabalarının önemli bileşenlerinden bir tanesi kolluk reformudur. İstikrarın sağlanması ve kamu güvenliği için kolluk gücünün etkili bir şekilde reformu/yapılandırılması önem arz etmektedir. Kolluk reformu ile kolluk teşkilatının; örgütlenme, yönetim, eğitim, donanım ve normlar konularında daha profesyonel, hesap verebilir, etik değerlere uygun, hukukun üstünlüğüne saygılı ve demokratik toplum ilkeleri uyarınca hareket eden bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir.

Ayrıca çatışma sonrası ortamın genel karakteristik özelliği incelendiğinde Bosna-Hersek, Kosova ve Afganistan örneklerinde karşılaşıldığı gibi kamu güvenliği alanında **güvenlik boşluğu** ile karşılaşılmaktadır. Bu güvenlik boşluğunu doldurabilecek uygun kuvvet yapısı arayışları sonucunda NATO tarafından **kolluk istikrar harekâtı** konsepti geliştirilmiş olup **JTKK**'ların bu ortamlarda kullanılabilecek uygun güvenlik güçleri olduğu ileri sürülmüştür.

1.6.1. Çatışmanın Henüz Sonlandığı Ortamda Yaşanan Güvenlik Boşluğu (Security Gap)

Müdahalede kullanılan askeri güçler ile kolluk reformunu gerçekleştirmek üzere görevlendirilen sivil polis birimleri arasında kalan bölgede kamu güvenliği açığının yer aldığı bir boşluk (*güvenlik boşluğu/gri alan*) bulunmaktadır. Her iki birimde sahip olduğu yetenekler bakımından bu güvenlik açığını doldurabilecek yeteneğe tek başlarına sahip değildir. Bu açık birçok barışı koruma operasyonunda kendisini belirgin bir şekilde göstermiş olup istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinin devam edebilmesi için acil doldurulması gereken bir alan olarak dikkat çekmektedir (Dziedzic ve Stark, 2006). Bu **güvenlik boşluğu** geleneksel askeri güç sınırının altında kalan fakat sivil polis yeteneklerinin müdahale kapasitesinin üstünde olan bir alanı kapsamaktadır (Dahlman ve Tuathail, 2005, s. 583).

Özellikle istikrar ve yeniden yapılandırma sürecinin erken döneminde yaşanan güvensiz ortam ve güvenlik sağlama ihtiyacı da koalisyon güçlerinin baş etmesi gereken önemli bir sorundur. Ancak çatışmanın henüz sonlandığı ortamlarda yerel kolluğun genel durumu; teşkilatlanmasını henüz tamamlamamış, personel mevcudu yetersiz, eğitimsiz, yeterli araç-teçhizata sahip olmayan ve yaygın şiddet olaylarıyla mücadele edemeyen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı durumlar ile yüzleşen koalisyon gücü askeri personeline icra yetkisi bu ilk safhada verilmekte ve yeterli personel ile görevlendirilmektedirler. Bu duruma örnek teşkil edecek kolluk görevlendirmesi günümüze kadar gerçekleşen barışı koruma operasyonlarında yapılmamış olup kolluk görevi de askeri personele verilmiştir.

Çizelge 1.2'de sivil polis güçleri ile askeri güçlerin arasında bulunan çizgi güvenlik boşluğu olarak nitelendirilebilir. Çatışma sonrası ortamda bu açığı kapatmak ve arada oluşan kamu güvenliği boşluğunu doldurmak için ya askeri birimler kolluk yeteneklerine kavuşturulmalı ya da sivil polis birimleri militarize olarak görevlerini icra etmelidir (Demir, 2017, ss. 252-253).

Çizelge 1.2. Barışı Koruma Faaliyetlerinde Polis ve Asker⁶

Polis	Asker
Nispeten güvenilir ve emniyetli bir ortamda etkili olurlar.	Askerlerin bu faaliyetlerde kullanılması savunma görevlerinde aksamaya neden olabilir.
Kırsal alanda büyük kuvvetlerle faaliyet gösteren yasadışı örgütler kabiliyetlerini aşar.	Askeri kuvvetlerin kullanılması yerel güvenlik birimlerinin kendilerini geliştirmelerine engel olur.
Tehdidin büyüklüğü ile orantılı teşkilat ve teçhizata sahip değildirler.	Askeri kuvvetlerin karşılarındakini düşman olarak görme ve bunun sonunda müdahalede sert davranma örnekleriyle karşılaşmaktadır.
Askerle koordineli hareket tarzı geliştirmekte ve uygulamada zorlanırlar.	Askerlerin kolluk görevlerinde yer alması sivil-asker ilişkilerinin geliştirilmesinde iyi bir örnek oluşturmaz.
Örgüt kültürü olarak yaygın ve yoğun şiddet içeren ortamlarda mücadeleye hazır değildirler.	Kısa dönemde çatışmaları sonlandırırsa da uzun dönem güvenlik inşasında etkinlikleri düşer.

1.6.2. İstikrar Kolluğu (Stabilisation Policing)

Çatışma sonrası ortama müdahale eden kuvvetlerden beklentiler “suç ve suçlulukla mücadele, emniyet ve asayişin sağlanması, toplumsal olayların yönetimi ve halkla ilişkiler gibi askerî birliklerin imkân ve kabiliyetleri arasında olmayan birçok sorumluluğu içerisinde barındırmaktadır” (Özdemir, 2023, s. 95).

NATO tarafından edinilmiş tecrübe ve alınan dersler sonucu geliştirilen “İstikrar Kolluğu” konsepti Çatışma sonrası ortamda istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetlerini desteklemek üzere geliştirilmiştir. Çatışmanın henüz sonlandığı ya da yer yer devam ettiği ortamlarda sivil polis ile askeri yetenekler arasında kalan kamu güvenliği boşluğunu doldurmak üzere dizayn edilmiş bu yapının iki önemli özelliği bulunmaktadır: 1) yerel kolluğun yetersiz olduğu durumlarda kendisine verilen yetkiyle icracı birim olarak görev

⁶ Çizelge Demir (2017, ss. 252-253)’den aynen alınmıştır.

yapabilme kabiliyeti (*replacement*); 2) yerel kolluğu etkili bir şekilde görev yapabilecek seviyeye getirmek maksadıyla eğitim, gözlem ve danışmanlık görevlerini icra etmek (NATO, 2016, s.1-1). NATO tarafından geliştirilen bu konseptin aktörü JTKK'lardır. Bu konsept ile NATO, kendisine üye olan devletlerin sunacağı katkı ile JTKK'ları çatışma sonrası ortamda etkili şekilde kullanma gayesi taşımaktadır.

1.6.3. İstikrar ve Yeniden Yapılandırma Çabalarında Jandarma Tipi Kolluk Kuvveti (JTKK) Sorunsalı

Literatürde jandarma tipi kolluk kuvvetleri kavramı ile yakın anlamda kullanılan ve hatta bazı çalışmalarda eş anlamlı olarak kullanılan kavramlar bulunmaktadır. “Paramiliter/yarı askeri kuvvetler, askeri polis, askeri statülü kolluk kuvvetleri” gibi kavramlar jandarma tipi kolluk kuvvetlerinin yerine kullanılabilmektedir (Demir ve Kavaklı, 2019, s. 151).

Avrupa Jandarma Kuvveti (*European Gendarmerie Force – EGF/EUROGENDFOR*)⁷ oluşturulmasına müteakip Statewatch isimli düşünce kuruluşu tarafından paylaşılan bir haberde polis yeteneklerinin ötesinde “*paramiliter*” bir organizasyonun oluşturulduğundan bahsedilmektedir (Statewatch, 2006). Görüldüğü üzere jandarma tipi kolluk kuvvetlerine Anglo-Sakson anlayışla yayın yapan bir kuruluş tarafından paramiliter yakıştırması yapılmaktadır. Yine aynı şekilde Lutterbeck (2004)⁸ tarafından jandarmaların yükselişini konu alan bir makalede “*jandarma*” ile “*paramiliter*” kavramlarının birlikte eşdeğer olarak kullanıldığını görmekteyiz.

Paramiliter kelimesinin sözlük anlamı incelendiğinde de net bir tanım yapmanın zorluğu anlaşılmaktadır. Cambridge sözlüğünde “paramiliter” kelimesi “*ordu gibi örgütlenmiş, ancak yasal bir orduya ait değil*” olarak açıklanmıştır (Cambridge Dictionary, 2023). Oxford sözlüğünde iki anlamı olduğunu görmekteyiz: “*1. Ordu gibi örgütlenmiş yasadışı bir gruptur, 2. Bir örgütün resmi ordusuna yardım eden (Fransız jandarması örnek olarak gösterilmiş)*” anlamındadır (Oxford Dictionary, 2023).

⁷ Avrupa Birliği (AB) bünyesinde NATO ve BM'den bağımsız olarak dünyadaki kriz bölgelerinde genel asayiş ve kamu düzenini sağlamak maksadıyla, bir kuvvete ihtiyaç duyulmuş ve bu ihtiyacı karşılamak üzere, Fransa'nın inisiyatifiyle AB üyesi beş ülke (Fransa, İtalya, İspanya, Portekiz ve Hollanda) Savunma Bakanlarının Noordwijk/Hollanda'da imzaladığı bir “Niyet Beyanı” ile, 17 Eylül 2004 tarihinde, Avrupa Jandarma Kuvveti (AJK) kurulmuştur. Daha sonradan Romanya ve Polonya'nın eklenmesi ile halihazırda yedi üyesi bulunan kuruluşa Türkiye gözlemci üye statüsündedir (Jandarma Genel Komutanlığı, web, 2020).

⁸ Maxqda 2023 programında yapılan analizde bahse konu makalede “paramilitary or gendarmerie-type forces, gendarmerie-type forces or paramilitary, paramilitary or gendarmerie forces ve gendarmerie or paramilitary forces” kavramlarının birlikte eşdeğer olarak 17 kez kullanıldığını görmekteyiz.

Alanyazın taraması yapıldığında paramiliter örgütler için “*devlet kontrolünde ve devlet dışı güvenlik güçleri*” gibi Anglosakson anlayışla yapılan tanımlar karşımıza çıkmaktadır (Gobinet, 2007, s. 452). Yine aynı şekilde Lutterbeck (2004, s. 47) paramiliter kelimesinin net tanımını yapmanın zorluğundan bahsetmiştir ve yapmış olduğu çalışmasında İtalyan, Fransız ve İspanyol jandarma kuvvetlerini “*jandarma ya da paramiliter*” örgüt olarak ifade etmiştir.

Görüldüğü üzere yapılan tanımlamalarda “paramiliter kuvvetleri” açıklamanın zorluğu açıkça ortadadır. Kavramın sınırları net bir şekilde çizilmemiş ve epistemolojik tarihi incelendiğinde olumsuz anlamlar yüklendiği (suçla ilgili, illegal oluşum gibi) görülmektedir. Ülkelerin anayasa ya da yasalarında düzenlenmiş “jandarma tipi kolluk kuvvetleri” yerine “paramiliter” kelimesinin kullanılmasının uygun olmadığı değerlendirilmektedir (Demir ve Kavaklı, 2019, s. 151; Gobinet, 2007, s. 452).

Diğer bir taraftan çoğu ülkede jandarma tipi kolluk kuvvetlerinin sahip olduğu askeri statü ve ordu ile olan hiyerarşik bağlantısından dolayı “*askeri polis/inzibat*” ile karıştırılmasına neden olmaktadır. Askeri polis/inzibat sözlük anlamı incelendiğinde yukarıda paramiliter kelimesinde yaşanan açıklama zorluğu yaşanmamaktadır.

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre askeri inzibat “*Askerî birlikler arasında düzeni, disiplini, kanunları yürütmekle görevli sınıf ve bu sınıftan olan asker*” olarak tanımlanmıştır (TDK, web, 2020). Bu tanıma paralel olarak Cambridge sözlüğünde “*silahlı kuvvetler içindeki polis gücü, yasayı çiğneyen silahlı kuvvetlerin üyeleriyle uğraşmaktan sorumlu*” tanımı karşımıza çıkmaktadır (Cambridge, 2023). NATO’nun ifadesinde ise “*kanunun uygulanması ve düzenin devam ettirilmesi amacıyla yetki ve sorumluluk verilmiş askeri kuvvet*” açıklaması yer bulmaktadır (NATO Glossary Of Terms And Definitions, 2019, s. 83). Yapılan tanımlamalarda açıkça görüldüğü üzere jandarma tipi kolluk kuvvetlerinin sahip olduğu temel özelliklerden birisi olan “*kamu düzeni ve güvenliğini sağlama*” özelliğini karşılamayan, tamamen askeri yapı içinde bir kavramdır.

Jandarma tipi kolluk kuvvetleri ile eşdeğer olarak literatürde yaygın olarak kullanılan bir diğer terim ise “*askeri statülü kolluk kuvvetleridir*”. Bu ifadede “askeri statünün” ne anlama geldiği tartışmaya açık bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her ne kadar jandarma tipi kolluk kuvvetlerini özel kılan hususların başında sahip olduğu askeri yetenekler gelse de dünya jandarmaları detaylı olarak incelendiğinde; yönetim kademeleri, hukuki konumları, mali yapıları, personel kaynakları ve statüleri, üst otoriteye bağlılık durumları, silah/teçhizat durumları gibi net ve birbirine eşdeğer olamayan bir tablo

ile karşılaşılmaktadır. Nitekim bu farklılıklar askeri statünün belirlenmesinde bir fikir birliği oluşmasının önüne geçmektedir (Demir ve Kavaklı, 2019, s. 153). Dünya genelinde eş anlamlı bir askeri statülü kolluk kuvveti kavramı net olarak çizilemediği için jandarma tipi kolluk kuvveti kavramını kullanmak daha anlaşılır olacaktır.

Jandarma tipi kolluk kuvvetlerini diğer kavramlarla birlikte kullanarak analize tabi tutmak açıklayıcı bir çalışma ortaya koymaktan ziyade daha çok konunun bulanıklaşmasına ve kafa karışıklığına sebep olmaktadır (Lutterbeck, 2013, s. 7). Yukarıda incelendiği üzere literatürde karşımıza çıkan “*paramiliter kuvvet, askeri polis/inzibat ve askeri statülü kolluk kuvveti*” ifadeleri *jandarma tipi kolluk kuvvetlerini* tek başlarına ya da birlikte ifade etmeye uygun kavramlar değildir. Bu nedenle çalışmanın devamında kavramsal tartışmadan uzak durularak “*jandarma tipi kolluk kuvvetleri*” terimi tercih edilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇATIŞMA SONRASI ORTAMDA KOLLUK REFORMU/YAPILANDIRMASI: BOSNA-HERSEK VE KOSOVA ÜLKE ÖRNEKLERİ

Yugoslavya Federal Cumhuriyetinin dağılma süreci Balkanlar'ı uluslararası güvenliği (özellikle NATO'nun sınırlarında yaşanan çatışmalar Avrupa güvenliğini ciddi bir şekilde tehdit etmektedir) tehdit eden bir pozisyona getirmiştir. Yeni kurulan ve birçok mekanizması işlemeyen zayıf devletlerin varlığı uluslararası barış ve güvenliği ciddi şekilde tehdit eden bir süreçtir. Bosna Hersek ve Kosova bu kapsamda uluslararası toplum tarafından ortak çaba ile istikrara kavuşturulmak istenen iki yeni devlet olarak Balkanlar coğrafyasında, SS sonrası süreçte karşımıza çıkmaktadır (CAEC, 2001, s. 5). Bu bölümde BM, AGİT, AB ve NATO gibi uluslararası organizasyonların SS sonrası Balkanlarda gerçekleştirdiği istikrar ve yeniden yapılandırma çabalarından Bosna-Hersek ve Kosova'da icra ettikleri kolluk reformu çabaları incelenecektir.

2.1. Bosna-Hersek Sorunu ve Kuvvet Kullanma Sonrası İstikrarın Yeniden Sağlanması/Kamu Düzeninin Tesis Edilmesi

2.1.1. Birleşmiş Milletler Kararları Işığında Tarihî Arka Plan

Balkanlar'da yaşanan etnik/dini-mezhepsel çatışmaların kökeni çok eski dönemlere dayanmaktadır. Bu bölümde çalışmanın bütünlüğü ve amacına hizmet etmesi bakımından Soğuk Savaş'ın sona erme sürecinde Bosna-Hersek'te yaşanan kargaşa incelenirken, Yugoslavya iç savaşının BM gündemine girdiği **S/RES/713** (1991) sayılı karar ile başlayan süreç ele alınacaktır.

Hırvatistan ve Slovenya'nın 1991 yılında bağımsızlıklarını ilan etme sürecinde paramiliter gruplar, yerel kolluk teşkilatları ve Yugoslav Federal Ordusu arasında yaşanan çatışmalar sonrası uluslararası barış ve güvenliğin tehlikeye düştüğü ve gruplar arasında yaşanan iç savaşın çevre ülkelere sıçrayabileceği endişesi taşıyan BM Güvenlik Konseyi, 25 Eylül 1991 tarihinde almış olduğu **S/RES/713** sayılı karar ile tarafları 17 Eylül ve 22 Eylül 1991 tarihlerinde İgalo'da (günümüzde Karadağ topraklarında) imzalanan iki ateşkes anlaşmasına uymaya davet etmiş ve ayrıca üye devletler tarafından Yugoslavya'ya karşı silah ambargosu uygulanmasına karar vermiştir (UNSCR, 1991).

Ateşkes antlaşmalarına uyulmaması ve yaşanan iç savaşın tüm şiddeti ile devam etmesi üzerine Güvenlik Konseyi 21 Şubat 1992 tarihinde **S/RES/743** sayılı karar ile Hırvatistan'da görev yapmak üzere BM Koruma Gücü (BMKG) (*United Nations Protection*

Force/UNPROFOR) teşkil edilerek ivedilikle bölgede konuşlandırılmasına karar vermiştir (UNSCR, 1992a). Bu kararla *Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti* topraklarında barışın tesis edilmesi ve sürdürülmesi için BM barış gücü ilk defa bölgede görev yapmak üzere teşkil edilmiştir.

Bosna-Hersek 1 Mart 1992’de bağımsızlığını ilan etmiştir ancak *Avrupa Ekonomik Topluluğu* (AET) Bosna-Hersek halklarının iradesini gösteren bir referandum yokluğunun egemen ve bağımsız bir devlet olma yolunda engel taşıdığını ifade etmiştir. Bunun üzerine 29 Mart – 1 Nisan 1992 tarihleri arasında referandum yapılmış olup bölgede bulunan Sırp azınlık (nüfusun yaklaşık %31’i) referandumu boykot etmiştir ve yaklaşık olarak %63,4’lük katılım ve %99 kabul oyu ile bağımsızlık kabul edilmiştir. Yapılan referandum üzerine AET ve ABD 7 Nisan 1992 tarihinde Bosna-Hersek’in bağımsızlığını tanımışlardır. Sırp azınlığın katılmadığı bu karar bölgede tansiyonun yükselmesine ve çatışmaların hızlanmasına sebep olmuştur (Rich, 1993, ss. 49-50).

Bölgede gerilimi artıran bağımsızlık kararı sonrası yaşanan kargaşanın artarak devam etmesi ve olayların Boşnakların bulunduğu bölgelere sıçraması üzerine Güvenlik Konseyi tarafından **S/RES/749** sayılı karar alınmıştır. Bu kararda Bosna-Hersek ilk defa kendisine satır aralarında da olsa yer edinmiş olup Bosna-Hersek’teki sorunun çözümü için ilgili taraflara Avrupa Topluluğu (AT) ile iş birliği yapma davetinde bulunulmuştur (UNSCR,1992b).⁹ Alınan bu karar Yugoslavya iç savaşına dair BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan son karar olarak tarihe not düşmüştür.

Bosna-Hersek konulu ilk karar 15 Mayıs 1992 tarihinde **S/RES/752** sayılı karar ile alınmıştır. Bu kararda “*eski Federal Sosyalist Yugoslavya Cumhuriyeti*” tabiri ilk defa kullanılmıştır. Kararda Bosna-Hersek’te silahlı çatışmalara taraf olan gruplardan; silahlı çatışmaların bir an önce durdurulması, 12 Nisan 1992 tarihinde imzalanan ateşkes anlaşmasının hükümlerine uyulması ve AT arabuluculuğunda siyasi çözüm için görüşmelere başlanması talep edilmiştir. Ayrıca Bosna topraklarında bulunan Yugoslav Halk Ordusu (Sırpların kontrolünde) ve Hırvatistan ordusunun bir an önce geri çekilmesi ve ilgili devletlerin Bosna-Hersek’in toprak bütünlüğüne saygı göstermesi talep edilmiştir. Yine bu

⁹ Slovenya, Hırvatistan ve Bosnak-Hersek’in bağımsızlıkları AET ve birçok ülke tarafından tanınmış olmasına rağmen BM Güvenlik Konseyi kararı “Socialist Federal Rep. of Yugoslavia” başlığı ile alınmıştır. BM bu yeni devletleri A/Res/236-237-238 sayılı kararları ile 22 Mayıs 1992 tarihinde üyeliğe kabul etmiştir. Yugoslavya iç savaşına dair “Socialist Federal Rep. of Yugoslavia” başlığı ile Güvenlik Konseyinde 25 Eylül 1991 – 7 Nisan 1992 tarihleri arasında toplam 8 karar alınmıştır (S/RES/713-721-724-727-728-740-743-749).

kararda *etnik grupların zorla göçe* tabi tutulmaması ve *etnik yapının değiştirilmemesi* yönünde taraflara ilk kez çağrıda bulunulmuştur. Tüm bu gelişmeler ışığında BMKG, Hırvatistan'dan sonra bu karar ile; *düzensiz grupların silahsızlanma işlemlerinin takibini yapmak, BM misyon görevlilerinin güvenliğini sağlamak ve insani yardım faaliyetlerini güvence altına alabilmek* için Saraybosna havaalanının kontrolünü sağlamak maksadıyla Bosna-Hersek topraklarında görevlendirilmiştir (UNSCR, 1992c).

15 Mayıs 1992 tarihli S/RES/752 sayılı karardan 14 Aralık 1995 tarihli Dayton Barış Antlaşmasına kadar geçen sürede “Bosna-Hersek”te yaşanan; *kargaşa, silahlı çatışma, ağır insan hakları ihlalleri, uluslararası barış ve güvenliğin tehdidi, Bosnalı kadınlara yapılan toplu tecavüzler, toplama kampları, etnik grupların zorla göç ettirilmesi ve etnik temizlik* gibi hususların yer aldığı 48 farklı “Bosna-Hersek” konulu Güvenlik Konseyi kararı alınmıştır.¹⁰

Etnik temizlik ve ağır insan hakları ihlallerinin devam etmesi üzerine 22 Şubat 1993 tarihinde alınan S/RES/808 sayılı karar ile ağır insanlık suçu işleyen savaş suçlularının yargılanması için “**BM Ceza Mahkemesi**” kurulması kararlaştırılmıştır (UNSCR, 1993a). Ancak ağır insan hakları ihlallerinin önüne geçilememesi sonucu 808 sayılı karara ithafen 25 Mayıs 1993 tarihinde alınan R/SEC/827 sayılı karar ile 1 Ocak 1991 tarihinden itibaren Yugoslavya iç savaşında insanlık suçu işleyenlerin yargılanması için “**Yugoslavya Ceza Mahkemesi**” kurulmuştur (UNSCR, 1993c).

Güvenlik Konseyi, BM Sözleşmesinin ruhunu yansıtan ve uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi yolunda egemen devletlerin toprak bütünlüğünün bozulmamasına işaret eden, sözleşmenin 2. madde 4. fıkrasına¹¹ uygun olarak, 16 Nisan 1993 tarihinde aldığı S/RES/819 sayılı karar ile, Sırp paramiliter gruplara atıfta bulunarak “**kuvvet kullanarak ya da kuvvet kullanma tehdidi ile bir bölgeyi ele geçirmenin mümkün olmayacağını**” uluslararası kamuoyuna bildirmiştir (UNSCR, 1993b). Bu kararda açıkça görüldüğü üzere egemen devletleri konu alarak üzerinde uzlaşmış olan 1945 tarihli BM Sözleşmesi dönemin şartlarına uygun olarak yorumlanmış ve *devlet içi grupların kuvvet kullanarak bir bölgeyi ele geçiremeyeceği* ifade edilmiştir.

¹⁰ Çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları bakımında bahse konu 48 karardan sadece S/RES/752 sayılı karara pek çok bakımdan öncül olmasından dolayı detaylı yer verilmiş, diğer 47 karar incelenerek ana hatları belirtilmiştir.

¹¹ BM Sözleşmesi 2/4: “Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletler’in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidini ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar”.

Alınan tüm bu kararlar taraflara çağrı niteliği taşımakta olup (sadece S/RES/1035 sayılı karar Bosna-Hersek'in BM üyelik başvurusu ile ilgilidir) BM tavsiyelerine uyulmadığı açıkça ifade edilebilir. Ayrıca tüm bu süreç içerisinde BM'nin bölgede bulunan gözlemcilerine, diğer uluslararası yardım kuruluşları personeline ve BMKG'ye yönelik saldırılar da meydana gelmiştir. 1992-1995 yılları arasında Bosna-Hersek'te devam eden silahlı çatışma ortamının, ağır insan hakları ihlallerinin, insani yardım faaliyetlerinin engellenmesinin, toplu tecavüzlerin ve etnik temizlik hareketlerinin **uluslararası barış ve güvenliği** tehdit ettiği hususu BM Güvenlik Konseyi tarafından defanla dile getirilmiştir.¹²

Yaklaşık üç buçuk yıl süren şiddetli çatışmalardan sonra 21 Kasım 1995 günü ABD'nin Ohio eyaleti Dayton kentinde bulunan *Wright Patterson Hava Üssü*'nde Bosna-Hersek, Hırvatistan, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (Sırbistan ve Karadağ) ve garantör devletlerin yetkilileri tarafından "Bosna-Hersek Savaşı" barış şartları görüşülmeye başlanmış olup antlaşma çerçevesi çizilmiştir. İlgili devletlerin Dayton'da uzlaşmaya varılan barış koşullarını Paris'te 14 Aralık 1995'te imzalaması üzerine "**Dayton Barış Antlaşması**" hayata geçirilerek kanlı "Bosna-Hersek Savaşı" sona erdirilmiştir (Ní Aoláin, 1998, s. 959).

2.1.2. Birleşmiş Milletler Koruma Gücü (United Nations Protection Force/UNPROFOR)

Birleşmiş Milletler Çok Boyutlu Barışı Koruma Operasyonları El Kitabı (*Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations*) (2003, s. 1), BM barış gücünün bölgede bulunması ile **tarafsız bir yapının** çatışan taraflar arasında gerginliği hafifletebileceğini ve siyasi müzakereler için fırsat yaratabileceğini ifade etmiştir. Başlangıçta devletlerarası çatışmalarla başa çıkmanın bir aracı olarak geliştirilen **barışı koruma**, devlet içi çatışmalarda ve iç savaşlarda giderek daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Barışı korumanın etkili sonuç verebilmesi için düşman taraflar arasında barışın tesis edilmesi ve sürdürülmesi yönünde tarafların istekli bir siyasi irade ortaya koyması gerekmektedir (United Nations, 2003, s. 1).

BM barışı koruma operasyonları zamanla; *asker, sivil polis, siyasi, sivil işler, hukukun üstünlüğü, insan hakları, insani yardım, yeniden yapılanma ve cinsiyet* gibi bir takım bileşenden oluşan çok boyutlu bir yapı haline gelmiştir. Bu operasyonlarda görevli sivil personel bölgesel veya çok uluslu bir barış gücü (askeri kuvvet) ile birlikte görevlerini yerine getirmektedir (United Nations, 2003, s. 1).

¹² Özellikle insani yardım faaliyetlerinin hayata geçirilmesinin "**uluslararası barış ve güvenlik**" için doğrudan etkili bir araç olacağı hususu ilk olarak S/RES/770 sayılı kararda ifade edilmiştir (UNSCR, 1992ç).

Bosna-Hersek'te BM adına görev yapan askeri bir gücün varlığı **S/RES/752** sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile hayata geçmiştir. BM "*Bariş Koruma*" operasyonlarında icra ettiği askeri faaliyetleri, pratikte 1948'de gerçekleştirdiği ilk bariş koruma operasyonundan¹³ itibaren edindiği tecrübelerle dayanarak bazı teorik prensiplere bağlamıştır (United Nations, 2003, ss. 55-58):

- Tarafsızlık,

- Rıza ve iş birliği (Görev yapacakları bölgede konuşlandırılmadan önce çatışan tarafların rızası ve iş birliği yapmayı kabul etmesi gerekmektedir. Güvenlik Konseyi çatışmanın uluslararası bariş ve güvenliğini tehdit oluşturduğuna kanaat getirirse taraf olanların açık rızası olmadan barişe zorlama operasyonuna¹⁴ karar verebilir.),

- Uygun güç kullanımı,

- Uluslararası insani hukuk ilkelerine saygı,

- Yerel yasalara ve geleneklere saygı.

Bariş koruma operasyonlarında **askeri güç** unsurlarına verilen görevler; "*bariş ve siyasi müzakerelere destek verilmesi, güvenli bir ortam sağlanması, gözlem ve izleme, çatışan güçler arasında tampon görevi yapma, önleyici pozisyon alma, silahsızlanma-terhis-yeniden entegrasyonun takip edilmesi, mayın temizleme, güvenlik sektörü reformu ve eğitim, kanunun korunması, kamu düzeninin sağlanması ve restorasyon*",¹⁵ *insan haklarının izlenmesi, insani faaliyetlere destek olunması ve sivillerin korunması*" olarak belirlenmiştir. Bir bölgede konuşlanan bariş koruma gücüne bu görevlerin tamamını ya da bir kısmını yerine getirmek için ihtiyaç duyduğu yetki karşılıklı yapılan anlaşmalar doğrultusunda Güvenlik Konseyi tarafından çizilen sınırlar çerçevesinde verilmektedir (United Nations, 2003, ss. 60-64).

BMKG ilk olarak S/RES/743 sayılı karar ile Hırvatistan'da görevlendirilmiştir. Oluşturulan bu yeni güce verilen ilk görev "Birleşmiş Milletler Koruma Bölgeleri" (*United Nations Protected Areas/UNPA*) ilan edilen üç güvenlik bölgesinin emniyetini sağlamak ve bu bölgelerde ikamet eden halkın silahlı saldırı tehdidinden uzak tutulmasını sağlamaktır.

¹³ United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO), May 1948. Orta Doğu'da görevlendirilmiş BM gücü.

¹⁴ UN peace-enforcement operation.

¹⁵ Bu normalde askeri kuvvetlerin görevi değildir. Askeri kuvvetlere "kanunun korunması, kamu düzeninin sağlanması ve restorasyon" görevi olağan üstü şartların hâkim olduğu dönemde **sivil polis yetenekleri tekrar kazanıluncaya kadar istisnai olarak verilebilir** (United Nations, 2003, s. 63).

Kısa süre sonra BMKG'nin görev alanı genişletilerek BMKB'lara sivil giriş çıkışların kontrolü, gümrük işlerinin takibi, göç hareketlerinin takibi ve belirtilen bölgelerin silahsızlandırılması gibi ateşkes anlaşmalarında hatları çizilen durumların **izlenmesi** görevi verilmiştir (UNPROFOR, 1996). Konsey tarafından oluşturulan kuvvetin yetkileri yine konsey tarafından uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden unsurların ortadan kaldırılması yönünde ihtiyaca göre genişletilmiştir.

Bosna-Hersek'te çatışmaların şiddetlenmesi ve insani koşulların kötüleşmesi üzerine BMKG'nin görev sahası S/RES/752 sayılı karar ile genişletilerek Bosna-Hersek sınırları içinde görevler verilmiştir. BMKG'ye Bosna'da verilen görevler; *Saraybosna'da havaalanının güvenliğini ve işleyişini sağlamak, insani yardım faaliyetlerinin desteklenmesi, Bosna-Hersek genelinde uygulanan uçuş yasağının izlenmesi ve NATO hava unsurları ile koordine kurulması, Şubat 1994'te Bosna Hükümeti ile Hırvatistan arasında imzalanan ateşkes antlaşmasının ve Sırp gruplar ile Bosna Hükümeti arasında Ocak 1995'te başlayan ateşkes müzakerelerinin izlenmesidir* (BMKG, 1996).

BMKG'ye verilen görevler incelendiğinde izleme, rapor etme, tampon görevi görme, insani yardım faaliyetlerini destekleme ve belirlenen bölgelerin güvenliğini sağlama ile sınırlı olduğunu görmekteyiz. Çatışmalara doğrudan müdahale görevi olmamakla birlikte sadece kendisini ve diğer BM misyon görevlilerini koruma görevi sırasında silah kullanabileceğinin altı Güvenlik Konsey'i kararlarında belirtilmiştir. Ayrıca 1992-1995 aralığında görevini icra eden BMKG'ye kamu düzeninin korunması ve kolluk görevlerinin yerine getirilmesi görevleri verilmemiştir. Ancak bu dönemi yorumlarken olağan üstü şartların geçerli olduğunu ve Bosna-Hersek savaşının tüm hızıyla devam ettiğini göz ardı edemeyiz. BMKG istikrar ve yeniden yapılandırma sürecine geçişi sağlamak üzere bölgede görevlendirilmiş askeri kuvvet odaklı bir BM barış gücüdür.

Bosna-Hersek'te görev yapan BMKG, Hırvatistan ve Makedonya'daki başarılarının aksine başarısız olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. İnsan hakları ihlallerini önleyici askeri güç kullanmaması ve bu konuda yetkilendirilmemiş/donatılmamış olması Genel sekreter raporlarına da yansıyan önemli bir eksiklik olarak tarihte yer etmiştir (UNPROFOR, 1996).

2.1.3. Dayton Barış Antlaşması Sonrası Bosna-Hersek: İstikrar ve Yeniden Yapılandırma Sürecinde Kamu Düzeninin Sağlanması ve Kolluk Faaliyetleri

BM'nin BMKG marifetiyle bölgede varlığı çatışmaların ve insan hakları ihlallerinin önüne geçilmesine yeterli olmamıştır. Bu kapsamda kamu düzeninin hızla temin edilmesi ve çatışmaların sona erdirilmesi için BM tarafından BMKG'nin görevine son verilerek NATO

liderliğinde hareket edecek UG teşkil edilmiş olup kamu düzeni konusundaki boşluğu doldurmak üzere de UPGG teşkil edilmiştir. Ayrıca barış antlaşmasının hayata geçmesi ile tarafların rızası doğrultusunda GSR çabaları da hayata geçirilmeye başlanmıştır.

2.1.3.1. Uygulama Gücü'nün (Implementation Force/IFOR) ve Uluslararası Polis Görev Gücü'nün (International Police Task Force/IPTF) Teşkil Edilmesi

Dayton Barış Antlaşması EK 1-A uyarınca NATO tarafından çok uluslu bir “Uygulama Gücü” (UG) kurulmasına karar verilmiştir. Bu antlaşma hükmü doğrultusunda BM Güvenlik Konseyi 15 Aralık 1995 tarihinde almış olduğu **S/RES/1031** sayılı karar ile BMKG'nin görevlerini UG'ye devretmesine karar vermiştir (UNSCR, 1995a). Yine aynı antlaşma EK 11 uyarınca Birleşmiş Milletler Uluslararası Polis Görev Gücü (UPGG) kurulması taraflarca kabul edilmiş olup UPGG'nin Bosna-Hersek'te görevlendirilmesi 21 Aralık 1995 tarihli **S/RES/1035** sayılı karar ile gerçekleşmiştir (UNSCR, 1995b).

Bosna-Hersek'te etnik grup çeşitliliğinden dolayı çatışmaların tekrar başlayacağı endişesi taşıyan batı devletleri 1995 yılı Kasım ayında Dayton'da üzerinde anlaşılan hususların nasıl uygulamaya geçileceğine dair Londra'da bir konferans¹⁶ düzenlemişler ve bu konferans sonucu alınan kararlar Güvenlik Konseyi'nin **S/1995/1029** sayılı kararı ile resmîyet kazanmıştır. Bu konferans doğrultusunda belirlenen **uygulama esasları** uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülebilir olması ve Bosna-Hersek'te çatışmaların tekrar yaşanmaması için; “*ceza-adalet sisteminin kurulmasının, kamu düzeninin sağlanmasının, merkezi bir sivil polis teşkilatının kurulmasının, yerinden edilen yaklaşık 2,1 milyon insanın güvenli bir şekilde yerlerine dönmesinin, sürdürülebilir bir ekonomik yapı sağlayacak demokratik kurumların oluşturulmasının, tarafların silahsızlanarak hatları belirlenen bölgelere çekilmesinin*” ivedilikle yerine getirilmesi gereken hayati öneme sahip hususlar olduğunun altı çizilmiştir (UNDOCS, 1995).

1029 sayılı kararda **UG'a** verilen görevler **askeri faaliyetlerin uygulamasına** yönelik (S/1995/1029 madde:7-10/Military Implimentation) sınırlar ile çerçevelenmiş olup istikrarın sağlanması açısından hayati öneme sahip olan diğer alanları (insani yardım faaliyetleri,

¹⁶ Londra'da Dayton görüşmeleri sonrası gerçekleşen ve 55 ülkenin yanı sıra uluslararası organizasyonlarında katıldığı 8-9 Aralık 1995 tarihinde düzenlenen “Barış Uygulama Konferansı (Peace Implementation Conference)”.

kamu düzeninin sağlanması, kolluk faaliyetleri vb.) kapsamadığını görmekteyiz (UNDOCS, 1995, ss. 3-4).¹⁷

Aynı kararda “*tavsiye, izleme ve eğitim*”¹⁸ açısından yerel kolluk kuvvetlerini desteklemek üzere uluslararası bir **polis görev gücünün** acilen teşkil edilerek bölgede görevlendirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır (UNDOCS, 1995, s. 9). Ancak henüz yeni bir devlet olan ve yaklaşık üç buçuk yıl yüksek yoğunluklu çatışmalara ev sahipliği yapan Bosna-Hersek’te barış antlaşması sonrası eğitilmiş ve işlevsel bir organizasyonel yapıya sahip kolluk kuvvetinin varlığından söz etmek mümkün değildir. 1996 yılında Bosnalı polislerin çoğu kamu yararına hizmet etmekten ziyade statükoyu koruyan ve yerel savaş lortlarına hizmet eden eski paramiliterlerdir. BM raporuna¹⁹ göre yerel polis birimlerinin Bosna’da yapılan tüm insan hakları ihlallerinin %70’i ile bağlantısı olduğu tespit edilmiştir (Sharp, 1998, s. 118).

2.1.3.2. Bosna-Hersek’te Güvenlik Sektörü Reformu ve Kamu Düzeni Tesis Edilmesi

Dayton Barış Antlaşması sonrası Bosna-Hersek’te merkezi bir siyasi irade bulunmamaktadır. Antlaşma gereği ülke, birçok konuda merkezi idareye bağlı olmayan Bosna-Hersek Federasyonu, Sırp Cumhuriyeti ve Brcko Bölgesi olmak üzere üç özerk yapıya bölünmüştür. Özellikle Bosna-Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti’nin sahip olduğu kendi anayasaları dikkate alındığında merkezi idarenin yetkilerinin çok zayıf kaldığının ve özerk yapıların egemen bir devletin hemen hemen tüm özelliklerini taşıdığına altını çizmek gerekir. Parçalanmış bu yapı neticesinde her özerk bölgenin kendi İçişleri Bakanlıklarına bağlı yerel kolluk birimleri bulunmaktadır (Merlingen ve Ostrauskaite, 2006, s. 54). Tüm bu şartlar altında ülke genelinden sorumlu olarak organize suçlarla mücadele edecek, isyan ve kargaşa durumlarını kontrol altına alacak, adli suçların takibini yapacak ve savaş suçlularını özel yetkili ceza mahkemesinin önüne getirecek bir kolluk teşkilatı oluşturmanın zorluğu açıkça ortadadır.

Barış antlaşmasının EK 4’ü uyarınca belirlenmiş olan Bosna-Hersek anayasasının önsözünde yeni yapılanacak olan devletin sahip olması gereken temel özellikler; evrensel

¹⁷ Kararın 9’uncu maddesinde IFOR’a verilen ana görevler (askeri görevler) dışında yetenekleri dahilinde diğer sivil kuruluşların görevlerini “**destekler**” ancak insani görevleri üstlenmeyecektir ibaresi bulunmaktadır

¹⁸ UPGG’ye verilen görevler detaylı olarak Dayton Barış Antlaşması EK 11 madde 3’te belirtilmiştir (OSCE, 1995).

¹⁹ Jame Schear tarafından “Bosna’nın Kamu Güvenliği Açığı: Doldurulabilir mi?” konulu, el yazısı ile kaleme alınarak sunulmuş (yayınlanmamış) rapor (Sharp, 1998, s. 118).

insan haklarına saygılı, demokratik ilkelere bağlı, etnik ve ulusal ayrılık gözetmeyen, eşitlik ilkesine dayalı, barışçıl olma, adil olma ve karşılıklı saygının korunması olarak belirlenmiştir (OSCE, 1995). BM üst çatısı altında gerçekleşecek istikrar ve yeniden yapılandırma faaliyetleri doğrultusunda yeni oluşturulacak devlet kurumlarının anayasada belirtilmiş olan *batılı devletlerin temel ilkeleri çerçevesinde* şekillenmesi hedeflenmiştir.

Gerek Dayton Barış Antlaşması gerekse onun uygulanma esaslarının çerçevesinin çizildiği Londra Konferansı analiz edildiğinde hem askeri hem de kolluk alanını kapsayan **“Güvenlik Sektörü Reformunun”** hızla gerçekleşmesinin hedeflenmiş olduğunu görmekteyiz. Bunun nedeni batılı devletlerin çatışmaların tekrar başlayabileceği kaygısı taşımalarıdır. Bu nedenle güvenlik sektörü reformunda görev alacak UG ve UPGG’nin görev tanımları antlaşmada detaylı olarak belirtilmiş, Yüksek Komiserlik koordinesinde çalışacak diğer sivil birimlerin ise genel çerçeve görev tanımları yapılmıştır.

Bosna-Hersek’te savaş yaralarının henüz sarılmamış olması ve yerinden edilen etnik grupların kendi evlerine dönüşünün gerçekleşmemiş olması gibi etkenlerin yaratmış olduğu hassasiyetin farkında olan uluslararası toplum, tekrar sıcak çatışmaların yaşanmaması için reformlarda önceliği askeri konulara vermiştir.

Bu kapsamda Bosna-Hersek’te barış antlaşması sonrasında tarafların askeri güçleri düzenli ve profesyonel yapıya sahip olan 60.000 kişilik UG tarafından kolaylıkla kontrol altına alınmış ve grupların (coğrafyada etkili olan etnik kökenli paramiliter oluşumlar) silahsızlanması ve çizilen sınırlara geri çekilmesi yolunda antlaşmanın çizdiği hükümler uyarınca hareket edilmiştir. Ancak kamu düzeninin sağlanması ve kolluk faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde hayata geçirilmesi açısından UG’nin askeri çerçevede çizmiş olduğu başarı, sadece tavsiye, izleme ve eğitim görevi bulunan yaklaşık 1.500 kişilik UPGG için söylenemez (Sharp, 1998, s. 118).

2.1.4. Bonn-Petersberg Antlaşması ve Bosna-Hersek’te Kolluk Reformu

BM, yeniden yapılandırma ve istikrar faaliyetlerinde askerî açıdan NATO’nun yeteneklerinden faydalanmayı planlarken (UNSCR, 1995a), kolluk alanında yapılacak reformları kendi bünyesinde oluşturduğu polis görev gücü (UN-UPGG) ile yapmayı planlamıştır (UNSCR, 1995b). Bosna-Hersek’te polisin yeniden yapılandırılması konusunun görüşüldüğü 25 Nisan 1996 tarihinde gerçekleşen **Bonn-Petersberg Antlaşmasının “kolluk reformu”** açısından önemli bir yeri vardır. Bu antlaşma ile özerk statüde bulunan Bosna-Hersek Federasyonuna bağlı on Kantonal bölge polisinin tekrar yapılandırılması ve Federasyon anayasasına uygun bir şekilde özerk bölge genelinde görev yapabilecek bir polis

biriminin teşkil edilmesi planlanmıştır. Planlanan reformların gerçekleştirilmesi konusunda koordinasyon görevi halihazırda Bosna-Hersek'te Yüksek Komiserliğe bağlı olarak görevini yürüten UPGG'ye verilmiştir (UN Peacemaker, 1996).

Daha sonra 9-10 Aralık 1997'de **Bonn Uygulama Konferansında** kolluk reformu ile ilgili UPGG'ye verilen eğitim ve koordinasyon görevleri genişletilmiştir. Yerel kolluk birimlerini Avrupa standartlarına yükseltebilmek amacıyla UPGG'ye; *kamu güvenliği, mülteci iadeleri, organize suç, yolsuzluk, terörizm, toplumsal olaylara müdahale (kargaşa ve kalabalık yönetimi), mali suç ve kaçakçılık* gibi konularda uluslararası seviyede sertifikası bulunan personel vasıtasıyla eğitim vermesi görevi verilmiştir. Ayrıca polis gücüne personel gönderen ülkelerden özellikle bu alanlarda uzman ve donanımlı personel göndermeleri istenmiştir (UNDOCS, 1997; UNSCR, 1997). Kolluk alanında yapılmak istenen reformların Bosna-Hersek'te iki yıl boyunca edinilen tecrübeler ve Avrupa standartları kapsamında şekillenmeye devam ettiği anlaşılmaktadır.

UPGG bu yeni görev tanımıyla birlikte daha köklü değişimler yapmak üzere kolluk görevleri üzerinde sertifikasyon programını ve yerel polis birimleri üzerinde uluslararası ortamda geçerli sayılabilecek akreditasyon programını geliştirmiştir. UPGG Yüksek Komiserlikten almış olduğu destek ile demokratik ve insan haklarına saygılı, icraatlarında hesap verebilir bir kolluk yaratma yolunda önemli adımlar atmıştır (Padarariu, 2014, s.15).

Eski yerel savaşçıların kolluk birimlerinde personel olarak devam etme çabası taşıdığı Dayton sonrası süreçte, UPGG uygulamış olduğu sertifika programı ile bu bozuk yapıyı ayıklama çabası taşımıştır. Sıkı bir güvenlik soruşturması yapan UPGG; ceza geçmiş olanların, insan hakları ihlali yapanların, mültecilere ait evleri yasadışı işgal edenlerin, suç örgütleri ile ilişkisi olanların ve savaş suçları ile bağlantısı olanların sertifikasını iptal etmiştir. Ayrıca mozaik bir etnik yapıya sahip olan bölgelerin yerel polis teşkilatlarına azınlıkların da katılmasını sağlayacak önlemler almıştır. 1995-2003 yılları arasında BM adına görevini icra eden UPGG, görevi sona erene kadar geçen sürede Bosna-Hersek genelinde tüm yerel kolluk teşkilatlarının toplam personel sayısını 50.000-60.000'lerden 16.000'lere düşürmüştür. Ayrıca görevini Avrupa Birliği Polis Misyonuna (ABPM) (*European Union Police Mission/EUPM*) 1 Ocak 2003'te devretmeden önce 2002 yılında ülke genelinden sorumlu olan Devlet Sınır Hizmetleri (SBS/State Border Service) ve Devlet Soruşturma ve Koruma Ajansı (State Information and Protection Agency/SIPA) adında iki kolluk kuvvetinin oluşumuna öncülük etmiştir (Merlingen, ve Ostrauskaite, 2006, s. 58; Mounier, 2007, s. 58; Vetschera, Heinz, Damian ve Matthieu, 2006, s. 36).

2.1.4.1 NATO İstikrar Gücü'nün (The Stabilisation Force/SFOR) teşkil edilmesi

Bosna-Hersek'te Eylül 1996 seçimlerinin başarı ile gerçekleştirilmesi ve silahlı grupların istenen hatlara çekilmesi/silahsızlandırılması ile Dayton Barış Antlaşması EK 1-A'da çerçevesi çizilmiş olan askeri görevler UG tarafından bir yıllık süre içerisinde büyük oranda başarı ile gerçekleştirilmiştir. Ancak sivil reformların henüz istenen seviyeye ulaşmamış olması nedeniyle siyasi çevrenin potansiyel olarak istikrarsız ve güvensiz olmaya devam edeceği açık bir şekilde görülmektedir. UG'ye BM S/RES/1031 sayılı kararla verilen bir yıllık görev süresinin dolacak olması nedeniyle mevcut durum ışığında yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Bu kapsamda 12 Aralık 1996 tarihli **S/RES/1088** sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile **barışı uygulama** görevi olan UG'nin yerini **barışı dengeleme** görevi verilen NATO İstikrar Gücü (İG) almıştır (NATO, 2007; UNSCR, 1996).

İG'nin birincil misyonu barışın sağlamaştırılması için gerekli güvenli ortamın sürdürülmesine katkıda bulunmaktır. Bu kapsamda; etnik düşmanlıkların önüne geçmek ve barış tehditlerini caydırmak, barış sürecini ilerletecek ortamı muhafaza etmek ve sivil örgütlere yetenekleri oranında özel destek sağlamak temel görevleri verilmiştir. Başlangıçta UG'nin yarısı kadar personel mevcudu (32.000) ile görevine başlayan İG görevini Avrupa Birliği Gücü'ne (ABG) (European Union Force/EUFOR) devrettiği Aralık 2004'te yaklaşık 7.000 kişi ile noktalamıştır. Ayrıca UG'dan farklı olarak **savaş suçlularının yakalanması ve Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi önüne çıkartılması** konusunda aktif olarak görev yapmıştır (NATO, 2007; Merlingen, ve Ostrauskaite, 2006, s. 56).²⁰ İG'ye verilen görevler analiz edildiğinde daha esnek bir yapıda **kamu düzeni ve güvenliği** görevlerini de üstlendiğini görmekteyiz.

Kavramsal ve kuramsal çerçeve bölümünde detaylı olarak ele alınan **güvenlik boşluğu** kavramı ilk kez Bosna-Hersek'te yaşanan güvenlik durumunu neticesinde ortaya çıkmış bir kavramdır. İcra görevi bulunmayan UPGG silahlı ve kendisini koruyacak yetenekte değildir. Bu nedenle İG'nin koruması ve himayesi olmadan çatışmaların halen düşük yoğunlukta da olsa devam ortamda hareket edememekte ve bu durum kolluk reformu sürecinin yavaş ilerlemesine neden olmaktadır.

²⁰ SFOR görev süresi boyunca 27 savaş suçlusunu göz altına alarak mahkemede yargılanmasını sağlamış, ayrıca üç savaş suçlusu da yakalanma çabası sırasında öldürülmüştür.

2.1.4.2. NATO Çok Uluslu Özel Birlik (Multinational Specialized Unit/MSU) teşkil edilmesi ve kolluk reformu açısından etkinliği

İG'yi istikrar ve yeniden yapılandırma sürecinde özel kılan bir diğer husus ise Ağustos 1998 yılında oluşturulan ve organik olarak kendisine bağlı görev yapan *Çok Uluslu Özel Birlik* (ÇUÖB) kurulmasıdır. Bu birim sayesinde İG kalabalık ve isyan kontrolü gibi kolluk alanına giren konularla mücadele edebilecek yeteneğe kavuşmuştur. ÇUÖB askeri yeteneklere sahip bir kolluk birimi olarak görev yaptığı süre boyunca Bosna-Hersek'te yerel kolluk birimlerine ihtiyaç halinde destek ve takviye sağlayan bir görüntü çizmiştir. Ayrıca ÇUÖB, UPGG ile birlikte yerel kolluk birimlerine verilen eğitimlerde de kendi ülkelerinde tecrübe etmiş olduğu hususları (özellikle kalabalık kontrolü ve toplumsal olaylara müdahale eğitimleri) reform programına aktarmıştır (Merlingen, ve Ostrauskaite, 2006, s. 56).

NATO, İG'nin geleneksel askeri kuvvetleri ile sivil polis tipi birimler (UPGG) arasında oluşan **güvenlik boşluğunu** doldurmak için ÇİB 'in oluşturulduğunu ifade etmiştir. Çeşitli özel görevleri yerine getirebilecek ÇUÖB'nin temel görevleri (NATO, 2004):

- Askeri güvenlik operasyonlarının çerçevesinin sağlanmasına katkıda bulunmak,
- Kamu düzenini sağlamak ve güvenlik açığını doldurmak,
- Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinin etkinliğini artırmak maksadıyla suçluların bir an önce yakalanarak mahkeme önüne getirilmesi,
- Yüksek Komiserliğin istikrar ve yeniden yapılandırmada sorumlu olduğu sivil yönleri desteklemek,
- UPGG ve yerel kolluk birimlerini desteklemek,
- İG için ihtiyat kuvvet olma özelliği taşımak (askeri görevleri desteklemek) olarak belirlenmiştir.

ÇUÖB görev yaptığı süre boyunca toplumsal olaylara müdahale ve kalabalık grupların kontrol altına alınması konusunda İG'nin etkin olarak kullandığı bir birim olarak göze çarpmıştır. Bu alanda göstermiş olduğu başarılar İG komutanlarının raporlarında detaylı olarak belirtilmiştir. ÇUÖB'nin omurgasını oluşturan İtalyan Jandarması (*Carabinieri*) kendi ülkesinde sahip olduğu organize suç ile mücadele konusundaki tecrübelerini Bosna-Hersek'teki görevine başarı ile yansıtmıştır. ÇUÖB, Bosna-Hersek'te organize suç ile mücadele konusuna yetki olarak direk müdahale edemese de; sağlamış olduğu saha istihbaratı, veri analizi ve suç haritası tespiti ile yerel polis birimlerinin mücadelesine pozitif yönde dikkat çekici bir katkı sağlamıştır. Askeri birimlerden farklı olarak halkın arasına

gerek sivil gerekse üniformalı olarak karışarak görev etkinliğini artıran bir şekilde önleyici kolluk görevlerini, sahip olduğu tecrübe ile icra etmiştir. ÇUÖB , sivil düzensizlikle mücadele etme ve kamu düzeni sağlama konusunda tecrübesi olmayan İG'nin bu konuda açığını efektif bir şekilde kapatmıştır (Özdemir, 2023, s. 97).

İG ve UPGG üst kademe yetkililerinin ABD, İngiltere, Kuzey Avrupa ve Almanya²¹ gibi ülkelerden olması JTKK'lardan oluşan ÇUÖB'ye temkinli ve güvensiz yaklaşımlarına neden olmuştur. Fakat Carabinieri öncülüğündeki ÇUÖB icra ettiği başarılı operasyonlar ile kendini kanıtlamış ve kabul ettirmiştir. Birbiri ile kesişmeyen iki farklı birim arasındaki güvenlik boşluğu olarak nitelendirilen bölgenin hem askeri yeteneklere sahip hem de sivil polis görevlerini icra edebilen jandarma tipi kolluk kuvvetleri tarafından doldurulabileceği anlaşılmaktadır.

Bosna-Hersek'ten itibaren, bu model farklı kargaşa ortamlarında²² birkaç kez uygulanmış ve özel güvenlik görevlerini yerine getirmek için sadece jandarmalardan değil bu doğrultuda eğitilmiş askeri polis birimlerinden ve piyade kuvvetlerinden katkı alınmıştır. NATO Soğuk Savaş sonrası Bosna-Hersek'te başlayan ve sonrasında farklı coğrafyalara uzanan geniş yelpazede edindiği tecrübelerden yola çıkarak **“İstikrar Kolluğu”** konseptini geliştirmiştir (Stingo, 2017, s. 14).

NATO bu bağlamda konsepti geliştirmek üzere Bosna'dan ve sonrasında barışı koruma operasyonlarından çıkarılan dersler sonucunda, üyesi olan ve jandarma tipi kuvvetleri bulunan ülkelere oluşan NATO Kolluk İstikrar ve Mükemmeliyet Merkezi'ni (*NATO Centres of Excellence NSPCOE/*) kurmuştur. **Çokuluslu bir askeri yapı olarak tarif edilen NSPCOE, NATO'nun “İstikrar Kolluğu” alanındaki yeteneklerini geliştirmek üzere kurulduğu tarihten bu yana “Doktrin ve Standardizasyon”, “Eğitim, Öğretim ve Alıştırma” ve “Alınan Dersler” alanlarında çalışmalar yapmaktadır** (Özdemir, 2023, s. 99; NSPCOE, 2020).

Bu girişim sayesinde NATO, başarısız veya çökmüş ulus-devletlerin gelecekte getireceği güvenlik zorluklarıyla daha iyi başa çıkabilecektir. Bu konsept ile **“Jandarma Tipi Kolluk Kuvvetlerinin” eşsiz uzmanlık, deneyim ve yeteneklerinden** faydalanarak kuvvet

²¹ Çoğunluğu Anglosakson anlayışa sahip bu ülkelerde jandarma tipi kolluk kuvveti bulunmamaktadır. Jandarmaları demokratik anlayışa ters düşen militarize birimler olarak gördüklerinden dolayı Bosna-Hersek'teki müşterek görevde temkinli yaklaşmışlardır.

²² İlk olarak Bosna-Hersek'te NATO bünyesinde teşkil edilen ve verim alınan MSU daha sonra Irak, Afganistan ve Kosova Barış Koruma Operasyonlarında da kullanılmıştır.

kullanımı sonrası başarısız devletin istikrar ve yeniden yapılandırma evresinde normale dönme sürecini hızlandıracak ve bu süre zarfında yerel kolluk birimleri yetersiz durumda ise onların yerini dolduracaktır (Stingo, 2017, ss. 15-19).

2.1.5. Bosna-Hersek Kolluk Reformu/Yapılandırması Değerlendirmesi

Bosna coğrafyasında çatışmaların durması ve tarafların rızası ile silahların kontrol altına alınması Dayton Barış Antlaşması’da alınan radikal kararlar gereğince Aralık 1995’te UG ve UPGG’nin bölgede görevlendirilmesi ile başlayan bir süreçtir. SS sonrası dönemde yıllarca şiddetli çatışmaların yaşandığı bölge yerinden edilen insanların fazlalığı ve suça bulaşmış eski savaşçılar varlığının yanı sıra kamu düzenini sağlayacak bir kolluk kuvvetinin olmayışı bu dönemin karakteristik özelliği olarak karşımıza çıkmıştır.

Eski Yugoslavya’da var olan tek partili düzenin statükoyu koruyan ve vatandaşa karşı hesap vermekten ve şeffaflıktan uzak olan kolluk anlayışını; modern ve demokratik, toplumun her kesimine adalet duygusuyla yaklaşan ve düzenin değil kanunların emrinde olan bir kolluk anlayışına dönüştürmek Bosna-Hersek’teki reform sürecinin başlangıcındaki durumu özetler niteliktedir (Lindvall, 2009, ss. 64-65).

Kolluk reformu/yapılandırması ile görevlendirilen UPGG ilk olarak yerel kolluğun sertifika ve akreditasyon programını başlatmıştır (Padarariu, 2014, s. 14). Bu yaklaşım ile hâlihazırda görev yapan yerel kolluğun nicelik olarak sayısı düşmüş olsa da sertifika programının hayata geçirilmesiyle ve suça karışmış eski savaşçıların ayıklanmasıyla niteliği artmıştır.

UPGG tarafından reform sürecinin ilk yıllarında kolluk personelinin bireysel eğitimine ve temel kolluk becerileri kazanması büyük önem verilmiştir. 2000’li yılların başında reform anlayışı değişmiş, polis gücünün organizasyon yapısının geliştirilmesine odaklanılmıştır. Burada ulaşılmak istenen gaye, siyaseti polis gücünden uzak tutarak modern kolluk organizasyonu yaratmaktır (Lindvall, 2009, s. 69).

Kolluk reformu Bosna-Hersek’in Avrupa standartlarına ulaşması ve entegre olabilmesi için gerekli olan dört şarttan²³ birisi olarak görülmüştür (Collantes Celador, 2009, s. 231). AB, sınırlarının hemen yanı başında yer alan bu ülkenin istikrar çabalarına yakın ilgi göstermiş ve ABPM’nin tesis edilmesiyle 2003 yılında kolluk reformu sorumluluğu tamamen üstlenmiştir. AB koordinesinde devam eden bu sürece yöneltile en büyük eleştiri

²³ Diğer üç şart; kamu yayın hizmetleri reformu, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) ile işbirliği ve kamu yönetimi reformudur.

yerleşik demokrasilerdeki kolluk modelinin Bosna'ya entegre edilmesinde karşılaşılan zorluklar olarak karşımıza çıkmıştır (Collantes Celador, 2009, s. 241). ABG'nin Bosna polisinin merkezileşmesi yönünde çabaları özellikle azınlıkların (Sırp ve Hırvat) tepkisine neden olmuş olup yanlış hareket ettiği yönünde eleştiriler almasına sebep olmuştur (Juncos, 2011, s. 386).

Yeni kurulan ve kırılgan bir yapıda olan Bosna-Hersek'te organize suçla mücadele ve eski savaş suçlularının yakalanması uzun bir süre uluslararası organizasyonların yetkisine bırakılmıştır. Bunun sebebi yerel kolluğun henüz bu tip görevleri icra edebilecek yeteneğe kavuşmamış olması ve siyasi (yanlı) hareket etmesi olarak görülmüştür. Buradan hareketle BM ve sonrasında AB misyonu çatısı altında görevlendirilen kolluk unsurlarının kolluk görevi icra yetkisi ile donatıldıkları anlaşılmaktadır.

2.2. Kosova İç Savaşı, Çatışma Sonrası Ortamda İstikrarın Yeniden Sağlanması ve Kolluk Yapılandırması Süreci

Kosova İç Savaşı, 1998-1999 yılları arasında, Sırp egemenliği altındaki Kosova'da yaşanan karmaşık bir çatışmayı ifade etmektedir. Bu çatışma, etnik, siyasi ve dini nedenlerin birleşimi olarak ortaya çıkmıştır. Savaşın başlangıcında, Sırp güvenlik güçleri ile Kosova Kurtuluş Ordusu (KKO) (*Kosovo Liberation Army/KLA*) arasındaki çatışmalar hızla tırmanmış, uluslararası toplumun dikkatini çekmiştir. NATO'nun müdahalesiyle savaş uluslararası boyuta taşınmış, ancak sivil kayıpların yaşandığı ve büyük bir göç dalgasının başladığı trajik bir döneme neden olmuştur. Savaşın sonunda Kosova, Birleşmiş Milletler himayesine alınmış ve bağımsızlık ilan etmiştir. Ancak, bağımsızlık konusu hala uluslararası platformda tartışma yaratmakta ve bölgedeki etkileri devam etmektedir.

2.2.1. Kosova İç Savaşı Tarihi Arka Plan

Kosova'nın tarihindeki derin etnik çeşitlilik, Sırp ve Arnavut toplulukları arasında uzun süreli bir gerginliğe sebep olmuştur. Bu gerginlik, Kosova'nın Sırbistan'a ait olup olmaması, Arnavutların bağımsızlık talepleri ve etnik kimlikleri üzerindeki çekişmelerle ilgilidir. 1980'lerin sonlarından itibaren, bu gerilimler daha da tırmanmış ve çatışma kaçınılmaz hale gelmiştir.

Kosova İç Savaşı'nın kökleri, tarih boyunca bölgedeki etnik, dini ve politik çeşitlilikten kaynaklanan karmaşık bir arka plana sahiptir. Bu çatışma, Yugoslavya'nın parçalanma sürecinin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır.

Kosova, zengin tarihi boyunca çeşitli etnik grupların ve dini toplulukların bir arada yaşadığı önemli bir bölge olarak öne çıkmıştır. Judah'ın belirttiği üzere (2002, ss. 39-41), bu coğrafya, tarih içinde farklı kültürlerin etkileşimi ve birbirine entegrasyonu ile şekillenmiştir. Bu tarihi çeşitlilik, Kosova'nın zengin kültürel mirasını oluşturmuş ve bölgenin sosyal dokusunu biçimlendirmiştir. Ancak, tarihsel süreç içinde bu çeşitlilik, zaman zaman siyasi ve etnik çatışmalara da sahne olmuştur. Bu nedenle Kosova'nın tarih boyunca barındırdığı zengin etnik ve dini çeşitlilik, hem bir kültürel zenginlik kaynağı olmuş hem de bölgenin karmaşık sosyal dinamiklerine yön vermiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü dönemde, Kosova coğrafyası önemli sosyal, kültürel ve politik değişimlere tanıklık etmiştir. Malcolm'un belirttiği üzere (1999, s. 23), Osmanlı hakimiyeti altında, bölgedeki Sırp ve Arnavut nüfusları arasında çeşitli etkileşimler ve çatışmalar gözlenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun sahip olduğu etnik çeşitlilik, farklı toplulukların bir arada yaşamasına zemin hazırlamış, ancak aynı zamanda farklı kültürel ve dini kimliklere sahip olan bu topluluklar arasında bazı gerginliklere neden olmuştur. Kosova'da, Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezileştirilmiş yönetim anlayışının bir parçası olarak, farklı etnik grupların yerel yönetimlerde ve askeri yapıda görev almalarına rağmen, zaman zaman bu gruplar arasında statü, toprak sahipliği ve siyasi temsil gibi meselelerden kaynaklanan çatışmalar yaşanmıştır. Bu dönem, Kosova'nın tarihindeki karmaşık etnik ilişkilerin ve kültürel etkileşimlerin temelini atmış, günümüzdeki sosyal dinamikler üzerinde derin izler bırakmıştır (Malcolm, 1999, ss. 23-26).

II. Dünya Savaşı'nın ardından Josip Broz Tito'nun liderliğinde kurulan sosyalist Yugoslavya, bölgedeki etnik çeşitliliği dengeleme amacı taşıyan bir siyasi oluşum olarak önemli bir dönemi temsil etmektedir. Tito'nun liderliğindeki Yugoslavya, farklı etnik grupları bir arada tutma çabasıyla kurulmuştur. Ancak, zaman içinde bu denge sistemi zayıflamış ve etnik gruplar arasındaki gerilimler artmıştır. Sosyalist Yugoslavya'nın çöküşü, etnik kimliklere dayalı siyasi taleplerin yükselmesine ve bu taleplerin etrafında ayrılıkçı hareketlerin oluşmasına neden olmuştur. Kosova, bu dönemde etnik bir gerilim odağı haline gelmiş ve Sırp yönetimi ile Arnavut çoğunluğun arasındaki ilişkiler gerginleşmiştir. Sosyalist Yugoslavya'nın dağılması, bölgede çeşitli etnik grupların kendi bağımsız devletlerini kurma sürecini başlatmıştır (Woodward, 1995, s. 37).

1974 yılında Yugoslavya Anayasası'nın bir parçası olarak Kosova'ya geniş özerklik tanınması, bölgedeki siyasi dinamikleri önemli ölçüde etkileyen bir dönüm noktasıdır. Bu

anayasa değişikliği, Kosova'nın kendi içişlerinde daha fazla yetkiye sahip olmasını sağlayarak, bölgedeki etnik grupların kimliklerini ve kültürlerini daha özgürce ifade etmelerine olanak tanımıştır. Ancak, bu geniş zerklik Sırbistan'da rahatsızlık yaratmış, Sırbistan'ın Kosova'daki etkisi ve kontrolü azaldıkça, bu durum ülkede bir tepki ve endişe dalgasına neden olmuştur. Kosova'daki Arnavut çoğunluğun özerklikle birlikte daha fazla siyasi güç kazanması, Sırp azınlığın haklarını ve etkisini sınırlayarak, iki topluluk arasında gerilimlere sebep olmuştur. Bu dönem, Kosova'nın siyasi özerkliğinin temelini oluşturmuş ve ilerleyen yıllarda bölgenin daha geniş bağımsızlık taleplerine yönelmesinde bir katalizör rolü oynamıştır (Serwer, 2019, ss. 84-85).

Slobodan Miloseviç'in iktidara gelmesi, Kosova'da önemli siyasi ve kültürel değişimlere yol açarak, bölgedeki gerilimleri artırmıştır. Miloseviç liderliğindeki Sırp hükümeti, Arnavut nüfusunun siyasi ve kültürel haklarını kısıtlamaya yönelik politikalar izlemiş, Arnavutların kültürel kimliğini ifade etmeleri ve kendi kendilerini yönetmeleri önemli ölçüde sınırlandırmıştır. Miloseviç'in Kosova'da uyguladığı bu politikalar, etnik gruplar arasında güvensizlik ve gerilimi artırmıştır. Arnavut nüfusu, kendi kimliğine ve haklarına yönelik bu kısıtlamalara karşı tepki göstermiş, bu durum da bölgede siyasi istikrarsızlığa ve çatışmalara zemin hazırlamıştır (Silber ve Little, 1996, s. 56). Miloseviç dönemi, Kosova'daki toplumsal dokuda önemli bir dönemeç oluşturarak, bölgedeki siyasi gerilimleri derinleştirmiş ve ilerleyen yıllarda yaşanacak çatışmaların temelini atmıştır.

1980'lerin sonlarına doğru, Kosova'da Arnavutların bağımsızlık talepleri belirgin bir şekilde yükselmiş ve Sırp yönetimi bu taleplere sert bir şekilde karşılık vermiştir. Bu dönemde Arnavut nüfusu, siyasi ve kültürel haklarına daha fazla vurgu yaparak, kendi kimliklerini ve özerkliklerini talep etmiştir. Ancak, Sırp yönetimi bu taleplere güçlü bir direnç göstermiş ve Arnavutların bağımsızlık taleplerini bastırmak amacıyla sert politikalar uygulamıştır. Bu süreç, Kosova'da etnik gerginlikleri tırmandırarak bölge genelinde siyasi belirsizlik yaratırken, Arnavut nüfusu ile Sırp yönetimi arasında derin bir ayrılık oluşturmuştur (Cohen, 1996, ss. 222-223). 1980'lerin sonlarındaki bu gelişmeler, Kosova'daki siyasi dinamiklerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamış ve bölgedeki siyasi gerilimleri artıran faktörlerden biri olarak öne çıkmıştır.

1989 yılında Federal Yugoslav Anayasasına aykırı bir şekilde Kosova ve Voyvodina zerk bölgelerinin özerklik statüleri kaldırılmış ve bu bölgeler Sırbistan'a bağlanmıştır. Miloseviç tarafından alınan bu kararla Kosova Parlamentosu dağıtılmış, Arnavutça eğitime

son verilmiş ve Belgrad Hükümetine bağlılığı reddeden yaklaşık üç bin Arnavut polisin kolluk kuvvetlerinden ilişiği kesilmiştir (Kinzer, 1992).

Kosova'da Arnavutlar arasında bağımsızlık hareketi, 1990'ların başında *Kosova Kurtuluş Ordusu* gibi paramiliter örgütlerin ortaya çıkmasıyla güç kazanmıştır. Arnavut nüfusu, siyasi ve kültürel haklarına yönelik Sırp yönetiminin baskılarına karşı direniş göstermek ve bağımsızlık taleplerini güçlendirmek amacıyla örgütlenmeye başlamıştır. Bu dönemde Arnavut nüfusu, kendi kimlikleri ile yaşayabilecekleri bağımsız bir devletin kurulmasını savunarak, etnik özerkliklerini güçlendirmek için çaba harcamış ancak, KKO'nun silahlı mücadelesi, bölgede çatışmaların tırmanmasına ve uluslararası arenanın dikkatini çekmesine neden olmuştur (Krieger, 2001, ss. 48-50). Kosova'da Arnavutların bağımsızlık mücadelesi, KKO'nun ortaya çıkışıyla daha belirgin bir seyir izleyerek, bölgedeki siyasi dinamikleri önemli ölçüde etkilemiştir.

Hedges'in vurguladığı gibi (2003, s. 35) bölgede hakim olan ekonomik sorunlar ve Sırp yönetiminin artan baskısı 1997 yılında yaşanan Yugoslav krizine katkıda bulunmuş olup halkın günlük yaşamını oldukça zorlaştırır hale gelmiştir. Bu karmaşık dönem, bölgede çeşitli toplumsal sorunların derinleşmesine ve siyasi dinamiklerin daha da karmaşık hale gelmesine yol açmış, bölgenin siyasi ve sosyal geleceğini önemli ölçüde etkilemiştir.

Sırp güvenlik güçlerinin 1998 yılında KKO'ya karşı başlattığı askeri operasyonlar, bölgede çatışmaları tırmandıran önemli bir süreçtir (Judah, 2002, s. 24). Bu dönemde, Sırp güvenlik güçleri, Kosova'daki etnik gerilimi artıran ve yerel Arnavut nüfusuna karşı ağır bir baskı uygulayan askeri müdahaleleriyle dikkat çekmiştir. Judah'ın (2002, ss. 24-25) belirttiği gibi, Sırp güvenlik güçlerinin KKO'ya yönelik operasyonları, bölgede güvenlik durumunu kötüleştirmiş ve trajik insan hakları ihlallerine yol açmıştır. Bu dönemde yaşanan çatışmalar, bölgesel ve uluslararası toplumun dikkatini çekmiş ve Kosova İç Savaşı'nın habercisi olarak görülmüştür. Sırp güvenlik güçlerinin müdahalesi, Kosova'daki etnik gerilimleri derinleştirerek, uluslararası toplumu harekete geçmeye ve çatışmanın çözümü için çaba sarf etmeye yönlendiren bir faktör olmuştur.

Sırp güvenlik güçlerinin Arnavut sivil nüfusa karşı uyguladığı aşırı güç, uluslararası toplumun ciddi endişe ve tepkisini çekmiş, bu da bölgesel çapta önemli bir konu haline gelmiştir. Sırp güvenlik güçlerinin Arnavut sivillere yönelik insan hakları ihlalleri ve aşırı güç kullanımı, uluslararası hukukun temel normlarına aykırı olarak değerlendirilmiş,

uluslararası toplumda geniş kapsamlı bir tepkiye yol açmış ve çeşitli devletler ile uluslararası kuruluşların Sırp hükümetine karşı acil müdahale çağrılarında bulunmasına sebep olmuştur (Gutman, 1999, ss. 67-76). Kosova İç Savaşı'nın şiddetli seyri uluslararası müdahaleye giden süreci hızlandırmıştır.

Uluslararası toplum, Sırp güvenlik güçlerinin aşırı güç kullanımını kınamış ve bölgedeki insani krizi ele almıştır. Sırp hükümetine karşı hava saldırıları düzenleyen NATO'nun müdahalesi, çatışmanın uluslararası bir boyut kazanmasına neden olmuştur. 1999'da NATO'nun hava saldırılarıyla başlattığı müdahalesi sonucunda Sırp güvenlik güçleri geri çekilmek zorunda kalmış ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı ile Kosova, Birleşmiş Milletler himayesine alınmıştır (UNSCR, 1999). Ancak, savaşın ardında bıraktığı derin izler ve bölgedeki insanlar arasındaki ayrılıklar devam etmiştir (Krieger, 2001, ss. 48-50).

Kosova Savaşı, uluslararası toplumun gözleri önünde yaşanan büyük bir göç dalgasına neden olmuştur. Yüz binlerce Arnavut sivil, zulme ve şiddete maruz kalmaktan kaçarak komşu ülkelere sığınmıştır. Bu durum, insani krizi daha da derinleştirmiş ve bölgede kalıcı etkiler bırakmıştır (Malcolm, 1999, ss. 23-26). Savaşın ardından, Kosova'da Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen yeniden yapılandırma çabaları başlatılmıştır. Ancak, Kosova'nın bağımsızlık ilanı 2008 yılında gerçekleşmiş ve bu adım, Sırbistan ile ilişkileri daha da karmaşıklaştırmıştır (Hedges, 2003, s.103). Bugün bile, Kosova'nın bağımsızlığı uluslararası toplumda tartışma konusu olmaya devam etmektedir. 1998-1999 Kosova Savaşı, bölgenin tarihinde derin iz bırakan ve insanlık dramını yansıtan bir çatışma olarak anılmaktadır (Judah, 2002, ss. 17-18).

Kosova İç Savaşı, sadece askeri bir çatışma değil, aynı zamanda büyük bir insani kriz ve göç dalgasını tetikleyen karmaşık bir olaydır. Bu süreç, Sırp güvenlik güçlerinin Arnavut sivil halka yönelik aşırı şiddeti ve baskısının bir sonucudur. Savaşın patlak vermesiyle birlikte, Sırp güvenlik güçleri tarafından uygulanan kitlesel şiddet ve etnik temizlik politikaları, Arnavut sivil nüfusun maruz kaldığı acımasız bir gerçeklik haline gelmiştir (Gutman, 1999, ss. 67-76). Sırp güvenlik güçleri, evleri yakma, işkence, toplu tecavüz ve toplu öldürmeler gibi ağır insan hakları ihlallerine girişerek, Arnavut nüfusunu zorla yerinden etmiştir. Bu eylemler, uluslararası toplumun dikkatini çeken insani bir krizin başlangıcını simgelemektedir (Malcolm, 1999, ss. 23-26).

Savaş sırasında, yüz binlerce Arnavut sivil, Sırp güvenlik güçlerinin şiddetinden kaçarak komşu ülkelere sığınmış ve bu büyük göç dalgası, Makedonya, Arnavutluk ve Karadağ gibi bölgelerde ciddi bir mülteci krizine neden olmuştur. Bu olaylar, uluslararası toplumu insan hakları ve barışın korunması konusunda daha hassas olmaya teşvik etmiştir (Judah, 2002, ss. 242-243). NATO'nun sınırlarında yaşanan bu kargaşa uluslararası müdahale ile sonuçlanmış ve uluslararası örgütlerin BM liderliğinde ortak çabalarına sahne olmuştur.

2.2.2. Kosova İç Savaşı'na Uluslararası Müdahale ve Barış Süreci

15 Ocak 1999 tarihinde Racak köyünde meydana gelen, 45 Kosovalı Arnavut'un katliamı, Kosova krizine derin bir boyut eklemiştir. Bu trajik olayın ardından, 6 Şubat'ta Rambouillet'de (Fransa) toplanan Temas Grubu (*Contact Group*), Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ve Kosovalı Arnavutları, krizin çözümü için bir araya getirmiştir (Chomsky, 2000). Chomsky'nin değerlendirmesine göre, Rambouillet süreci, "Kosova'daki etnik temizliğin hızlandırılmasına yardımcı olacak kadar ölümcül derecede kusurludur". Bu süreç, Kosova krizinin karmaşıklığını artırarak çözüm arayışlarını zorlaştırmış ve bölgedeki tansiyonu yükseltmiştir. Temas Grubu'nun oluşturduğu tasarı, Kosova'nın geçici bir süre için NATO denetiminde kalmasını ve üç yıl sonra statüsü ile ilgili bir kararın alınmasını öngörmektedir ancak bu durum Sırp tarafı tarafından kabul görmemiştir (Smith, 2001, ss. 67-92). Bu tasarı, KKO'nun siyasi sahnedeki yükselişini göstermekle birlikte Kosova'nın geleceğine dair belirsizlikleri ele alan, bölgedeki çatışmaların çözümüne yönelik bir çaba olarak nitelendirilebilir.

Rambouillet görüşmelerinin Şubat 1999'da başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından 15-18 Mart tarihlerinde Paris'te yapılan barış görüşmeleri, NATO'nun askerlerinin konuşlandırılmasını içeren teklifin reddedilmesi sonucunda barış çabalarını boşa çıkarmıştır. Bu olayın ardından Sırp ordusunun ve polis gücünün Kosova'da Arnavutlara karşı yeni saldırılar düzenlemesi, 24 Mart 1999'da NATO'nun 78 gün süren hava saldırılarına yol açmıştır (Gutman, 1999, ss. 67-76).

BMGK kararı olmaksızın NATO üyelerinin oy birliği ile aldığı müdahale kararına, hava bombardımanından iki gün sonra, 26 Mart 1999'da BM Güvenlik Konseyi'ne Rusya, Hindistan ve Beyaz Rusya tarafından müdahalenin derhal durdurulması için bir karar tasarısı sunulmuştur. Ancak tasarı sadece Rusya, Çin ve Namibya'nın üç oyuna karşı on iki ret oyu olarak kabul edilmemiştir (Shelton, 2005, s. 57).

Hava saldırılarının başlamasının ardından, yaklaşık 2 aylık süre sonunda, G8 ülkeleri, AB ve Rusya Federasyonu'nun arabuluculuk çabaları ve baskıları sonucu başka seçeneği kalmayan Belgrad yönetimi Kosova'dan geri çekilmeyi kabul etmiştir. Ayrıca varılan mutabakat gereği BM sivil ve güvenlik misyonunun bölgede konuşlanıp sonraki süreci yönetmesi konusunda karşılıklı anlaşmaya varılmıştır (Ker-Lindsay, 2009, ss. 15-16). Bu gelişmeler ışığında BM Güvenlik Konseyi altyapısı uluslararası aktörler tarafından zaten oluşturulmuş olan 10 Haziran 1999 tarihli 1244 sayılı kararı almıştır.

2.2.3. BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu (UNMIK) Teşkili

BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı ile Kosova, Birleşmiş Milletler himayesine alınmış olup bölgenin yeniden yapılandırılması için uluslararası bir çaba başlatılmıştır. UNMIK (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*) çatısı altında çok sayıda uluslararası aktörün (NATO, AGİT, AB ve Rusya Federasyonu başta olmak üzere) misyonun başlangıç sürecinden itibaren sorumluluk ve görev almış olup başlangıçtaki hedefleri (UNSCR, 1999):

- Savaş sebebiyle yerinden edilen Kosovalı Arnavutların geri dönüşünü izlemek ve koordine etmek,
- Sırp ordusu, polisi ve paramiliter grupların Sırbistan'a geri çekilmesini izlemek,
- KKO'nun silahtan arındırılmasını sağlamak,
- Kosova geçici hükümetinin teşkilini sağlamak ve devamlılığını tesis etmek,
- İstikrar ve yeniden yapılandırılma çabalarını hayata geçirmek,
- İnsan hakları ve hukukun üstünlüğünü hızla hayata geçirmek adına yerel polis gücünün kurulmasına öncülük etmek,
- Görevlendirilen uluslararası güvenlik gücü vasıtasıyla güvenliği tesis etmek,
- Taraflarla görüşmelere devam ederek Kosova'da demokratik devlet ve toplum anlayışını hâkim kılmak olarak belirlenmiştir.

Dönemin NATO Genel Sekreteri Javier Solana (1995-1999), NATO'nun sınırları dışında ilk defa egemen bir devlete sürekli askerî harekât gerçekleştirdiğini vurgulamaktadır. Solana, müdahale sırasında kaçınılmaz olarak sivil kayıpların olacağını ve Rusya ile olan ilişkilerin gerginleşeceğini öngörmüştür. Ancak Solana, müdahalenin bu riskleri almaya değer olduğunu belirtmiş, çünkü Atlantik topluluğunun sınırlarında gerçekleşen etnik temizliğin önlenmemesi durumunda bu durumun ilerleyen zamanlarda meşru kabul edilebileceği endişesini taşımaktadır. Solana aynı zamanda, NATO'nun BM Güvenlik

Konseyi'nin açık yetkisi olmadan gerçekleştirdiği müdahalenin, müttefikler tarafından desteklendiğini ifade etmektedir (Solana, 1999). İngiltere Başbakanı Tony Blair (1997-2007), bu tür bir durumda pasif kalmanın, politikalarının temellendiği değerler sistemi üzerinde olumsuz bir etki yaratacağını savunmuştur (Blair, 1999). NATO'nun, BM Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın gerçekleştirdiği müdahalenin meşruluğu alanyazında halen tartışılmaktadır. Çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları bakımından bu konuya değinilmeyecektir.

Taraflar arasında imzalanan Askeri Teknik Antlaşma sonrası BMGK 1244 sayılı kararı ile yetkilendirilen NATO 12 Haziran 1999'dan bu yana bölgede barış ve istikrar çabalarını destekleyen baş aktör olarak görev yapmaktadır. Bu kapsamda KG'nin (*NATO Kosovo Force*) bölgedeki ana misyonu (NATO KFOR, n.d.):

- Güvenli ve emniyetli bir ortam yaratılmasına katkıda bulunmak,
- Uluslararası GSR çabalarına destek vermek,
- Demokratik, istikrarlı ve etnik yapıların birlikte güvenle yer aldığı bir Kosova inşa sürecine katkıda bulunmak,
- Kosova Güvenlik Gücü'nün gelişimini desteklemektir.

2.2.4. Kosova'da İstikrar ve Yeniden Yapılandırma Çabaları

1244 sayılı BMGK kararının ardından UNMIK çatısı altında hızla bölgede konuşlanan NATO (KG), AGİT ve AB bileşenlerinin karşılaştığı ilk durum büyük bir güvenlik boşluğudur. Sırp silahlı gruplarının bölgeden geri çekilmesi ile iç güvenliği sağlayacak herhangi bir birim kalmamıştır (CAEC, 2001, s. 6).

Yaşanan iç savaştan önce Kosova polis gücü etnik olarak azınlık olmasına rağmen Sırpların kontrolü altındadır. Savaş sonrası ortamda Sırpların çekilmesiyle kontrol Arnavutlara geçmiş olup iç güvenlik ve hukukun üstünlüğü açısından istikrarlı bir görünüm sergilemekten çok uzaktadır (CAEC, 2001, s. 6). Uluslararası toplum açısından istikrar ve yeniden yapılandırma çabalarında ihtiyaç duyulan güvenli ortamın savaş sonrası ilk yıllarda sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Kosova'da gerçekleştirilen GSR çabaları dört dönem olarak ele alınabilir (Gajić, 2017, s. 1);

İlk aşama, istikrar ve terhis (1999-2004): Güvenlik kurumlarının inşa sürecinin başlaması ve güvenliğin uluslararası kuruluşlar tarafından sağlandığı dönem.

İkinci aşama, GSR geliştirme ve üst kurum oluşturma (2004-2008): Güvenlikten sorumlu kurumların yönetimini gerçekleştirecek üst kurumların oluşturulması ve güvenlik sorumluluğunun kademeli olarak yerel kurumlara devredilmesi dönemi.

Üçüncü aşama, devlet inşası süreci (2008-2012): Güvenlik sorumluluğunun yerel makamlara devredilmesi ve danışmanlık sürecinin başlaması dönemi.

Dördüncü aşama, AB katılım süreci (2012-Günümüz): Tüm azınlıkların sürece dahil olduğu devlet modeli ve istikrar ve yeniden yapılandırma çabalarında kapasite arttırmayı hedefleyen dönem.

2.2.5. Kosova’da Çatışma Sonrası Ortamda Kolluk Yapılandırılması

2.2.5.1. Müdahale sonrası kolluk yetkisi

1244 sayılı Güvenlik Konseyi kararı uyarınca Kosova’da iç güvenliği tesis etme ve kolluk yetkisi UNMIK sorumluluğuna verilmiştir (UNSCR, 1999). UNMIK 2001/9 (Mayıs) sayılı yönetmelik, Kosova Polis Teşkilatı’nın (KPT) (*Kosovo Police Service/KPS*) kapasitesinin temel polislik yetenekleri (adli soruşturma, suçla mücadele ve suç önleme gibi) konusunda kademeli olarak arttırılarak kendisine ek sorumluluk ve yetkiler verilmesini planlamaktadır (UNMIK, 2001). Planladığı gibi KPT yavaş yavaş UNMIK polisinden şehir içi devriyeleri ve adli soruşturma gibi temel kolluk görevlerini 2001 yılının sonunda devralmış ancak sorumluluk Geçici Yönetim’de değil UNMIK’te kalmıştır (Crossley-Frolick ve Dursun-Ozkanca, 2011, ss. 14-15). BM kamu düzeni tesisi konusunda icracı birim olarak sahada görev yapmıştır. KPT’ye belli başlı görevler verilse de kolluk yetkisi UNMIK çatısı altında devam ettirilmiştir.

Hukukun üstünlüğünü sağlamak ve iç güvenliği tesis etmek adına UNMIK yetkilerini 2004-2006 yılları arasında Geçici Yönetime devretmeye devam etmiştir. Bu konuda atılan en önemli adım UNMIK 2005/53 sayılı yönetmeliği uyarınca “Geçici Yönetim” altında teşkil edilen İçişleri ve Adalet bakanlıklarının faaliyete geçmesidir. Bağımsızlığın ilan edildiği Şubat 2008’e kadar bahse konu bakanlıklar yönetsel açıdan varlık gösterse de icra hususunda istenen seviyeye gelememişlerdir. Ayrıca bu dönemde kolluk görevi icra yetkisi altı bölgenin beşinde KPT’ye devredilmiştir. (Crossley-Frolick ve Dursun-Ozkanca, 2011, s. 15). Bağımsızlık ilanı sonrasında yetki Kosova makamlarına geçmiş olup yetersiz oldukları karmaşık suç konularında EULEX, KP (bağımsızlık sonrası Kosova Polis Teşkilatı isim değişikliğine giderek Kosova Polisi/KP adını almıştır) ile birlikte icracı olarak sahada görev

almıştır.

2.2.5.2. AGİT tarafından üstlenilen kolluk yapılandırma süreci (1999-2008)

1992 yılından itibaren Kosova’da yaşanan gerginliğe, gözlem, diyalog geliştirme ve insan hakları ihlallerinin önlenmesi çabalarında dahil olan AGİT, 1999 yılından itibaren UNMIK çatısı altında AGİT Kosova Misyonu (*OSCE Mission in Kosovo/OMiK*) adı ile aktif olarak rol oynamıştır. 1244 sayılı BMGK kararı ile bölgede yetkilendirilen OMiK insan hakları ihlallerinin izlenmesi, demokratikleşme ve yönetişimin geliştirilmesi, yargı alanında danışmanlık ve kolluk gücünün eğitilmesi (kontrolünü üstlendiği bir polis okulunda) görevlerini üstlenmiştir. AGİT kolluk reformu ile ilgili *Kosova Polis Teşkilatı Okulu*’nun (KPTO) (*Kosovo Police Service School/KPSS*) kurulmasını gerçekleştirmiştir (Formisano ve Tasiopoulou, 2012, s. 128). AGİT tarafından Kosova’da kamu düzeni ve insan haklarının izlenmesi, geliştirilmesi ve korunması görevlerinin bir bütünün parçalarını içerecek şekilde üstlenildiğini görülmektedir.

AGİT tarafından Kosova’da kamu güvenliğinin tesis edilmesi maksadıyla yürütülen planlı çalışmalar neticesinde, misyonun ilk yılında kurulan KPTS geliştirilerek 2006 yılında “Kosova Kamu Güvenliği Eğitim ve Geliştirme Merkezi” (*the Kosovo Centre for Public-Safety Education and Development/KCPSED*) adı altında modern bir polis akademisine dönüştürülmüştür (Formisano ve Tasiopoulou, 2012, ss. 130-131; KAPS, n.d.).

Modern bir yönetim anlayışı ve çağın ihtiyaçlarını karşılayan teknik ekipman ile donatılan eğitim merkezinde her yıl yüzlerce katılımcıya genel kolluk, insan kaçakçılığı ile mücadele, adli tahkikat, tutuklama ve gözaltı prosedürleri gibi konularda uzmanlık eğitimleri verilmiştir (Formisano ve Tasiopoulou, 2012, s. 130).

Operasyonun ilk yılında (6 Eylül 1999) kurulan KPTS çatışma sonrası ortamda kamu düzeninin hızla tesis edilmesi ihtiyacını karşılamak maksadıyla temel kolluk eğitimlerine odaklanmış olup 2005 yılına kadar 7.500 mezun vermiştir. 2006 yılında yönetim yerel makamlara teslim edilmiştir. AGİT tarafından danışmanlık hizmetleri hız kesmeden devam etmiş ve 2006 yılından itibaren insan haklarına saygılı demokratik kolluk anlayışı ile bağdaşan uzmanlık alan (siber suçlarla mücadele, uyuşturucu kaçakçılığı, organize suçlarla mücadele vb.) eğitimleri vermeye başlanmıştır. Ayrıca OMiK tarafından kamu güvenliğini etkileyen bir dizi bileşenin (itfaiye hizmetleri, organize suç ve terörizmle mücadele eden birimlerin geliştirilmesi gibi) geliştirilmesi ve kapasitesinin artırılması da sağlanmıştır

(Formisano ve Tasiopoulou, 2012, s. 131). Ancak eğitimin ilk 12 yılı izlendiğinde etnik açıdan dengeli bir kolluk gücünün gerçekleştirilemediği, Arnavut olmayan azınlığa kolluk teşkilatında yeterince yer verilmediği görülmektedir (Formisano ve Tasiopoulou, 2012, s. 133). AGİT tarafından yeni oluşturulan KPT'nin yapılandırılması sürecini aşağıdaki başlıklar altında ele alabiliriz (OSCE, 2005):

Personel Temin Süreci

Kosova Polis Teşkilatına personel seçimi yerel unsurlarla birlikte UNMIK çatısı altında görev alan polis danışmanlarının gözetimi altında yapılmıştır. Seçim sürecinde, Kosova'nın etnik çeşitliliğini yansıtan farklı bölgelerden cinsiyet eşitliğini koruyacak şekilde seçim yapılmasına çaba gösterilmiştir. 2005 yılı aralık ayına kadar olan çatışma sonrası ilk dönemde, adaylarda en az orta öğretim mezunu olma, 21-55 yaş aralığında olma ve Kosova'da ikamet etme şartı aranmıştır. Ayrıca adaylarda aranan diğer kriterler; yeterli fiziksel durumda olma, güçlü ahlaki kritere sahip olma, farklı etnik kökenlerle bir arada çalışmaya istekli olma ve insan haklarına saygılı olma olarak öne çıkmaktadır. Komisyonca tüm kriterleri yerine getirdiği düşünülen adaylar son olarak sağlık raporu alarak kursiyer olmaya hak kazanmaktadırlar.

Temel Eğitim Kursu

Adayların KPT bünyesine katılmadan önce bir dizi eğitim programını başarı ile tamamlamaları gerekmektedir. KPTS'ye giren öğrenciler ilk olarak 20 haftalık (bu süre başlarda daha kısa olsa da 2002 yılında standart uygulamaya geçilmiştir) temel kolluk eğitiminden geçmektedir. Müfredatın ana hedefi temel insan hakları ilkelerine saygılı, demokratik toplum anlayışı ile görev yapan kolluk memuru yetiştirmektir. Verilen teorik eğitimler: *adli soruşturma, adli delillerin toplanması, trafik kontrolü, savunma taktikleri, güç ve silah kullanımı, ilk yardım, yürürlükteki yasalar ve görüşme teknikleri* başlıkları altında toplanmaktadır. Uluslararası insan hakları standartları hem sınıfta hem de uygulamalı saha alıştırımlarında tüm temel konulara dahil edilmiştir. Dersler İngilizce, Arnavutça ve Sırpça olarak verilmiştir. 60 uluslararası AGİT ve 105 KPTS (yerel personele eğiticinin eğitimi verildikten sonra bu sayıya yaklaşık 2 yıllık sürede ulaşılmıştır) kolluk eğitmeninin yanı sıra 3 yerel hukuk uzmanı da dahil olmak üzere 200'den fazla yerel personel, öğrencilere günlük olarak eğitimleri boyunca eşlik etmiştir.

Uygulamalı Saha Eğitimi

Temel eğitim kursundan başarılı bir şekilde mezun olanların, UNMIK polisi eşliğinde 20 haftalık yapılandırılmış saha eğitimini tamamlamaları gerekmektedir. Saha eğitimi, teorik olarak verilen derslerin dersin pratik uygulamasına odaklanmakta ve toplum polisliği becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu eğitim aşamasında KPTS mezunları, mentor olarak görev yapan ve mezunların genel performansını değerlendiren *UNMIK polisi* ve *KPTS Saha Eğitim Görevlileri* eşliğinde eğitimlerine devam etmektedir.

40 haftalık temel eğitim ve uygulamalı eğitimi başarı ile bitiren adaylar polislik için yeterlilik sertifikası olarak KPT bünyesinde göreve başlatılmıştır.

Yeniden Sertifikasyon Süreci

KPTS tüm KPT görevlilerine yönelik bir yeniden sertifika eğitim programı yürütmektedir. Bu eğitimin amacı bir kolluk görevlisinde olması gereken temel becerilerin korunup korunmadığını tespit etmek ve geliştirmek üzerine odaklanmaktadır. Bu eğitimlerde genel olarak ateşli silah kullanımı, kendini savunma, ilk yardım konularında personelin yeterliliği teyit edilerek kayıt altına alınmaktadır.

Yönetici Personel Eğitimleri

KPTS bünyesinde her seviyede yönetici olarak görev yapacak rütbeli personel için kurslar verilmektedir. 100 saatlik birinci basamak yönetici kursunu tamamlayan personel yönetici havuzuna alınmakta ve buradan çeşitli seviyelerde görevlendirmeye tabi tutulmaktadır. UNMIK tarafından, Mart 2005 tarihine kadar bu kursu başarı ile tamamlayan birçok subay şu rütbelere terfi ettirildi: Albay – 5; Yarbay – 13; Binbaşı – 9; Yüzbaşı – 52; Teğmen – 129; ve Çavuş – 702.

Uzmanlık Eğitimleri

KPTS tarafından çeşitli seviyelerdeki meslek içi kursiyerlere ve okuldaki öğrencilere; 4 haftalık adli soruşturma kursu, 4 haftalık trafik kazaları soruşturma kursuna ek olarak 1 haftalık acil müdahale sürüşü kursu ve temel sürücü teori kursu verilmiştir.

Eğitici Sertifika Programı

Ağustos 2001'de, seçilen 16 KPT eğitmen adayı, 12 haftalık yoğun bir eğitim süreci sonunda ilk KPTS yerel eğitmen personeli olarak göreve başlamıştır. 2002 yılı sonunda, 100 KPTS görevlisi daha eğitilmiş ve eğitmen olarak sertifikalandırılmıştır. 2003 ve 2004

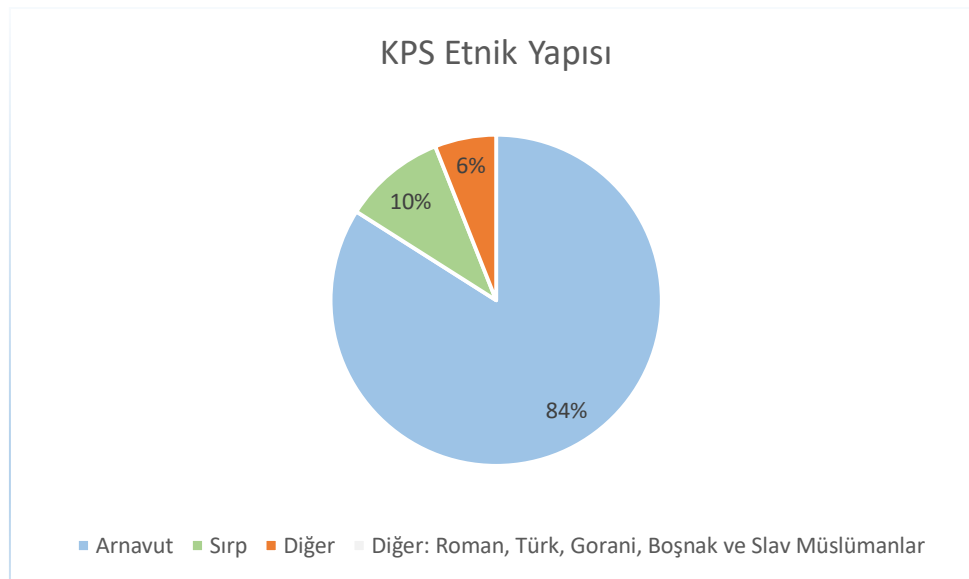
yıllarında çeşitli polis eğitim programlarında (uzmanlık alanlarında) görev yapmak üzere toplam 265 eğitimci yetiştirilmiş ve sertifikalandırılmıştır.

Özel Projeler

Mart 2004'te yaşanan ayaklanmaların ardından AGİT, polis ve gençlik arasındaki bağı kuvvetlendirerek yerel halkın güvenliğini ve refahını artırıcı projelere odaklanmıştır. KPTS'de verilen eğitimlere ek olarak etnik yapıdan karışık sekiz farklı belediye bölgesinde toplum polisliği programları icra edilmiştir. Ayrıca toplum polisliği kavramını güçlendirmek için organize suçlarla mücadele ile ilgili bütün etnik grupların yer aldığı bir seminer düzenlenmiştir. Burada hedef toplumun bir bütün (etnik gruplarının tamamını bir bütün olarak sürece katma hedefi) olarak organize suçlarla mücadelede birlikte hareket etmesini sağlamaktır.

Eylül 1999 – Aralık 2005 Dönemi Kursiyer İstatistikleri

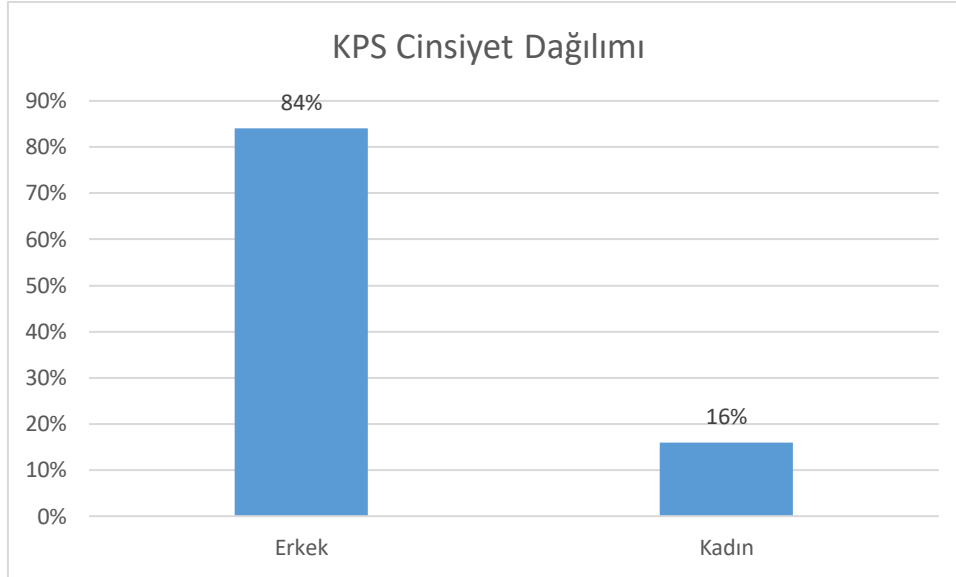
KPTS kurulduğu dönemden Aralık 2005 tarihine kadar olan süreçte toplam 7.639 kursiyer mezun olmuştur. Şekil 2.1.'de görüldüğü üzere polis teşkilatı ülkenin etnik çeşitliliğini temsil edecek şekilde tasarlanmıştır. Ayrıca Şekil 2.2.'de kadın personel teminine verilen önem anlaşılmaktadır.

Şekil 2.1. KPT personeli etnik dağılımı (OSCE, 2005)

Kosova'da yeni bir polis teşkilatı oluşturulurken AGİT tarafından ilk etapta temel eğitim programına odaklanılmış, sırasıyla yönetim kademesinin geliştirilmesi ve uzmanlık alan eğitimlerinin verilmesi hususları geliştirilmiştir. Ayrıca KPTS bünyesinde sınır polisine

ve ceza infaz kurumu personeline de eğitimler verilmiştir (OSCE, 2005).

Şekil 2.2. KPT personeli cinsiyet dağılımı (OSCE, 2005)

2.2.5.3. Avrupa Birliği Kosova Hukukun Üstünlüğü Misyonu tarafından devam ettirilen kolluk yapılandırılması süreci

Bütün yapılandırma çabalarına rağmen, Kosova'nın statüsünün geçen yıllarda netleşmemiş olması bir neticeye varılmasının önüne geçmiştir. 2007 sonlarına gelindiğinde Kosova'da genel görünüm: Sırbistan Cumhuriyeti, Kosova'nın özerk statüde kendilerine bağlı kalmasını istemekte; Kosova Geçici Hükümeti ise bağımsızlık talep etmektedir. AB, ABD ve Rusya arasında Kosova'nın geleceğinin tartışıldığı son Troika görüşmeleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Eckhard, 2016, s. 94).

Son girişimlerden de netice alınamaması sonucunda AB harekete geçmiştir. AB tarafından gelecekte teşkil edilmesi muhtemel hukukun üstünlüğü misyonunun planlamasını yapmak amacıyla Mayıs 2006 tarihinde bir Planlama Timi (*EU Planing Team/EUPT*) görevlendirilmiştir (EU Council, 2008b, s. 21). Tüm gelişmeler ve çeşitli yetkili mercilerin yakın dönemdeki raporları dikkate alınarak AB Konseyi tarafından 4 Şubat 2008 tarihinde AB Hukukun Üstünlüğü Misyonu (The European Union Rule of Law Mission in Kosovo/EULEX) kurulmuştur (EU Council, 2008a, para. 1).

AB tarafından alınan bu karardan kısa süre sonra 17 Şubat 2008'de Kosova Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Kosovalı liderler tarafından AB misyonunun varlığı ve sivil gözetimi bu ilk aşamada kabul edilmiştir (Eckhard, 2016, ss. 94-95). Bağımsızlık bildirgesinde Ahtisaari Planının uygulanabilmesi ve yeni kurulan Kosova

devletinin demokratik normlar çerçevesinde yapılandırılabilmesi için AB tarafından yürütülecek hukukun üstünlüğü misyonunun teşkil edilmesini ve NATO tarafından üstlenilen askeri varlığın devamını talep etmişlerdir (Kosova Declaration of Independence, 2008, para. 5).

Kasım 2007'den itibaren polis yapılandırması süreci *Destek Hizmetleri ve Personel ve Eğitim* olmak üzere iki ana alan altında faaliyet göstermiştir. UNMIK'ten EULEX'e geçiş süreci Aralık 2008'de ancak tamamlanmıştır. Şubat 2009'da eğitim departmanı üç birimden oluşturulmuştur; 1) *Temel Eğitim Direktörlüğü* (64 personel); 2) *Uzmanlık Eğitimi Direktörlüğü* (19 personel); *İdari ve Eğitim Destek Direktörlüğü* (15 personel). EULEX çatısı altında görev yapan personelin %81'lik kısmı KCPSD'de görevlendirilmiştir. Nitelikli personel görevlendirmesi ve yeterli ekipman desteğiyle AB'nin süreci önemseydiği dönem raporlarına yansımıştır. Destek Hizmetleri ise bütçe ve finans, satın alma, iletişim, lojistik ve tesisler direktörlükleri olarak organize edilmiştir (EULEX, 2009, ss. 73-74).

2011 yılında EULEX tarafından polis teşkilatının kapasitesinin artırılması *maksadıyla izleme, rehberlik ve danışmanlık* (monitoring, mentoring and advising/MMA) faaliyetleri kapsamında Çizelge 2.1.'de yazılan başlıklar altında ayrı ayrı eğitim planlamaları yapılarak ilerleyen süreçte uzman personel tarafından uygulanmıştır (EULEX, 2011). Yapılan planlama ve kolluk gelişim süreci modern kolluğun sahip olması gereken birçok yeteneğin kazandırılmasına yönelik olarak hayata geçirilmiştir.

2.2.6. Kosova'da Kolluk Reformu/Yapılandırması Genel Değerlendirme

2004 yılından itibaren KPT'nin yetkilerinin ve sorumluluğunun artırılması ve yerel eğitici personel sayısının artırılması olumlu gelişmeler olarak kayıtlara geçmiştir. Ayrıca güvenlik kurumları arasında en iyi şekilde yönetilen ve ilerleyen alanların başında KPT'nin yapılandırılması süreci olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte hem yerel Arnavutlar hem de yerel Sırp'lar arasında, polisin çalışma koşullarının ve sıradan vatandaşlarla etkileşiminin iyileştirilmesi için, temel polis altyapısının iyileştirilmesine daha fazla destek verilmesi gerektiğine dair genel bir algı mevcuttur (Gajic, 2017, ss. 19-20).

1999 yılı sonlarında teşkil edilen KPT 2006 yılında yaklaşık 7.000 kişilik bir teşkilat olmuştur. Bu kuvvetin yaklaşık %25'i eski KKO savaşçılarından oluşmaktadır (Bekaj, 2010, s. 30). Çatışma sonrası ortamda yeni devlet teşkil edilirken karşımıza çıkan en büyük sorunlardan birisi eski savaşçıların silah bırakması ve yeni düzene entegre olmasıdır. 1999

yılında NATO gücünün müdahalesinin ardından bölgeden çekilen Sırp güçlerinden sonra varlığını koruyan KKO'nun gelecekteki durumu karşımıza büyük bir sorunsal olarak çıkmıştır. Yukarıda belirtildiği üzere yeni teşkil edilen KPT'nin personel temin süreci UNMIK ve AGİT unsurlarınca titizlikle yürütülmüştür. Bölgenin önemli kaygılarından birisi olan ve iç savaş sırasında karşı karşıya gelen etnik grupların bir arada yaşayabilmesi için kolluk kuvvetinin ayrımcılıktan uzak duracak şekilde tasarlanması önem arz etmektedir.

Çizelge 2.1. EULEX tarafından uygulanan uzmanlık eğitimleri (EULEX, 2009)

SUÇ	HAREKÂT
Suç Azaltma Stratejisi	Geliştirilmiş Devriye Yönetimi
Revize Edilmiş Suç İstatistikleri	Yıllık Devriye Planları (Polis Karakolu düzeyinde)
Mağdur Etnik Kökeni - Suç İstatistikleri	Kaynak Dağıtım Planı
Kriminal İstihbarat Merkezi olarak KP	Özel Müdahale Birimi ve El Yapımı Patlayıcı Mühimmat İmhası
İstihbarat Odaklı Polislik / Entegre İstihbarat Sistemi	Toplum Destekli Polislik
Geliştirilmiş Organize Suçlar Birimi	Operasyonel Destek Birimleri
Geliştirilmiş Adli Tıp Teknikleri	Geliştirilmiş Trafik Müdürlüğü
Proaktif Uyuşturucu Stratejisi	El Yapımı Patlayıcı Mühimmat İmha Biriminin Dönüştürülmesi
YÖNETİM	SINIR
Kosova Polis Bilgi Sistemi	Geliştirilmiş Sınır Polisi Planlaması
Kosova Polis Yapısının Rasyonelleştirilmesi	Geliştirilmiş Sınır Altyapısı
Kosova Polisi Terfi Sistemi	Geliştirilmiş Sınır İletişimi
Geliştirilmiş Bütçe Yönetimi	Göç Yasaları ve Stratejilerinin Uygulanması
Reform Sermaye Harcamaları Performansı	Sınır Ötesi Suç Stratejisi
Geliştirilmiş Satın Alma Performansı	Yeşil Sınır Transferi Stratejisi
Kayıt Veritabanlarını Rasyonelleştirin	
Sürdürülebilir IT Personeli	

KPT her ne kadar halk nezdinde en güvenilir kurum olarak görülse de (O'Neill, 2002, s. 122; Crossley-Frolick ve Dursun-Ozkanca, 2011, s. 16), AGİT tarafından yayımlanan raporda; şeffaf ve hesap verebilir, etnik ayrımcılık yapmayan kolluk teşkilatı yapılandırma çalışmalarının tam anlamıyla başarıya ulaşmadığını görmekteyiz. Özellikle azınlıkların kolluk teşkilatına katılımı ve kamu düzeni tesis edilirken azınlıkların maruz kaldığı ayrımcılığın tam olarak önlenemediği belirtilmiştir (Formisano ve Tasiopoulou, 2012, s. 134).

UNMIK ve AGİT tarafından yönetilen kolluk yapılandırması sürecine diğer eleştiriler; yolsuzluk, polisin siyasallaşması ve Kosova Ulusal Meclisi'nin etkili bir parlamenter

denetiminin olmaması KPT için potansiyel sorunlar olarak tanımlanmıştır (Crossley-Frolick ve Dursun-Ozkanca, 2011, s. 16).

EULEX'in görevi devraldığı dönemde Kosova polisini inceleyen gözlemciler; demokratik gözetim, siyasi etki, üst düzey yolsuzluk, sınır polisliği yetenekleri ile yönetim ve lojistik kapasitelerinin hala zayıf alanlar olduğunu belirtmişlerdir (Eckhard, 2016, s. 110).

EULEX'in ise temel öncelikleri azınlıkların korunması ve KP'nin yolsuzluk ve organize suçla mücadele kapasitesinin geliştirilmesi olmuştur. Ayrıca savaş suçları, ciddi mali suçlar ve sınır aşan organize suçların soruşturulması ve kovuşturulması yetkisi de dahil olmak üzere bazı icra yetkilerine sahiptir (Crossley-Frolick ve Dursun-Ozkanca, 2011, s. 19). Bu kapsamda görev yapmak üzere Kosova'nın kuzeyine 105 kişiden oluşan Teşkilatlandırılmış Polis Gücü (Formed Police Units/FPU) görevlendirilmiştir (Bargués, Dandashly, Dijkstra ve Noutcheva, 2024, s. 13).

Son olarak EULEX'e en çok yöneltilen eleştirilerin başlıcaları: karar alma mekanizmasının Brüksel'de olmasından kaynaklı çok fazla bürokratik engeli bünyesinde barındırdığı ve misyon şefine gerekli çalışma alanı tanımadığı; AGİT'in sistematik görev odaklı yaklaşımını uygulayamadığı; siyasi olarak Kosova dinamiklerine değil kendi kaygılarına odaklandığı (Sırbistan ile ilişkilerini bozmamak adına) olarak sıralanabilir (Eckhard, 2016, s. 113).

2.3. Bosna-Hersek ve Kosova Örnek Olay Değerlendirmesi

BMKG'nin Bosna-Hersek'te 1992 yılında konuşlanmasıyla uluslararası toplumun yaşanan çatışmaların önüne geçme çabaları fiziki olarak başlamıştır. Sonrasında tarafların rızası ile GSR çabalarına başlanmış olup SS sonrası yeni düzende kapsamlı olarak gerçekleştirilen ilk barışı koruma operasyonu gerçekleştirilmiştir. Bosna'da karşımıza çıkan ilk sorunsal BMKG'nin sadece izleme görevi ile yetkilendirilmiş olması ve çatışmaların önüne geçememesidir.

Tarafların karşılıklı anlaşmaya vardığı Dayton Antlaşması'nda alınan kararları uygulamak üzere bölgede yetkilendirilen UG ile reform sürecinin başladığını görmekteyiz. Aynı dönemde (1995) kolluk reformu/yapılandırmasını gerçekleştirmek üzere UPGG görevlendirilmiştir. Bosna'da kolluk anlamında karşımıza çıkan ilk durum eski savaşçıların polis teşkilatı içinde yer alması ve çoğunluğunun kamu düzeni yararına çalışmak yerine savaş ağalarına hizmet etmesidir.

UPGG ilk olarak eski savaşçıların (özellikle suçla karışmış olanların) polis teşkilatından ayrılması işlemini gerçekleştirmiş ve sonrasında yerel polis birimlerine uygun yetkinlikteki danışmanları vasıtasıyla uluslararası geçerliğı olan sertifikasyon programına başlamıştır. Reform ve yeniden yapılandırma sürecinde polis teşkilatlarının toplam sayısını 50.000-60.000’lerden 16.000’e düşürmüş ve nitelikli personel yetiştirilmesine odaklanmıştır. Bunu yaparken nüfusun tamamına hitap edebilmek adına bütün kantonal bölgelerde yer alan yerel kolluk personelinin nüfus ile orantılı etnik yapıda seçilmesine gayret etmiştir.

Ayrıca 1998 yılında ilk ÇUÖB’nin bölgede NATO görev misyonu (İG) ile konuşlandırılması JTKK’ların bu ortamlardaki görev etkinliğini gözler önüne sermiştir. JTTK’lardan oluşan ÇUÖB, hem almış olduğı icra yetkisi ile özellikle kalabalık ve isyan kontrolü durumlarında görev yapmış, hem de UPGG ile birlikte kolluk reformu/yapılandırması sürecine katkıda bulunmuştur. Ayrıca edinilen bu tecrübe ile NATO kolluk istikrar harekâtı doktrininin ilk yapı taşları atılmıştır.

Kosova örneğinde ise müdahalenin ilk yılından (1999) itibaren kolluk reformu/yapılandırması çabalarına daha sistematik bir şekilde yaklaşılmıştır. BM üst çatısı altında kolluk reformu süreci AGİT kontrol ve planlaması ile yürütölmüş, daha sonra kurulmasına müteakip (1993) AB sürece dahil olan organizasyonlar olarak karşımıza çıkmıştır. Yerel kolluğa ilk etapta temel kolluk becerileri kazandırılma programları uygulanmış, yerel eğitimcilerin eğitimlerine odaklanılmış, kolluk görevi icra yetkisi kadememe kademe verilmiş ve ilerleyen yıllarda uzmanlık alan eğitimleri verilmiştir.

AGİT ve UNMIK tarafından yeni kurulan bir kolluk kuvveti olan KPT’nin insan kaynağı teşkilinde bölgenin mozaik yapısı dikkate alınarak tüm etnik grupların nüfuslarını temsil eder oranda katılımlarına önem verilmiş olup personel seçiminde kadın personelin katılımına önem verildiğini bu dönemde görmekteyiz. Yine Bosna-Hersek örneğinde olduğı gibi KKO bünyesinde savaşmış eski savaşçıların KPT içerisinde yer edinme çabalarının olduğı ve personel seçiminde bu hususta suçla karışmış olanların ayrıştırıldığı görölmektedir. Yapılan uluslararası yardımların yetersiz kaldığı ve KPT’nin en büyük sorunlarından bir tanesinin de malzeme teçhizat yetersizliğı olduğı alan yazında ifade edilmiştir.

Her iki örnekte de sınır aşan organize suçların (organize suç örgütlerinin eski savaşçılarında katılımıyla varlık gösterdiği ortamda) varlığı alanyazında geniş bir şekilde yer bulmuştur. Yine aynı şekilde savaş sonrası ekonomik yetersizliklerinde sebep olduğı

yozlaşma iki kolluk kuvvetinde de sıklıkla karşımıza çıkan bir olgudur. Bu nedenle yeni kurulan ülkelerin bağımsızlıklarını sağlayan kurtuluş ordularının ve silahlı paramiliter grupların kolluk personeli olarak sürece dahil olmak istemelerinin önüne geçilmesi olumlu bir uygulama olarak karşımıza çıkmıştır.

Son olarak güvenlik boşluğu olarak alanyazına giren olgunun iki örnekte de varlığı söz konusudur. Yerel kolluk kuvvetlerinin olmayışı ve ilk etapta yeteri kadar uluslararası kolluk personelinin bölgede kamu düzeni tesis etme adına icra yetkisi ile görevlendirilmemiş oluşu dikkat çeken ve bölgede görev yapan organizasyonların raporlarına yansıyan bir husustur.

Kolluk reformu/yapılandırması yönünden incelenen iki ülke örneğinde süreci etkileyen hususlar, sonraki bölümde gerçekleştirilen **görüşme çalışmasının** analizinde kullanılmak üzere belirlenen kategorilerden bir kısmını oluşturacaktır: *etnik ayrımcılık, diploma/sertifika programı, eski savaşçıların kolluk kuvveti içinde yer alması (ordu etkisi), yozlaşma, malzeme/teçhizat durumu, fiziki emniyet, kadın personel temini.*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AFGANİSTAN'DA KOLLUK REFORMU/YAPILANDIRMASI

3.1. Tarihi Arka Plan

Bu bölümde çalışmanın kapsam ve sınırlılıklarını koruyabilmek adına Afganistan'ın SS dönemi ve sonrasındaki yakın tarihi ele alınmıştır. Taliban'ın kontrolü ele geçirdiği 1996 yılına kadar Afganistan'da Sovyet etkisi ve baskısı görülmektedir. Sovyetlerin çekilmesinin ardından ülkede hizipleşme ve etnik ve dini gruplar arasında mücadele şiddetlenmiş olup 1990'lı yıllarda El-Kaide terör örgütü ile Taliban rejiminin ilişkilerinin geliştiği görülmektedir.

3.1.1. Şah Yönetimin Sona Ermesi, Komünist Yönetimler Dönemi ve Sovyet İşgali

Afganistan 1970'lerde Komünist Parti ve İslami Partiler arasında çekişmelerin yaşandığı istikrarsız bir ülke olarak dikkat çekmektedir (Katzman K, 2001, s. 1). 1973 yılında Sovyetlerin desteğini arkasına alan Davut Han, ülke yönetimini 1933 yılından beri elinde bulunduran Zahir Şah yönetimine karşı darbe gerçekleştirerek kontrolü ele geçirmiştir (Shahrani, 2002, s. 719). Davut Han, izlediği politikalar nedeniyle kısa süre içinde Afganistan ile Sovyetlerin arasının açılmasına sebep olmuştur.

Sovyetlerin desteklediği Demokratik Halk Partisi Nisan 1978'de yaşanan darbe ile yönetimi ele geçirmiş olup önce Muhammed Terakki, arkasından Hafızullah Emin devlet başkanı olmuştur. Hızlı modernleşme eğilimi göstererek sert ve baskıcı bir tavır izleyen bu iki lider de İslami ideolojiye sahip radikal halkın büyük tepkisini çekmişler ve ülke içinde silahlı isyanlara kadar varan iç karışıklık devam etmiştir (Collins, 2011, ss. 27-28). Aynı zaman diliminde; ordu istikrarsız durumda olup silahlı radikal İslamcı mücahitler ile mücadele edebilecek seviyede değildir, Sovyet danışmanlarla da üst seviye sorunlar giderek artmaktadır ve yönetim her ne kadar Sovyet desteğiyle gelmiş olsa da ABD ile yakınlaşma çabaları taşımaktadır (Collins, 2011 s. 29). Tüm bu gelişmeler ışığında coğrafyada etkisini kaybetmek istemeyen Sovyetler, radikal İslamcı grupların etkisini ortadan kaldırmak ve sorunlar yaşadığı yeni yönetimi değiştirmek için 27 Aralık 1979'da Afganistan'ı işgal ederek devlet başkanı olarak Babra Karmal'ı atamıştır (Katzman K, 2001, s. 1).

Soğuk Savaş'ın diğer süper gücü olan ABD, işgalinden önce Sovyet yanlısı olan Komünist Afgan rejimi karşısında fırsat olarak gördüğü radikal İslamcı mücahitleri desteklemeye başlamıştır (Gibbs, 2000, s. 241; McCauley, 2002, ss. 77-78). 200.000 Sovyet askerinin Afganistan gibi geniş ve zorlu bir coğrafyada savaşa katılması, ekonomik yönden

de zor bir dönemde olan Kremlin'in daha da zayıflaması açısından ABD tarafından bir fırsat olarak görülmüştür. Bu dönemde radikal İslamcılar ve dini motivasyon taşıyan silahlı güçleri bir tehdit olarak görmeyen ABD, Sovyetler karşısında mücahitleri ciddi şekilde desteklemiştir (McCauley, 2002, s. 78; Hook ve Spanier, 2013, s. 293). Afganistan'da yaşanan iç karışıklık ve mücahitlerin Sovyet karşıtı silahlı mücadelesi, bölgede bir diğer aktör olan Pakistan'ın ilgisini çekmiş olup sayıları milyonları aşan Afgan mültecilere ABD'nin de desteğiyle sınırlarında oluşturdukları medreselerde silahlı eğitim vermişlerdir (Karakoç-Dora, 2021, s. 175).

Yaklaşık on sene süren Sovyet işgali, BM koordinesinde gerçekleştirilen Cenevre Antlaşmaları (14 Nisan 1988) ile son bulmuş ve Sovyetler 15 Şubat 1989 tarihinde arkalarında zayıf bir komünist hükümet bırakarak tamamen geri çekilmiştir (Katzman, 2001, s. 1). Sovyetlerin çekilmesiyle birlikte ABD'nin de bölgeye ilgisi zayıflamıştır. 1991 yılında iki süper güç karşılıklı anlaşarak Afganistan'da taraflara yaptıkları mali yardımı kesme kararı almışlardır (Katzman, 2001, s. 2).

Sovyetlere karşı başarılı bir savaş yürüten Peştun, Özbek, Tacik ve Şii Hazaralar gibi gruplar, ülkede istikrar sağlamak yerine çoğunluğu ABD yardımıyla verilen silahlarını birbirlerine doğrultmuşlardır. Sovyetlerin çekilmesi sonucu ABD'nin bölgeye ilgisinin zayıflaması iki süper güç arasındaki vekalet savaşını soğutmuş olsa da yerini bölgesel aktör olmak isteyen Pakistan ve İran arasındaki vekalet savaşına bırakmıştır. Pakistan sınırlarındaki medreselerde eğitim alan Taliban militanlarından desteğini hiçbir zaman esirgemeyerek silah, para ve eğitim desteği konusunda kararlı tavır sergilemiştir. İran ise Taliban karşısında öncelikli olarak Şii gruplar olmak üzere diğer muhalif grupları desteklemiştir (Khalilzad ve Byman, 2000, ss.67-68).

3.1.2. Taliban'ın Yükselişi

Necibullah yönetimi 1989-1992 yılları arasında Sovyetlerin de desteğiyle mücahitlere karşı elindeki orduyla mücadele etmiştir. Mücahitler dönem dönem ciddi saldırılar gerçekleştirmiş olsalar da hem kendi aralarındaki çatışmalardan hem de düzenli orduya karşı yeterli kuvveti toplayamamalarından dolayı bu dönemde başarılı olamamışlardır. Sovyetlerin dağılması üzerine desteği kesilen Necibullah, mücahitlere karşı direnmeyi 1992 yılında bırakarak Kabil'de bulunan BM merkezine sığınmıştır (Collins, 2011, s. 34).

Necibullah'ın kaçmasının ardından mücahitler kısa süre içinde Kabil'de kontrolü ele almıştır. Fakat bu yeni gelişme yer yer aralarında çatışan mücahitlerin Afganistan'ı iç savaşa sürüklemelerine neden olmuştur. Kabil dışında bir yandan Rabbani ve Şah Mesud

birlikleriyle Hikmetyar birlikleri arasında çatışmalar yaşanırken, diğer yandan şehir merkezinde de Şii Hazaralardan oluşan Hizb-i Vahdet ile İttihadi İslam (Peştun) birlikleri arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bu gelişmelerin ardından 28 Nisan 1992 tarihinde, Pakistan'ın Afganistan sınırındaki Peşaver kentinde toplanan mücahit gruplar, Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin kurulduğunu açıklamıştır. Ancak iki büyük grup; Hikmetyar'ın Hizb-i İslami'si ve Rabbani'nin Cemiyet-i İslami'si arasındaki ihtilaflar nedeniyle, devlet başkanlığı daha tarafsız görülen, Cephe-yi Necat-ı Milli Afganistan Grubunun Tacik asıllı lideri Sibgatullah Müceddidi'ye verilmiştir. Gulbeddin Hikmetyar başbakan, Ahmed Şah Mesud da savunma bakanı olmuştur. Ancak bu gruplar hiçbir zaman bir masa etrafında toplanamamış ve Kabil savaş döneminde yaşamadığı yıkımı ve can kayıplarını bu dönemde yaşamıştır (Collins, 2011, ss. 35-36).

Molla Muhammed Ömer etrafında 1994 yılında toplanan öğrencilerden oluşan ve şeriat merkezli yönetim anlayışını benimseyen Taliban hareketi ortaya çıkmış ve kuzeye doğru ilerlemeye başlamıştır. Savaş döneminde ülkenin güneyinde Pakistan sınırında faaliyet gösteren ve sayısı 35.000'i bulan genç Afgan'a (Karakoç-Dora, 2021, s. 175) medreselerde verilen dini eğitimler Taliban'ın radikal İslamcı anlayışına personel kaynağı yaratmıştır. Cihat anlayışını İslami bir zorunluluk olarak gören mücahitler (Karakoç-Dora, 2021, s. 175), sadece 1980-1990 yılları arasında ABD'den 3 milyar Dolar'ın üzerinde yardım almıştır (Katzman K, 2001, s. 2) ve bu yardımlar Taliban hareketinin doğmasında büyük etken olmuştur. Ayrıca Soğuk Savaş'ın iki süper gücü olan ABD ve Sovyetlerin doğrudan karşı karşıya gelmekten vekalet savaşı yürütmeleri Afganistan özelinde Taliban'ın ve diğer radikal İslamcı grupların güçlenmesinin temel sebeplerinden biri olmuştur (Mamdani, 2002, ss. 769-770).

Ülkenin güneyinde bulunan Kandahar'da kontrolü Kasım 1994'te hızla ele geçiren Taliban, Rabbani hükümetini zayıf, yozlaşmış, Peştun karşıtı ve devam eden iç savaşın sorumlusu olarak görmektedir (Thomas, 2018, s. 3). Nitekim güçlenerek yoluna devam eden Taliban hareketi, 18 ay süren kuşatma sonucunda 27 Eylül 1996'da Kabil'in kontrolünü Rabbani hükümetinden ele geçirmiştir. Taliban mensupları ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan (%38) ve Sünni Müslüman olan Peştunlardan oluşmaktadır (Katzman K, 2001, s. 4).

Ülke yönetimini 1996-2001 yılları arasında elinde bulunduran Taliban sebep olduğu ağır insan hakları ihlalleri ve uyguladığı sert şeriat kuralları nedeniyle sahip olduğu uluslararası desteği yitirmiştir (McCauley, 2002, s. 114; Rashid, 2002, s. 253).

Taliban'ın ülkenin %90'ında kontrolü elinde bulundurması Afganistan'daki kaosu önlemeye yetmemiştir. Yakın geçmişte Sovyetler ile çatışmış olan Tacik, Özbek ve Türkmenlerden oluşan gruplar, Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesinin ardından kuzeye çekilmiş ve kurdukları ittifakın başına Ahmed Şah Mesud'u getirmişlerdir (Lansford, 2011, s. 15; Maizland ve Laub, 2021, s. 5).

3.1.3. El-Kaide'nin Afganistan'a Yerleşmesi

Usame Bin Ladin önderliğinde faaliyetine başlayan El Kaide 1990'ların başında cihat anlayışı ile hareket eden ve ABD liderliğindeki batıyı hedef gösteren terörist bir örgüttür. Aynı şekilde dönemin bir diğer gücü olan Sovyetleri de tehdit olarak gören El Kaide, Afganistan'da Sovyetlere karşı kazanılan zaferin, birliğin 1991 yılında dağılmasının ana sebeplerinden birisi olarak görmüş olup aynı zaferi Batı karşısında da yineleme gayesi taşımaktadır (Lansford, 2011, ss. 14-15).

Örgüte iyi bir global finans ağı (uluslararası ticaret yapan legal şirketler ve özellikle körfez ülkelerinden yapılan bağışlar²⁴) kuran Ladin, ABD baskısıyla önce 1994 yılında Suudi Arabistan'dan ve sonrasında Somali'den sınır dışı edilerek 1996 yılında Afganistan'a gelmiş olup Taliban ile iyi ilişkiler geliştirmiştir. Usame Bin Ladin eğitilmiş savaşçılarıyla birlikte Taliban'ın Kabil kuşatmasına 1996 yılında destek vermiştir. Taliban'ın hızla sosyal hayata geçirdiği Şeriat kuralları konusunda El Kaide ile iş birliği ve ilişkileri daha da gelişmiştir (Lansford, 2011, ss. 14-15). Taliban'ın yönetimi ele geçirmesiyle birlikte kendisine uygun ortamı bula Ladin, eğitim kaplarını ve örgüt merkezini Afganistan'a taşımıştır.

3.1.4. El-Kaide'nin Artan Saldırıları ve 11 Eylül 2001 Saldırıları

Londra merkezli “*al-Quds al-Arabi*” gazetesine 22 Şubat 1998 tarihinde El-Kaide öncülüğünde diğer dört radikal İslamcı örgüt liderinin imzaladığı “*Fetva*” gönderilmiştir. Bu fetvada ABD askerlerinin Suudi Arabistan'da konuşlu olması sebebiyle bütün Amerikalıların ve müttefiklerinin öldürülmesinin her Müslüman için bir görev olduğunun altı çizilmiştir (Ranstrop, 1998, s. 322; Lansford, 2011, s. 16). Bin Ladin bu yaklaşımı ile ABD'nin sadece Orta Doğu'da ve Körfez'deki varlığını değil, küresel seviyede tüm Amerikan varlığını tehdit etmektedir.

²⁴ El Kaidenin 1994 yılında aylık bağış gelirinin 10-20 milyon dolar arasında olduğu tahmin edilmektedir (Lansford, 2011, s. 14).

Yayınlanan bu tehdit dolu fetvanın ardından 1998 yılında El-Kaide tarafından iki önemli saldırı gerçekleştirilmiştir; 7 Ağustos 1998 tarihinde Nairobi (Kenya) ve Darüsselam'da (Tanzanya) ABD büyükelçiliklerine eş zamanlı bombalı saldırılar düzenlenmiştir. Saldırılarda toplamda 224 kişi hayatını kaybetmiş ve binlerce kişi yaralanmıştır. Yapılan incelemeler ve istihbari çalışmalar neticesinde El-Kaide bünyesinde faaliyet gösterdiği tespit edilen kişiler, bu saldırılarla ilişkilendirilmiştir (Lansdord, 2011, s. 16). Bu saldırılar ile El-Kaide'nin uluslararası terörizmdeki rolü ve küresel güvenlik açısından ne kadar ciddi bir tehdit oluşturduğu tekrardan gözler önüne serilmiştir.

ABD 11 Eylül 2001'de, radikal İslamcı terörist örgüt EL-Kaide tarafından bir dizi koordineli, önceden planlanmış ve tarihin en kanlı terörist saldırılarından birine maruz kalmıştır (Thomas, 2018, s. 3). Modern tarihin en yıkıcı ve şok edici saldırılarından biri olarak kabul edilen ve terör örgütü El-Kaide'nin planladığı ve gerçekleştirdiği bu saldırılar, binlerce kişinin hayatını kaybetmesine ve dünya çapında derin etkiler bırakmasına neden olmuştur. Dört farklı uçak, teröristler tarafından kaçırılarak kullanılmış ve New York'taki World Trade Center kulelerine, Pentagon'a ve Pennsylvania'daki bir tarlaya çarpıtılmıştır (Holloway, 2008, ss. 1-2).

Amerika Birleşik Devletleri, 11 Eylül saldırılarına hızlı ve güçlü bir tepki verme kararı almıştır. Başkan George W. Bush, saldırıları "savaş eylemi" olarak nitelendirmiş ve terörizmle mücadeleyi öncelikli bir ulusal güvenlik meselesi haline getirmiştir. Saldırının ardından yapılan soruşturmalarda El Kaide lideri Usame bin Ladin'in Afganistan'da Taliban rejimi tarafından korunduğu tespit edilmiştir.

3.2. Afganistan'a Koalisyon Güçlerinin Müdahalesi, Kuvvet Kullanma Sonrası İstikrarın Yeniden Sağlanması ve Kamu Düzeninin Tesis Edilmesi Çabaları

3.2.1. Sonsuz Özgürlük Operasyonu (Enduring Freedom Operation/EFO)

ABD hükümeti, 7 Ekim 2001 tarihinde, yaklaşık bir ay sonra Afganistan'a askeri müdahalede bulunma kararını açıklamıştır. Bush, bu kararı Kongre'ye bir mektupla bildirmiş ve mektupta, ABD'nin kendisini koruma hakkını kullandığını ve teröristlere karşı mücadelesini uluslararası hukuk çerçevesinde sürdüreceğini belirtmiştir. Ayrıca, teröristlere barınak sağlayan Afganistan hükümetinin de sorumluluk taşıdığını vurgulayarak, uluslararası toplumdan destek istemiştir.

Bu kararın açıklanmasının ardından ABD, "Sonsuz Özgürlük Operasyonu" (SOÖ) (*Enduring Freedom Operasyonu/EFO*) adı altında askeri operasyonlara başlamış ve Taliban rejimine ve terörist örgütlere karşı hava saldırıları ve kara harekatları gerçekleştirmiştir.

Bush, askeri müdahaleyi terörizmle mücadelenin bir parçası olarak açıklamış ve Afganistan'ın terörizme destek veren bir ülke olarak kabul edilmesi durumunda, ABD'nin kendi varlığını korumak adına müdahale etmek zorunda olduğunu belirtmiştir (Johnson, 2006, s. 92; Katzman ve Thomas, 2010, ss. 6-7).

SÖO'nun temel amacı, Afganistan'da terörist gruplara ve Taliban rejimine karşı mücadele etmek, istikrarı sağlamak ve Afganistan'da demokratik bir hükümetin oluşturulmasına destek vermektir. Bu amaçlar doğrultusunda, ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından SÖO'nun 7 Ekim 2021'de açıklanan öncelikli altı hedefi şunlar olmuştur (Johnson, 2006, ss. 92-93):

- Taliban liderlerine ve destekçilerine teröristleri barındırmanın kabul edilemez olduğunu ve bunun bir bedeli olduğunu açıkça belirtmek.
- El Kaide ve teröristleri himaye eden Taliban rejimine karşı gelecekteki operasyonları kolaylaştırmak için istihbarat elde etmek.
- Afganistan'da Taliban rejimine karşı çıkan gruplarla ve destekledikleri yabancı teröristlerle ilişkiler geliştirmek.
- Teröristlerin Afganistan'ı operasyon üssü olarak özgürce kullanmalarının önüne geçmek.
- Taliban karşısında yer alan grupların askeri yetenek ve kapasitelerini arttırmak.
- Afganistan'a insani yardım getirmek.

SÖO, ABD liderliğinde gerçekleştirilmiş olup başta Afganistan'ın kuzeyindeki muhalif gruplar olmak üzere 68 ülkenin destek verdiği bir operasyondur (Lansford, 2011, s. 45). Operasyonun ilk safhası olan hava harekâtına katılan ülkeler arasında Birleşik Krallık, Kanada, Avustralya, Almanya ve Fransa bulunmaktadır. ABD, askeri müdahaleye başlarken öncelikli olarak hava saldırılarını kullanmıştır. Uçak gemilerinden ve uzaktan havadan düzenlenen hava saldırılarıyla El-Kaide üyelerine ait kamplar, eğitim merkezleri ve lojistik tesisler vurulmuştur. Hava saldırıları, Taliban ve El Kaide'nin üslenme kapasitesini zayıflatmayı ve liderlerini etkisiz hale getirmeyi hedeflemiştir (Sollinger, Fisher, ve Metscher, 2008, ss. 24-25).

ABD'nin Afganistan'daki askeri müdahalesinin bir sonraki aşaması kara harekâtıdır. Kara birlikleri, Afganistan'da Taliban rejimine ve terör örgütlerine karşı mücadele etmek için kullanılmıştır. ABD özel kuvvetleri, yerel müttefiklerle birlikte düşmanı etkisiz hale getirmek ve bölgede kontrol sağlamak için operasyonlar düzenlemiştir. Bu operasyonlar,

kendisine Usame Bin Ladin'i teslim etmeyi reddeden Taliban'ın üslerini ele geçirmeyi ve terörist örgütleri etkisiz hale getirmeyi hedeflemiştir (Sollinger, Fisher, ve Metscher, 2008, ss. 24-25).

3.2.2. Sonsuz Özgürlük Operasyonu Yasal Zemini

SÖO'nun yasal zemini, ABD yasaları, uluslararası hukuk ve BM Güvenlik Konseyi tarafından verilen kararlara dayanmaktadır. ABD yasaları açısından, SÖO operasyonunun yasal dayanağı 18 Eylül 2001 tarihli PUBLIC, L. 107-40 "Askeri Güç Kullanma" konulu Kongre tarafından kabul edilen bu yasa, Başkan'a terörizmle mücadele çerçevesinde askeri güç kullanma yetkisini vermiştir. Bu yasa, 11 Eylül saldırılarına yanıt olarak terörist gruplara ve terörizmi destekleyen ülkelere karşı önlemler alınmasını sağlamaktadır.

Uluslararası hukuk açısından, SÖO'nun yasal dayanağı, BM Güvenlik Konseyi'nin 12 Eylül 2001 tarihli 1368 sayılı kararı ve 14 Kasım 2001 tarihli 1373 sayılı kararlarında ifade edilmiştir. Bu kararlar, 11 Eylül saldırılarını bir tehdit olarak değerlendirerek, tüm ülkeleri terörizmle mücadelede iş birliği yapmaya ve teröristlere destek veren ülkelerin faaliyetlerini durdurmaya çağırmıştır (UNSCR, 2001a; UNSCR, 2001b).

SÖO, terörizmle mücadele çerçevesinde bu kararlar doğrultusunda uluslararası iş birliğiyle, uluslararası hukukun prensipleri olan meşru müdafaa ve BM Şartı'nın 51. maddesi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Meşru müdafaa ilkesi, bir ülkenin kendisini veya başka bir ülkeyi saldırılardan koruma hakkını tanıır. ABD, 11 Eylül saldırılarının bir saldırı eylemi olduğunu savunarak, kendini koruma hakkını kullanmış ve SÖO'yu meşru müdafaa kapsamında başlatmıştır. Sonuç olarak SÖO yasal zemini; ABD yasaları, uluslararası hukuk prensipleri ve BM Güvenlik Konseyi kararlarına dayanmaktadır.

3.2.3. Bonn Antlaşması ve Taliban Rejiminin Sona Ermesi

Koalisyon güçleri 2001 yılı sonlarında, yaklaşık iki buçuk aylık kısa bir sürede, düzensiz Kuzey İttifakı güçleriyle birlikte Taliban hükümetini düşürmüşler ancak ülke genelinde kamu düzenini tesis edecek ordu ve kolluk gücü olmayışı ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu konunun altı 5 Aralık 2001 tarihinde imzalanan ve Taliban sonrası ilk geçici hükûmetin kurulduğu Bonn Antlaşması'nda ele alınmıştır. Antlaşma hükümleri doğrultusunda Kuzey İttifakı altında savaşan mücahitlerin sisteme entegre edilmesi ve Afgan güvenlik ve silahlı güçlerinin teşkil edilmesinde geçici hükûmete destek verilmesi kararlaştırılmıştır (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, s. 17).

Bonn Antlaşması mutabakat metni doğrultusunda BM Güvenlik Konseyi'nin 20 Aralık 2001 tarihli 1386 sayılı kararı, Afganistan'daki güvenliğin sağlanması ve istikrarın desteklenmesi amacıyla uluslararası bir güç olan “*International Security Assistance Force*” (Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvveti/UGYK) oluşturulması öngörülmektedir. Karar özetle şunları içermektedir (UNSCR, 2001c):

Güvenlik ve İstikrarın Desteklenmesi: Afganistan'da güvenliğin ve istikrarın sağlanması için uluslararası toplumun iş birliği yapmasını ve Afganistan hükümetinin ülkede gerçekleştireceği istikrar çabalarına destek olunmasını vurgulamaktadır.

Uluslararası Güç Oluşturulması: Uluslararası toplumu UGYK adı verilen bir güç oluşturmaya çağırılmaktadır. Bu güç, Afganistan hükümetinin istikrarını sağlamak, ulusal güvenlik güçlerini desteklemek ve terörist grupları etkisiz hale getirmek için çalışacak ve Afgan halkını koruyacaktır.

UGYK Gücünün Operasyonel Yetkileri: UGYK gücü, Afganistan'da istikrarı ve halkın güvenliğini sağlamaya yönelik gereken tüm önlemleri alma ve gerekli operasyonel faaliyetleri yürütme konusunda yetkilendirilmiştir. Bu çerçevede, UGYK'nın yetki alanı Kabil ve çevresi ile sınırlandırılmıştır.

Bölgesel İş birliği: Bölgesel aktörleri, özellikle de Afganistan'ın komşularını, güvenlik ve istikrarın sağlanması konusunda iş birliği yapmaya teşvik etmektedir. Aynı zamanda, Afganistan hükümetinin komşularıyla ilişkilerini normalleştirmesi ve bölgesel barış ve iş birliğine katkıda bulunması amaçlanmaktadır.

3.2.4. Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvveti'nin (UGYK) Teşkil Edilmesi

UGYK, BM Güvenlik Konseyi kararıyla Afganistan'da oluşturulan bir askeri gücü ifade etmektedir. UGYK, Afganistan'da NATO liderliğinde kurulan ve 2001-2014 yılları arasında faaliyet gösteren uluslararası bir güçtür. Misyonu, Afganistan'ın güvenlik güçlerinin eğitimi ve desteklenmesi, terörle mücadele ve istikrarın sağlanması gibi alanlarda çalışmalar yürütmektir. 2014 yılında UGYK misyonu sona ermiş ve yerini “*Resolute Support Mission*” (Kararlı Destek Misyonu) almıştır.

İlk olarak Birleşik Krallık'ın liderliğinde çok uluslu (28 NATO ülkesi ile birlikte toplam 50 ülkenin desteklediği kuvvet) bir kuvvet olan (Katzman ve Thomas, 2010, s. 23) UGYK'nın kontrolü 11 Ağustos 2003 yılında tamamen NATO'ya geçmiştir (Peters, 2010, s. 6). Afganistan Geçici Hükümeti Dışişleri Bakanı ve NATO Genel Sekreter'inin BM Güvenlik Konseyi'ne sunmuş oldukları niyet mektupları neticesinde konseyin 13 Ekim 2003

tarihli 1510 sayılı kararı, UGYK'nın kapsamını/görev alanını genişletmeyi ve NATO liderliğindeki güçleri Afganistan'ın tüm bölgelerinde aktif hale getirmeyi amaçlamıştır (UNSCR, 2003). Bu karar, UGYK'nın operasyonel yetkilerini genişletmiş ve Afganistan genelindeki güvenlik ve istikrarın sağlanması için bir çerçeve oluşturmuştur.

3.2.5. Kararlı Destek Misyonu (KDM) Teşkil Edilmesi

Kararlı Destek Misyonu (*Resolute Support Mission-RSM*), BM Güvenlik Konseyi'nin 2014 tarihli 2189 sayılı kararı uyarınca 1 Ocak 2015 yılında NATO tarafından başlatılan savaş dışı bir askeri misyondur. Bu misyon, NATO ve diğer uluslararası ortaklarının liderliğinde Afgan güvenlik güçlerine eğitim, danışmanlık ve destek sağlamayı amaçlamaktadır. Afganistan Ulusal Ordusu (*Afghan National Army/ANA*) ve Ulusal Polis Teşkilatı (*Afghan National Police/ANP*) gibi güvenlik güçlerinin kapasitelerini artırmak, liderlik yeteneklerini geliştirmek ve operasyonel etkinliğini arttırmak amacıyla çalışmalar yürütmüştür (NATO, 2022).

KDM, Afganistan'ın güvenlik ve istikrarını sağlama sürecinde önemli bir rol oynaması planlanmıştır. Afgan güvenlik güçlerine teknik destek, planlama, lojistik, istihbarat paylaşımı ve eğitim gibi alanlarda yardımcı olmuştur. Misyon, Afgan hükümetine uluslararası desteği ve iş birliğini sürdürerek, ülkedeki güvenlik tehditlerine karşı mücadelede destek sağlamıştır.

Misyonun ana amacı, Afganistan'ın güvenlik, istikrar ve barışını sağlamak için Afgan güvenlik güçlerini güçlendirmektir. Bunun yanı sıra, misyon, Afgan hükümetine ve güvenlik güçlerine eşlik ederek, ülkedeki çatışma ve terör faaliyetlerinin azaltılması ve güvenlik durumunun iyileştirilmesine yönelik çalışmalara destek olmuştur (NATO, 2022).

3.2.6. Güvenlik Sektörü Reformu (GSR) Planlaması

Afganistan'da Güvenlik Sektörü Reformu (GSR) süreci planlaması, 2002 Nisan ayında Cenevre'de gerçekleşen, UGYK'da da sorumluluk alan G8 ülkelerinin gerçekleştirdiği toplantıyla başlatılmıştır. GSR süreci beş temel başlık altında düzenlenmiş ve her başlık bir ülkenin sorumluluğuna verilmiştir: askeri reform (ABD); polis reformu (Almanya); yargı reformu (İtalya); eski savaşçıların silahlarını bırakması, terhisi ve yeniden entegrasyonu (Japonya); uyuşturucuyla mücadele (Birleşik Krallık) (Halston, 2010, s. 3; Sedra, 2007, s. 10). Buradaki amaç Afganistan'da gerçekleştirilecek GSR sürecinin bir devletin tekeline bırakılmasını engellemektir. Çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları bakımından "Polis Reformu" başlığı devam eden bölümde detaylı bir şekilde incelenecektir.

3.3. Kolluk Reformu/Yapılandırması Çabaları

3.3.1. Soğuk Savaş Dönemi ve Sonrası Afgan Kolluk Teşkilatları Genel Görünümü

Afganistan’da modern anlamda İçişleri Bakanlığı 1920 yılında teşkil edilmiştir. Bakanlık ilk döneminde sadece bölgesel yönetimler ile ilişkileri yönetme konusunda görev icra etmiş olup kamu düzeni ve kolluk konularında yetkilendirilmemiştir (SIGAR, 2022, s. 17). Bu dönemde kamu düzenini tesis etme görevi kent polisi ve kırsal polis olarak iki ayrı yapıda yürüten Kamu Güvenliği Bakanlığına verilmiştir. Kent polisi trafik kontrolü gibi temel kolluk görevlerini yerine getirirken kırsal alanda görev yapan polis gücü daha çok paramiliter özellikler sergilemiştir. Her iki polis gücünde basit suçlarda yargılama olmaksızın tutuklama yetkisine sahip olarak görev yapmıştır (Giustozzi ve Isaqzadeh, 2013, s. 14).

Kolluk alanında yabancı ülkelere danışmanlık hizmeti alınmasına 1930’lu yıllarda başlanmıştır. Bu alanda ilk olarak Türkiye ve Almanya’dan danışmanlık hizmeti alınmıştır. 1970’li yılların başına kadar Afganistan güvenlik güçlerinin eğitimi konusunda destek veren Türkiye ordu teşkilatlanması hususunda da danışmanlık yapmıştır. Ayrıca kolluğu ilgilendiren mevzuat ve bazı ceza kanunları bu dönemde doğrudan Türkiye’den alınmıştır (Oliker, 2011, s. 3; SIGAR, 2022, s. 17).

Alman danışmalar 1941 yılında geri çekilmiş, 1953 yılında tekrar hem Doğu Almanya hem de Batı Almanya olarak Afganistan kolluk reformunu desteklemeye devam etmiştir. Kral Muhammed Zahir Şah döneminde merkezi bir polis gücü oluşturulması için çaba harcanmış olup AUP bu dönemde teşkil edilmiştir. Almanların danışmanlığında Avrupa modeli ile eğitilen Afgan polisi 1960 ve 1970’lerde altın çağını yaşamıştır (Murray, 2007, ss.109; Giustozzi ve Isaqzadeh, 2013, s. 22). Bu periyotta Afgan subay adayı öğrenciler kolluk eğitimi almak üzere Batı Almanya’ya (SIGAR, 2022, s. 19) ve ABD’ye giderek eğitim almıştır (Oliker, 2011, s. 4).

Kolluk reformu konusunda alınan dış destekle birlikte ilk kolluk eğitim merkezi 1936 yılında açılmıştır. Aynı dönemlerde kolluk gücünün ülke genelinde özellikle silahlı organize suç örgütleri ile mücadele konusunda yetersiz kalmasından dolayı bu görevler için iç güvenlik alanında ordudan destek alınmış ve 1938 yılında ağır silahlarla donatılmış jandarma gücü teşkil edilmiştir (Giustozzi ve Isaqzadeh, 2013, s. 17). 1973 yılına kadar İçişleri Bakanlığında üst düzey görevleri yüksek rütbeli ordu mensupları üstlenmiş olup polis gücü yüzbaşı rütbesinin ötesine geçememiştir. Bu durum ordu ile kolluk gücünün senkronize çalışmasına katkıda bulunmuş olsa da kolluk açısından askeri görevler öncelikli olmuş ve “*toplum kolluğu*” görevleri göz ardı edilmiştir (SIGAR, 2022, s. 18).

Hem monarşi hem de Davud hükümeti döneminde (1920-1978 yılları arası dönem) Afganistan gibi geniş bir coğrafyada kolluğun mevcudu sınır polisi haricinde 15.000-30.000 kişi ile sınırlı kalmıştır. Bu dönemde devriye görevi icra eden alt seviye kolluk görevlileri ordudan atılanlardan, yerel aşiret reisleri tarafından kendi bölgelerinde görev yapan aşiret üyelerinden ve zorunlu askerlik görevini orduya katılmadan kendi bölgesinde yapmak isteyen personelden oluşmaktadır. Kolluğun personel olarak yetersiz kalmasına ek olarak eksik silah, teçhizat ve malzeme durumlarından dolayı merkezi otorite gücünü ülke geneline yansıtamamıştır (SIGAR, 2022, s. 21).

On yıl süren (1979-1989) Sovyetler Birliği işgalinde AUP, ülkenin silahlı çatışmalara ve Sovyet güçlerine karşı gerilla faaliyetlerine bulaşmasıyla önemli zorluklarla karşılaşmıştır. Sovyetlerin çekilmesinin ardından çeşitli siyasi fraksiyonlar ve yerel liderler arasında sivil savaş başlamıştır. Afgan Ulusal Polisi parçalanmış, farklı gruplar ve yerel liderlerin kontrolünde farklı bölgelerde lokal görevler üstlenmiştir (Oliker, 2011, ss. 15-16).

Radikal İslamcı bir grup olan Taliban, 1996-2002 yılları arasında ülkenin çoğunluğunu kontrol ederek önemli bir siyasi güç haline gelmiştir. Taliban yönetimi altında, polis teşkilatının rolü önemli ölçüde değişmiştir. Taliban, “Ahlakın Teşviki ve Kötülüklerin Önlenmesi Bakanlığı” adında ayrı bir güç oluşturmuş, ahlaki değerlere göre denetimler gerçekleştirmiş ve “Ahlak ve Fazilet Polisi” (*Vice and Virtue Police*) adı verilen bir kolluk oluşumu dışında organize bir kolluk teşkilatı oluşturulmamıştır (Giustozzi ve Isaqzadeh, 2013, s. 35; Murray, 2007, s. 110).

ABD öncülüğünde gerçekleşen uluslararası müdahale öncesinde Afganistan’da kamu güvenliğinin genel durumu; uluslararası insan haklarını gözeten ceza adalet sisteminin yokluğu ve ülke genelinde vatandaşların haklarını güvence altına alabilecek bir kolluk kuvvetinin olmayışı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Afgan polisinin bu dönemdeki en belirgin özellikleri: yolsuzluk, vatandaşların güvenliğini önemsememe ve taleplerine karşı kayıtsız kalmak olarak özetlenebilir (SIGAR, 2022, s. 27). Bu dönem boyunca siyasi istikrarsızlık, silahlı çatışmalar ve değişen rejimler Afganistan’daki polis kurumlarını ciddi şekilde etkilemiştir. Polis gücü kaynak eksikliği, dış müdahale, hizipleşme ve yetersiz eğitim gibi zorluklarla karşılaşmıştır.

3.3.2. UGYK Dönemi Almanya Öncülüğünde Kolluk Reformu Çabaları

Almanya üstlenmiş olduğu kolluk reformunda yeni bir polis teşkilatı yaratmak yerine Taliban öncesi dönemde var olan teşkilat yapısını canlandırma yoluna gitmiştir (Özdemir, 2023, s. 102). UGYK’nın göreve başladığı 2002 yılı başlarında AUP yaklaşık olarak 50.000-

70.000 personele sahiptir. Çok az bir kısmı iç savaş öncesi dönemde profesyonel polislik eğitimi almış olsa da çoğunluğu eski mücahit, yerel liderlere bağlı bulunan, liyakatsiz ve sadece yaklaşık yüzde 10'u okur-yazar kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca eğitim eksikliğinin yanında, yok denecek kadar yetersiz ekipman durumları mevcut şartlarda görev yapmalarını olanaksız hale getirmektedir (Giustozzi ve Isaqzadeh, 2013, s. 99; Murray, 2007, ss. 109-110).

Afganistan Geçici Hükümeti, polis teşkilatının yeniden yapılandırılması/reformu sürecini özellikle Almanya'dan istemiştir. Kolluk teşkilatının eğitilmesi ve geliştirilmesi hususunda iki ülkenin 2. Dünya Savaşı öncesine dayanan, SS sürecinde Doğu ve Batı Almanya ile devam eden pozitif ilişkileri bulunmaktadır (Bayley ve Perito, 2010 s. 20).

Almanya, henüz G8 ülkelerinin katıldığı Bonn Antlaşması gerçekleşmemişken Taliban sonrası Afganistan polisinin yeniden yapılandırılması/reformu çalışmalarına 2002 yılı Şubat ayında, 18 ülke ve 11 uluslararası organizasyonun katılımıyla gerçekleştirdiği toplantı sonucunda sadece 2002 yılı için 10 milyon Euro bütçe ayırdığını açıklamış, Mart ayında öncülük ettiği toplantıda ise kolluk reformu için beş aşamalı plan öngördüğünü belirtmiştir: *“polis gücünün yapısı ve organizasyonu hakkında tavsiyelerde bulunmak, Kabil Polis Akademisi'nin (KPA) rehabilitasyonu, polis binalarının ve kurumlarının yeniden inşası, araç-ekipman sağlanması ve polisle ilgili tüm bağış faaliyetlerini koordine etmek”* (Sedra, 2003, s. 33; SIGAR, 2017, s. 26).

Almanya ilk olarak bazı polis bina ve tesislerinin onarımına başlamış olsa da ilk hedefi Avrupa modeli bir anlayışla eğitim veren polis akademisini hayata geçirmektir (Kelly, Bensahel ve Olikar, 2011, s. 29). “Eğiticin Eğitimi”ni vermek üzere ilk Alman ekip mart ayında Kabil'e ulaşarak 82 Afgan personele eğitim vermişler ve bu yeni eğiticilerin liderliğinde Ağustos 2002'de, 3.200 personelin eğitim alacağı bir program planlanmıştır (UN Secretary General, 2002). Ağustos ayında her bölgeden 100'er kişinin katılımıyla (40'ı kadın olmak üzere toplam 1.500 öğrenci) astsubaylar için bir yıllık, subaylar için üç yıllık eğitim süreci Kabil Polis Akademisi'nde başlatılmıştır (Sedra, 2003, s. 33). Görüldüğü üzere Alman programı polis gücünün belkemiğini oluşturacak lider personelin eğitimine odaklanmıştır.

Bu program iki temel nedenden dolayı başarısız olmuştur: (1) Lider kadrolar sadece Kuzey İttifakını temsil eden, polislik deneyimi olmayan, eğitimsiz ve eski asker kökenli

yoğlaşmış personel ile doldurulmuştur; (2) Eğitim sürecinde lider personele²⁶ odaklanılmış ve polis gücünün çoğunluğunu oluşturan alt kademe memurların eğitimi göz ardı edilmiştir (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, ss. 29-30; Wilder, 2007, ss. 3-4). Ayrıca Afgan İçişleri Bakanı'nın 2002 yılındaki, kısa sürede 70,000 kişilik polis gücüne ulaşma açıklamaları dikkate alındığında uzun süreli planlama içeren Alman modelinin başarılı olup olamayacağı da tartışmaya açık bir konudur (Bayley ve Perito, 2010 s. 20).

Yine bu erken dönemde İçişleri Bakanlığı içinde AUP'den sorumlu kişi ya da birimlerin net olmayışı süreci baltalayan bir diğer husus olmuştur. 2002 yılında mevcut polis gücünün emir komuta zinciri altında olmayıp, yerel liderlere, dönemin güçlü polis şeflerine ve kendi bağlı olduğu gruplara hizmet ettiği anlaşılmıştır (Amnessty Intenational, 2003, ss. 8-9).

Sistemin işleyişini engelleyen diğer bir etken de polis maaşlarının ödenmesinde yaşanan sorunlardır. Almanya 2002 yılı için ayırdığı 10 milyon Euro bütçenin çoğunluğunu Kabil Polis Akademisi'nin faaliyete geçmesi için kullanmıştır. Bu dönemde BM Kalkınma Programı (UNDP) kamu düzeninin etkili bir şekilde tesis edilmesi adına LOTFA (*Law & Order Trust Fund for Afghanistan*) adında fon oluşturmuştur. 75 milyon dolarlık bir seviyeye ulaşma hedefi olan bu fonun sadece 11 milyon dolar seviyesinde kalması, kolluk yapılandırılması çabalarını sekteye uğratmış olup ele geçen küçük miktardaki fon da polis gücü içinde yolsuzluk ve rüşvet olayları nedeniyle etkin kullanılamamıştır (Sedra, 2003, ss. 33-34).

Almanya kolluk reformu sürecini tamamen sivil reformlar arasında değerlendirerek askeri reform sürecinden ayrı tutmuştur. Bu durum reforme edilmek istenen kolluk kuvvetinin sahip olması gereken yetenekleri etkilemiş ve Afganistan gerçekleriyle/mevcut iç güvenlik durumuyla örtüşmemektedir (SIGAR, 2017, s. 27). Ayrıca Kabil'de sadece rütbeli eğitime odaklanması kırsal alanda aşiret reislerinin kendi polis gücünü oluşturmalarının ve yerel milisler ile kendi ellerini güçlendirmesinin önünü açmıştır (SIGAR, 2017, s. 31).

3.3.3. ABD'nin UGYK Döneminde Kolluk Reformu Sürecine Dahil Olması

İlk etapta Afgan ordusunun reformu ve yeniden yapılandırmasına odaklanan ABD, Almanya tarafından üstlenilen kolluk reformu sürecinin yavaş ilerlediği gerekçesiyle ve

²⁶ Kabil Polis Akademisi'nden Ocak 2005 itibarıyla 41 subay ve 2.583 astsubay eğitimlerini tamamlayarak mezun olmuştur (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, s. 30)

Kabil dışındaki bölgelerde kolluk görevlerinin yerel milislerce yerine getirilmesine eleştiriler getirmiştir (SIGAR, 2021, s. 24). Programın yavaş ilerlediğinin farkında olan yeni atanmış Afganistan İçişleri Bakanı Ali Ahmad Jalali, 4-5 yıl içinde 50.000 mevcutlu iç güvenlikten sorumlu ve 12.000 mevcutlu sınırdan sorumlu eğitilmiş ve yeterli teçhizata sahip polis gücü oluşturmak için ABD'den yardım istemiştir. Hedefleri öncelikli olarak sahada görev yapan alt kademenin hızla eğitimini tamamlamasıdır. Bu kapsamda bakanlık, personelin yüzde 80'ine eğitim verilebilmesi için ABD'ye Kabil ile birlikte toplam dokuz bölgede hızlı eğitim merkezleri kurma talebinde bulunmuştur (Halston, 2010, s. 5; Sedra, 2003, s. 34).

ABD bu talep ve ihtiyaçlar doğrultusunda ilk olarak Kabil'de kurulacak polis eğitim merkezi için 24,6 milyon Dolar, diğer yedi bölge için de 160 milyon dolar bütçe ayırmıştır. Planlanan eğitim temel kolluk yetenekleri ve insan hakları konularını kapsayacak şekilde "görev başı eğitim" olarak icra edilecek olup; okuma yazma bilen kısmi eğitim almış polisler için sekiz hafta, okuma yazma bilmeyenler için dört hafta ve polislik deneyimi olanlar için iki hafta olacak şekilde planlanmıştır. ABD bu eğitimin planlanması ve icrası için DynCorp isimli özel güvenlik şirketiyle anlaşmıştır (Halston, 2010, s. 5; Murray, 2007, s. 113).

2003 yılında DynCorp tarafından başlatılan eğitim yüzeysel seviyede kalmıştır. Verilen eğitimlerin sahadaki karşılığını görmek ve yerinde eğitim vermek için 2005 yılında 16 eğitici diğer vilayetlere görevlendirilmiştir. Ancak eğiticilerin güvenlik riski ve mali sorunlar polis gücünün istenen seviyeye gelmesinin önüne geçmiştir (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, s. 36).

2005 yılı başlarına kadar AUP'ye 500 milyon Dolar (yaklaşık yarısı ABD tarafından karşılanmıştır) yardım yapılmış olsa da polis gücünün silah teçhizat ihtiyacının sadece yüzde 10'u karşılanabilmiştir. 2005 yılı başında hazırlanan rapora göre AUP'nin 48.500 tabanca, 10.000 otomatik tüfek, 6.250 makineli tüfek ve 7.400 adet çeşitli araca ihtiyacı bulunmaktadır (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, s. 37).

2005 yılına kadar olan süreçte AUP'ye yapılan yardımlar ve eğitim koordinesine ABD adına Dışişleri Bakanlığı'nın Uluslararası Narkotik ve Kolluk Kuvvetleri Bürosu (*The State Department's Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs/INL*) koordine etmiştir. Bu süreçte ABD Savunma Bakanlığı tarafından Afgan Ulusal Ordusuna toplam 1,3 milyar dolar yardım yapılmıştır. 2005 yılı başında yaşanan değişimle ABD Savunma Bakanlığı AUO ile birlikte AUP'nin yeniden yapılandırma sürecini de kontrolüne

almıştır. Savunma Bakanlığı'nın bütçesinin daha fazla olması olumlu bile görülse 2005 yılında AUP'ye yapılan ABD yardımı AUO'ya yapılan yardımın yarısına yaklaşmamıştır (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, ss. 37-38).

2005 yılı mayıs ayında ABD tarafından AUO ve AUP'nin gelişimini izlemek ve koordine etmek maksadıyla Müşterek Güvenlik Geçiş Komutanlığı-Afganistan (*Combined Security Transition Command-Afghanistan/CSTC-A*) kurulmuştur (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, s. xvi). Bu durum kolluk reformu açısından daha fazla kaynak ve eğitici anlamına gelmektedir. Ayrıca GSR'nin beş bileşeni arasında yaşanan koordinasyon sorununu da en aza indireceği öngörülmüştür (Wilder, 2007, s. 51).

GSR kapsamında kolluk reformundan asıl sorumlu olan Almanya ise ABD koordinesinde Afgan İçişleri bakanlığınca bir dizi yeni düzenlemeye gidilmiştir. İlk olarak subay (yönetici) sayısı 16.000'den 6.000'e düşürülmüş olup çavuş ve alt kademe memur sayısı arttırılmıştır. Ayrıca il polis komutanlıklarını denetlemek üzere beş farklı bölgede polis bölge komutanlıkları kurulmuştur (Murray, 2007, s. 113).

3.3.4. Değişen Güvenlik Ortamının Kolluk Reformu Sürecine Etkileri

2004 yılı içinde kötüleşen iç güvenlik durumu, kolluk reformunun önemini gözler önüne sermiştir. Bu dönemde Taliban tekrar taşrada (özellikle ülkenin güneyinde) güç kazanmaya başlamış, koalisyon güçlerinin varlığı Kabil ile sınırlı kalmış, AUP ve AUO ülke genelinde henüz tam anlamıyla varlığını gösterememiştir. Taliban'ın artan saldırıları ve gayrinizami harp konusunda hem AUP hem de AUO'nun eğitimsiz ve yetersiz oluşu koalisyon güçlerinin ve Afgan güvenlik kuvvetlerinin kayıplar vermesine sebep olmuştur (Özdemir, 2023, s. 100). 2006 yılına gelindiğinde Taliban özellikle ülkenin güneyine güçlü bir şekilde yerleşmiştir (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, s. 39).

Taliban'ın tekrar organize olmaya başlamasını başlarda çok fazla ciddiye almayan UGYK; 2005 yılında ülkenin batı bölgesine, 2006 yılında güney ve doğu bölgesine yerleşirken ciddi bir direnç ile karşılaşmış ve 2007 sonuna kadar ABD askerleri ve koalisyon güçlerinin toplam kaybı 232'ye ulaşmıştır (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, s. 39).

31 Ocak-1 Şubat 2006 tarihleri arasında Londra'da düzenlenen bir konferansta onaylanan Afganistan Sözleşme'ne göre; AUP ve Sınır Polisi'nin (*Afghan Border Police/ABP*) toplam sayısı 2010 yılına kadar "profesyonel, eğitilmiş, işlevsel ve etnik açıdan dengeli" olacak şekilde 62.000'e ulaşacaktır. Bu sayının hem Afganistan sınır güvenliği ve iç güvenlik ihtiyacını karşılayabileceği hem de mali açıdan sürdürülebilir olduğu öngörülmektedir (Wilder, 2007, s. 7).

Kolluk reformundan sorumlu Alman Özel Yetkili Büyükelçi Helmut Frick, AUP'nin yetersiz olduğu ve reformların hız kazanması hususunda AB ve NATO Büyükelçilerini uyardıklarını belirtmiş olsa da dikkatlerini artan saldırılar neticesinde Mayıs 2006 sonrasında çekebilmiştir (Wilder, 2007, s. 26). Ülkenin güneyinde büyüyen isyana karşı Afganistan Sözleşmesi'nde 62.000 olarak belirtilen polis gücü sayısı Başkan Hamid Karzai tarafından geçici olarak 82.000'e yükseltilmiştir. ABD bu kararı altı ayda bir gözden geçirmek üzere onaylamış olup 2011 yılında sözleşmede belirtilen rakama tekrar geri döneceğinin altı çizilmiştir (Wilder, 2007, ss. 8-9).

2006 yılında AUP için DynCorp tarafından oluşturulan eğitim programı bazı düzenlemeler eklenerek yenilenmiştir. Okur yazar olanlar için dokuz hafta, olmayanlar için dokuz haftalık kurs öncesi beş haftalık kurs planlamış olup bazı kursların sonrasında yetenek artırıcı devam eden kurslar planlanmıştır. Fakat ana sebebi eğitici personel eksikliği ve mali konular olmak üzere çok az personel bu kursları almıştır. Haziran 2006 itibariyle göreve başlamış 60.000 personelin birçoğu sadece üç haftalık görev sırasında verilen kursu almış durumdadır. Ayrıca eğitim alan personelin takibini yapacak sistem henüz kurulmamış olup kaç personelin hangi seviyede hangi kursu aldıkları bilinmemektedir (Wilder, 2007, ss. 29-31). Bu nedenle yetersiz konumdaki AUP'nin ilerlemesi, seviyesi ve diğer ülke örnekleri ile karşılaştırması yapılamamıştır.

Etkin bir polis gücüne artan ihtiyaç neticesinde, 2006 yılında AUO eğitiminde görevli bazı ABD askeri personeli AUP eğitimine "Polis Danışman Timi" (PDT) (*Police Mentoring Team-PMT*) altında görevlendirilmiştir. Ancak bu yeni değişikli bile sadece AUP'nin yüzde 25'ine eğitim verebilecek danışman kaynağı yaratmıştır. Eylül 2007'de ilk olarak Kanada, AUO reformunda görev yapan bazı "Operasyonel Danışmanlık ve İrtibat Tim"lerini (*Operational Mentoring and Liaison Team/OMLT*) kolluk reformuna kaydırması ve onu diğer ülkelerde takip ederek "Polis Operasyonel Danışmanlık ve İrtibat Tim"leri (PODİT)(*POMLT*) oluşturulmuştur. Ancak danışman ve eğitimlerde ihtiyaç duyulan ekipman sayısı ihtiyacın çok altında kalmıştır (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, ss. 48-49).

Ruslardan kalan ve farklı koalisyon güçlerinden bağışlanan ekipman ve araçların idamesinde ve yedek parçalarının temin edilmesinde ciddi sorunlar yaşanmıştır. Yapılan teçhizat ve malzeme yardımları birbiri arasında farklılık gösterdiğinden ve standardın altında olduğundan dolayı AUP tarafından verimli şekilde kullanılamamıştır (Wilder, 2007, ss. 36-37).

3.3.5. Kolluk Reform Sürecinde Değişikliğe Gidilmesi: 2005-2007 Dönemi

Afganistan'daki polis gücünün yeteneklerini geliştirmek için 2005-2007 yılları arasında köklü değişiklikler yapılarak üç ana girişim benimsenmiştir (Kelly, Bensahel ve Olikar, 2011, ss. 50-53):

Maaş ve Rütbe Reformları: 2005 yılında, AUP devriye polisleri aylık olarak ortalama 25 dolar (yaklaşık olarak o dönemki yaşam maliyetine göre düşük bir rakam) kazanmaktadır. Maaş seviyelerini AUO ile aynı seviyeye getirerek yolsuzluğu azaltmak hedeflenmiştir. Ayrıca üst düzey polis komutanı pozisyonların sayısı 18.000'den 9.000'e indirilmiştir. Bu sayede, sık sık yetersiz personelle çalışan alt kademelerde daha fazla polis alımı yapılması sağlanmıştır. Genel olarak bu reformlar olumlu bir şekilde karşılanmıştır. Ancak, AUP içinde AUO ile maaş farklılıklarının devam etmesi ve okuma-yazma bilen ve bilmeyen personel arasında rütbe veya maaş ayrımı yapılmaması bazı memurların memnuniyetsizlik nedeni olmuştur. Bununla birlikte, üst düzey polis komutanlarının ve bakanlık yetkililerinin yapmış oldukları yolsuzluklardan dolayı çoğu personel bu süreçte maaşlarını tam olarak alamamışlardır. Bu sorunu çözmek için 2007 yılında, CSTC-A polis maaşlarını elektronik olarak vermeye başlamıştır.

Afgan Ulusal Yardımcı Polisi (AUYP) (Afghan National Auxiliary Police/ANAP): Eylül 2006'da kurulan AUYP, güneyde artan isyanla başa çıkmak için geçici olarak oluşturulmuş bir girişimdir. 21 vilayetteki valiye (ülkenin çoğunlukla güney ve doğu bölgelerinde) toplam 124 bölgede 11.271 personel alımına izin verilmiştir. AUYP personeline kontrol noktalarını ve yerel toplulukları gözetme görevi verilmiş olup AUP'nin Taliban ile mücadeleye odaklanabilmesini hedeflenmiştir. Birer yıllık sözleşme imzalanarak işe alınan AUYP üyelerine; göreve başlamadan önce beş gün teorik ve beş gün silah eğitimi verilmiş, bir tüfek ve bir üniforma verilerek aylık 70 dolar maaş bağlanmıştır. Ayrıca, her üç ayda bir yenileme eğitimi verilmiştir. Ancak, bu girişim planlanan kadar başarılı olmamıştır. AUYP üyelerinin çoğunun yerel liderlere bağlılık içinde olduğu ve temelde ulusal hükümete değil yerel güçlülere sadık olduğu ortaya çıkmıştır. AUP içinde AUYP'ye karşı çıkan birçok polis, özellikle AUYP ile aynı üniformaları giymeleri, aynı maaşı almaları ve AUYP'nin eğitiminin yetersizliği nedeniyle kamuoyunun polis algısını daha da zedeleyeceğinden korkmuştur. Ek olarak, AUYP'nin varlığının yerel güçleri ve milisleri yeniden legal hale getirebileceği kaygıları da bu oluşuma olumsuz bakılmasının bir diğer nedenidir. Mayıs 2008'de tamamen kaldırılma kararı alınmıştır.

Afgan Ulusal Sivil Düzen Polisi (AUSDP) (Afghan National Civil Order Police-ANCOP): AUP'nin Kabil'de Mayıs 2006'da çıkan olayları bastırmakta başarısız olması üzerine kurulması kararı alınmıştır. AUSDP başlangıçta, Afganistan'ın büyük şehirlerinde düzeni sağlayacak, ülkenin yüksek tehditli bölgelerine yerleştirilecek ve diğer polis güçlerine anında müdahale kuvvetleriyle destek sağlayacak bir tür ulusal polis şeklinde tasarlanmıştır. 5.000 kişilik küçük bir güç olup, düzenli AUP birimlerinden daha iyi eğitim, ekipman ve liderlik gelişimi alacaktır. Örneğin, AUSDP yeni üyeleri, diğer AUP personelinin alması gereken eğitimin yaklaşık iki katı olan 16 haftalık bir eğitimden geçirilmiştir. Verilen iyi eğitimle hedeflenen, AUSDP'nin etkili bir şekilde isyana karşı mücadeleye yardımcı olabilecek küçük ancak yüksek yetenekli bir güç haline gelmesidir.

Ülkenin bütün bölgelerinde görev yapan polis gücü terörizm ve isyan ile ilk karşılaşan ekip olmuştur. Küçük gruplar halinde hareket eden az/yetersiz eğitilmiş polis devriyeleri kendilerinden çok daha organize olan isyancı gruplara karşı etkili bir önlem olmaktan uzak görüntü çizmiştir (Bayley ve Perito, 2010, s. 28). Küçük devriyeler ve kontrol noktaları şeklinde hafif silah ve yetersiz koruyucu ekipman ile görevini icra eden polis gücü, çoğunlukla saldırıların ilk hedefi olmuş ve takviye planlarının da olmayışından dolayı bu erken dönemde en çok zaiyat veren birim olmuştur (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, s. 54).

AUP bu süreçte altı bileşenden oluşturulmuştur: Afgan Üniformalı Polisi (*Afghan Uniformed Police-AUP*), ASP, AUSDP, Kriminal Soruşturma Bölümü, Afganistan Narkotikle Mücadele Polisi ve Terörizmle Mücadele Polisi (Thier, 2009, s. 35).

3.3.6. Bireysel Eğitimden Toplu Eğitime Geçiş Dönemi: 2007 Yılı Çabaları

CSTC-A'nın koordinesinde 2005 yılından beri devam eden AUP reformu, 2007 yılından itibaren tamamen Almanya'dan ABD'nin kontrolüne devredilmiştir. Geline süreci kadar yaşanan başarısızlıklar nedeniyle ABD, polis gücünün eğitiminde bir dizi değişikliğe gitmiştir. Ülkede yaygın olan terörizm ve isyan hareketlerinden dolayı Batı'nın anlamış olduğu normal şehir polisi konseptinden uzaklaşılarak daha paramiliter yetenekler (JTKK örneğinde olduğu gibi) kazandıracak eğitimler tasarlanmıştır. Bu dönemde ABD, AUP için ayırdığı fonu ciddi oranda artırmış olup polis gücünü yaygın şiddet olaylarıyla baş edebilecek seviyede ekipman ile donatmayı planlamıştır (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, s. 61). 2007 yılına gelindiğinde AUP zamanının yaklaşık %70'nini isyanla mücadeleye harcar duruma gelmiştir (Giustozzi ve Isaqzadeh, 2013, s. 41).

Aynı dönemde Avrupa Birliği, mensubu olan ülkelerin ayrı ayrı gösterdikleri çabaları tek çatı altında birleştirmek üzere Afganistan'da bir polis misyonu (Avrupa Birliği Polis

Misyonu-Afganistan/ABPM-A) (*European Union Police Mission in Afghanistan/EUPOL*) oluşturmıştır. Bu misyon sahada eğitim vermekten ziyade İçişleri Bakanlığı'na ve bölge başkentlerindeki yönetimlere danışmanlık yapmak maksadıyla, Bölgesel Yeniden Yapılandırma Timleri (*Provincial Reconstruction Team/PRT*) ile birlikte görev alacak şekilde teşkil edilmiştir. Kendi içinde yeterli koordineyi kuramamış ABPM-A ekibi, çeşitli nedenlerle (ülkelerin güvenlik sorunundan dolayı personel verme konusunda isteksiz olması başlıca sebeptir) sayıca da yetersiz olmasından dolayı AUP reform sürecine ciddi bir katkı sunamamıştır (Bayley ve Perito, 2010, s. 28; Cordesman vd., 2009 s. 124).

Kasım 2007'de CSTC-A, henüz denenmemiş en iddialı kolluk reform programını başlatmıştır. O dönem kadar bireysel olarak eğitilmiş polisler belki de hiç eğitim almamış ve yozlaşmış polis amirlerinin altında görev yapmaktaydılar. Sadece AUP'lere uygulanacak olan "Odaklanılmış Bölge Gelişimi" (*Focused District Development/FDD*) konsepti, bir birimde görev yapan polis gücünün tamamına "Bölge Eğitim Merkezleri"nde (*Regional Training Center/RTC*) sekiz haftalık süreyle toplu bir şekilde eğitim verilmesini kapsamaktadır. Eğitim süresince ANCOP eğitime seçilen AUP'lerin boşluğunu dolduracak ve PDT'ler eğitim boyunca seçili birimlerle birlikte zaman geçirecek ve eğitim alan bütün polislerin silah ve ünİGMaları yenilenecektir. Eğitimin tamamlanmasına müteakip PDT'ler görevleri sırasında AUP'lere kendi başlarına temel görevlerini yapabilecek CM1²⁷ seviyesine gelene kadar eşlik edecektir (Thier, 2009, ss. 12-13).

Program iki yıl içinde 365 polis bölgesinin 65'ine uygulanmış olup 2009 Eylül ayında yayımlanan rapora göre birimlerin yüzde 12'si CM1 seviyesine ulaşmıştır. 2014 yılına kadar tüm birimlere programın uygulanmış olması hedeflenmiştir. Programın yavaş ilerlemesinin ana nedenlerinden birisi PDT sayılarının ihtiyaç duyulanın yüzde 25'ini karşılamasından dolayıdır. Ayrıca birimlerin CM1 seviyesine ulaşma süreleri de uzun zaman aralığına çıkabilmektedir. Kasım 2008 tarihinde sadece 866 ABD personeli PDT olarak görev yapmaktayken, bu sayı Eylül 2009'da 2.193 (PDT) ABD personeli ve 182 (PODİT) uluslararası personel sayısına ulaşmıştır (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, s. 63).

2008 yılında Afgan hükümeti tarafından ABD'nin de yardımıyla Afgan Yerel Polisi (*Afghan Local Police/ALP*) teşkil edilmiştir. Kendi bölgesinde güvenliği sağlamaktan sorumlu olan bu birime personel seçimi yerel liderler tarafından yapılmıştır. Suçluları veya isyancıları geçici olarak alıkoyma gibi kısıtlı yetkileri olan ve 2018 yılında silahlı personel

²⁷ CM1 seviyesi: Özel uluslararası yardım gerektirmeyen birçok temel görevi kendi başlarına yapabilmeleridir (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, s. 45).

sayısı 28,000'e ulaşan AYP, cinayetler, tecavüzler, keyfi gözaltılar, toprak gaspları ve genç erkek çocuklara cinsel istismar gibi pek çok insan hakları ihlaline karışmış olmasından dolayı resmi olarak AUP yapılanmasına dahil edilmemiştir (Thomas, 20018, ss. 18-19). Afgan hükümeti ve ABD her ne kadar yerel milis oluşturma konusunda isteksiz olsa da, 2008 yılına gelindiğinde AUP'nin yeterli seviyede olmayışı ve özellikle Taliban'ın taşrada güç kazanmaya devam etmesi gibi sebeplerle AYP teşkilini gerçekleştirmiştir.

NATO, 2010 yılında düzenlemiş olduğu zirvede, 2014 yılı itibariyle Afgan güvenlik güçlerinin yeterli sayı ve eğitim seviyesine ulaşmış olacağının planlandığını ifade etmiş olup (Traynor, 2010) 2012 yılından itibaren güvenlik sorumluluklarını Afgan güvenlik birimlerine devretmeye başlamıştır (SIPRI, 2021). Nitekim bu gelişmeler ışığında 2014 sonunda UGYK görevini KDM'ye devretmiştir (SIPRI, 2021).

3.3.7. Kararlı Destek Misyonu Dönemi Kolluk Reformu

1 Ocak 2015 yılı itibariyle yine NATO kontrolünde göreve başlayan bu misyon 2021 yılında son bulana kadar tamamen eğitim, gözlem ve danışmanlık faaliyetlerine odaklanmıştır. NATO bu dönemde kolluk reformu sürecini çoğunlukla ABPM-A ve AJK marifetiyle oluşturduğu danışman timleriyle sürdürmüştür (EUPOL in Afghanistan, n.d.; EUROGENDFOR UGYK, n.d.; EUROGENDFOR KDM, n.d.). EUROGENDFOR, KDM kapsamında aldığı görevi 52 kişilik²⁸ bir kuvvetle sürdürmüş, yine aynı süreçte ABPM-A'nın danışman personel sayısı en fazla 400 kişiye ulaşmıştır (AJK, n.d; EUPOL in Afghanistan, n.d.).

NATO tarafından UGYK döneminde edindiği tecrübeler ışığında 1 Ocak 2015'te hayata geçen KDM sürecince AUP ve AUO danışman timleri tarafından uygulanmak üzere özel fonksiyon (*Essential Function/EF*) alanlarına göre eğitim icra edilmeye başlanmıştır. Timler içinde görev alan danışmanlar donör ülkeler tarafından özel fonksiyon alanlarına göre uzman personel arasından seçilmiştir. Bu özel fonksiyonlar aşağıda belirtildiği şekilde tasnif edilmiştir (Department of Defense Washington United States, 2017, ss. 9-12):

- EF1 – Plan, program, bütçe ve uygulama,
- EF2 – Şeffaflık, hesap verebilirlik ve denetim,
- EF3 – Afgan güvenlik kurumlarının sivil yönetimi, hukuk kuralları,
- EF4 – Kuvvet oluşturma: Profesyonel bir Afgan Güvenlik Kuvvetini (AGK) elde etme, eğitme, yönetme, sürdürme ve geliştirme,

²⁸ J.Gn.K.lığı tarafından toplam 20 kişiden oluşan 4 tim ile desteklenmiştir (AJK, n.d.).

- EF5 – Tesis yönetimi, bakım, sıhhiye ve lojistik sistemlerle kuvveti idame etme,
- EF6 – Etkili güvenlik faaliyetleri planlama, kaynak oluşturma ve icra etme,
- EF7 – Yeterli istihbarat faaliyetleri ve süreçleri,
- EF8 – İç ve dış stratejik iletişim kabiliyetini sürdürme,
- GENDER: Toplumsal Cinsiyet Danışmanlığı.

Çalışmanın bütünlüğü, kapsam ve sınırlılıkları açısından GSR kapsamında Afganistan’da icra edilen ceza adalet sistemi reformuna değinilmemiştir. Ancak KDM misyonu bitmesine müteakip NATO Kolluk İstikrar ve Mükemmeliyet Merkezi tarafından düzenlenen çalıştayda, kolluk danışmanlarının bu konuda bilgisiz olduğu, yerel polis gücüne bu konuda eğitim verilmediği ve donör ülkeler tarafından koordinasyon eksikliğinin negatif etki yaptığının altı çizilmiştir (NATO SP COE, 2022, s.19).

Bu dönemde sayı ve kapasite olarak yüksek seviyelere ulaşmayan kolluk reformu süreci NATO güçlerinin 2021 yılında geri çekilmesiyle son bulmuştur. NATO her ne kadar Bosna-Hersek ve Kosova tecrübelerinden yola çıkarak istikrar polisliği konseptini geliştirmiş olsa da ABD’nin de etkisiyle Afganistan’da bu konsepti uyguladığı söylenemez. ABD’nin fiili olarak Afganistan’dan çekilme kararı alması sonrası misyon sona ermiş olup Taliban güçleri kısa sürede kontrolü ele geçirmiştir.

3.3.8. Afganistan Ülke Örneği Alanyazın Bulguları

Afganistan’da kolluk reformu/yapılandırması ile ilgili genel değerlendirme görüşme çalışması ile birlikte bu bölümün sonunda yapılacaktır. Örnek olay analizi sonucunda elde edilen bulguların görüşme çalışmasında gerçekleştirilecek içerik analizinde kullanılabilmesi amacıyla tespit edilen kategoriler: *özlük ve mali haklar, ordu etkisi, etnik ayrımcılık, yozlaşma, Taliban Etkisi, fiziki emniyet ve yetersiz eğitim altyapısı, malzeme/teçhizat durumu* olarak tespit edilmiştir.

3.4. Afganistan’da Türk Jandarması Tecrübesi

3.4.1. Görüşme Çalışması Evren ve Örneklem Tespiti

J.Gn.K.lığı uluslararası operasyonlarda geniş tecrübeleri olan ve askeri yeteneklere sahip bir kolluk kuvveti olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın problem cümlelerini cevaplamak adına yapılmış olan alanyazın incelemesine ek olarak uluslararası operasyonlara katılan J.Gn.K.lığı personeli ile yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Jandarma teşkilatı her ne kadar Bosna-Hersek, Kosova ve sınırlı sayıda personel ile BM Polis Misyonlarını desteklemiş olsa da yapılan görüşmeler sadece Afganistan ile sınırlı

tutulmuştur. Bunun sebebi bahse konu diğer operasyonlarda Türk jandarma personelinin kolluk reform sürecini desteklemekten çok askeri görevler ve hiyerarşi içerisinde yer almış olmasıdır.

Çalışmanın evreni uluslararası operasyonlarda kolluk reform sürecinde görev almış tüm kolluk teşkilatları personelidir. İcra edilen faaliyetin kamu görevi olması ve yasal açıdan birçok kısıtlayıcı engeli bulunması nedeniyle çalışma evreni bu konuda yeterli tecrübeye sahip olduğu değerlendirilen J.Gn.K.lığı ile sınırlı tutulmuştur. Görüşme ile veri toplama tekniğinde çoğu zaman evrenin tamamına ulaşmak mümkün olmayabilir. Bu sınırlılığı en iyi aşmanın yolu evreni temsil edecek nitelikte zengin, çeşitli ve konunun farklılıklarını yansıtan örneklerle ulaşmak yeterli olacaktır (Baltacı, 2019, s. 373).

Çalışmada Afganistan’da UGYK ve KDM/NEM kapsamında 2011-2020 yılları arasında görev yapan 32 personel (23 subay ve 9 astsubay) ile görüşme gerçekleştirilmiştir. 30 Personel 6 ay süreyle 2 personel 1 yıl süreyle görev yapmış olup yeterli tecrübe ve bilgi birikiminde oldukları değerlendirilmektedir. Görüşme yapılan subaylarda görev yaptıkları tarihlerdeki rütbe aralığı Yüzbaşı-Albay, astsubaylarda ise Kıdemli Üstçavuş – Kıdemli Başçavuş aralığındadır.

AJK çatısı altında görev yapan J.G.K.lığı timleri dönemsel olarak sayıları değişmekle birlikte yapılandırma çalışmalarının sona erdiği tarihte beş tim (toplam 40 personel) ile görevlerini noktalamıştır. Tim sayıları görevlendirme boyunca sabit olmamış, 5-14 personel arasında değişkenlik göstermiştir. NEM kapsamında görevlendirildiği bölge Kabil olan Türk jandarması; “Polis Akademisi Danışmanlığı, Kabil Şehir Polisi Danışmanlığı ve Afgan Sınır Polisi Danışmanlığı²⁹” görevlerini icra etmiştir. Özellikle UGYK döneminde AUSDP birimlerine toplumsal olaya müdahale, kargaşa ve isyan kontrolü verilmesi eğitimlerine katılmışlardır.

Görüşme çalışmalarında örneklem büyüklüğü genellikle “*veri doygunluğuna*” ulaşana kadar katılımcılar ile görüşerek elde edilir. Veri doygunluğunun sınırları alanyazında net olarak çizilmemiş olsa da; görüşmeciler tarafından yapılan bilimsel araştırma için toplanan veriler tekrar etmeye başladığında ve çalışmaya derinlik kazandırıcı ek veri kalmadığına kanaat getirildiğinde doyum noktasına ulaşıldığı kabul edilir (Francis vd., 2010, ss. 1229-1230). Doyuma ulaşılması ve alınan cevaplarda tekrara düşülmesi nedeniyle yeni görüşmeler yapılmasına ihtiyaç duyulmamıştır. Yasal zorunluluk gereği EK-2’de sunulan

²⁹ ASP danışmanlığı görevi Kabil Uluslararası Havalimanında icra edilmiştir.

16 soru ile görüşme sınırlı tutulmuştur. Görüşmeler araştırmacı tarafından yüz yüze ve online olarak görüntülü gerçekleştirilmiştir. Yapılandırılmış görüşme çalışması Maxqda nitel veri analiz programının desteği ile analiz edilmiş olup katılımcılar tarafından belirtilen bazı can alıcı noktalar betimsel analiz kapsamında doğrudan aktarılmıştır.

3.4.2. *Görüşme Analiz Yöntemi - Tema, Kategori ve Kodların Oluşturulması*

Görüşme çalışması betimsel analiz ve içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi ile ilgili alanyazında kesin bir metodoloji ortaya konmasa da verilere uygulanan kategoriler ile analiz gerçekleştirilebilir. Burada kategoriler ve uygun kodlama ile verilerin istatistiksel çıktıları alınabilir ve birbirleriyle ilişkisi kurularak araştırmacının yorumları ile sonuca ulaşılır (Forman ve Damschroder, 2007, s. 40).

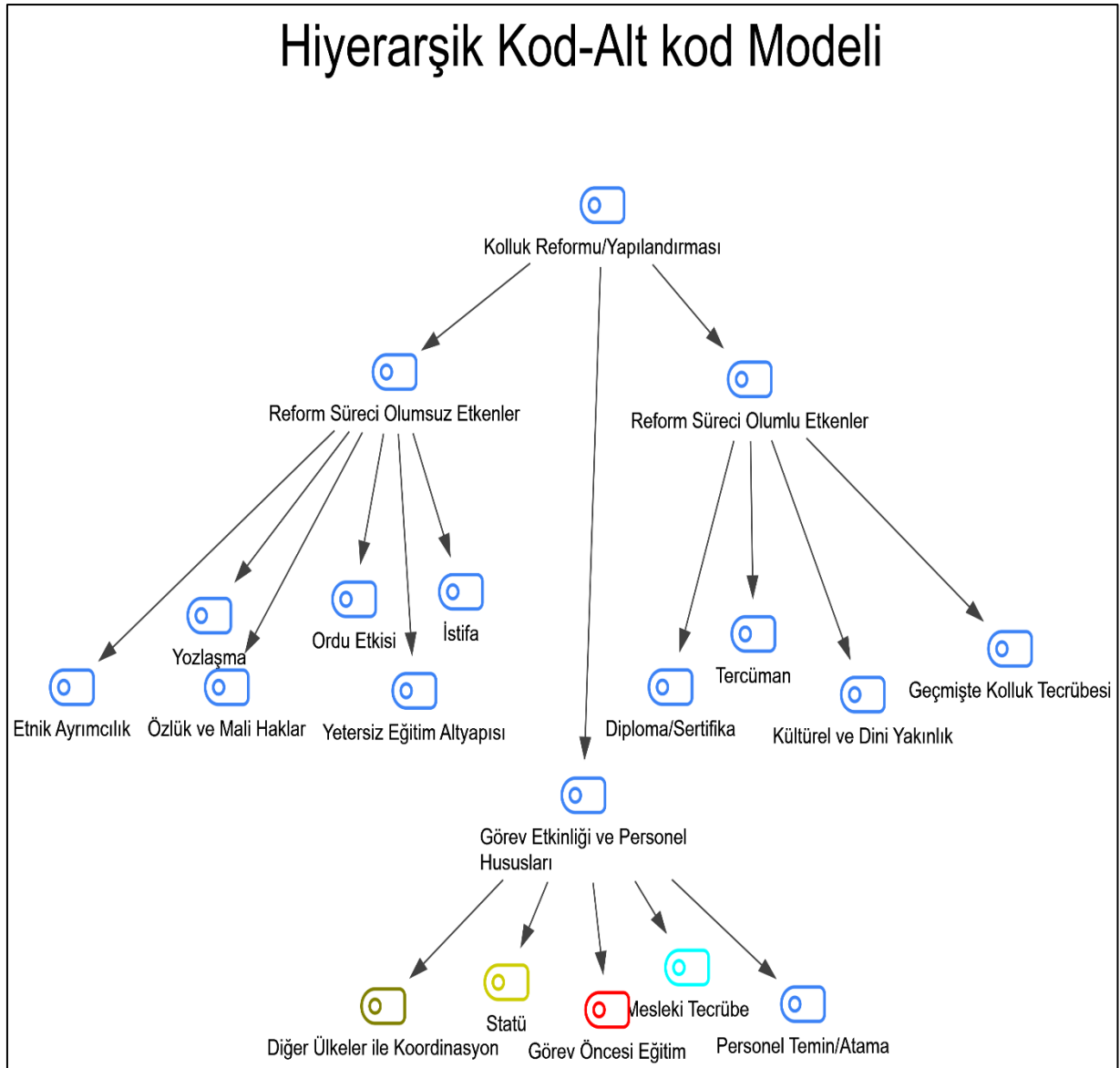
Tezin temel problem cümlesi aynı zamanda Maxqda Analytics Pro (24.1.0) programı ile yapılan “Yapılandırılmış Görüşme” analizinin **temasını** oluşturmaktadır: “*çatışma sonrası ortamda yerel kolluğun reformu/yapılandırması*”.

Nitel araştırmalarda içerik analizi için kategoriler oluştururken tümevarım ve tümden gelim yöntemleri kullanılabilir (Forman ve Damschroder, 2007, ss. 41-43). Bu çalışmada kategoriler belirlenirken her ikisi de kullanılmıştır. Alanyazın incelemesi sonucu elde edilen kategorilere tümdengelim yöntemi ile, araştırmacı tarafından görüşme çalışmasında elde edilen verilerin kelime sıklığı ve görüşmeye katılan personelin vurguladığı noktalar ise tümevarım yöntemi ile belirlenmiştir.

Bu kapsamda içerik analizi “Reform Süreci Olumlu Etkenler, Reform Süreci Olumsuz Etkenler ve Görev Etkinliği ve Personel Hususları” olmak üzere üç ana kategoride gerçekleştirilmiştir. Kategori ve alt kategoriler Şekil 3.1.’de sunulduğu gibidir. Alanyazından elde edilen kategoriler: *özlük ve mali haklar, ordu etkisi, etnik ayrımcılık, yozlaşma, Taliban etkisi, fiziki emniyet, yetersiz eğitim altyapısı, diploma/sertifika programı, malzeme/teçhizat durumu ve kadın personel temini*. Araştırmacı tarafından belirlenen kategoriler: *kültürel ve dini yakınlık, tercüman, istifa, görev öncesi eğitim, mesleki tecrübe, statü ve personel temin/atama*.

“Reform süreci olumlu etkenler”, “reform süreci olumsuz etkenler” ve “görev etkinliği ve personel hususları” üst kategorileri alanyazın taraması ve araştırmacı tarafından oluşturulan kategorileri anlamlı tasnif etmek maksadıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Analiz yapılırken katılımcıların beyanlarına yer verilecek olup; DTK kodu “danışman tim komutanı”, DTS kodu “danışman timi içerisinde görev almış subay

statüsünde personeli” ve DTA kodu “danışman timi içerisinde görev almış astsubay statüsünde personeli” ifade etmektedir. Görüşme yapılan 32 J.Gn.K.lığı personelinden; 7’si DTK, 16’sı DTS ve 9’u DTA olarak görev yapmıştır.

Şekil 3.1. Tema ve kategoriler

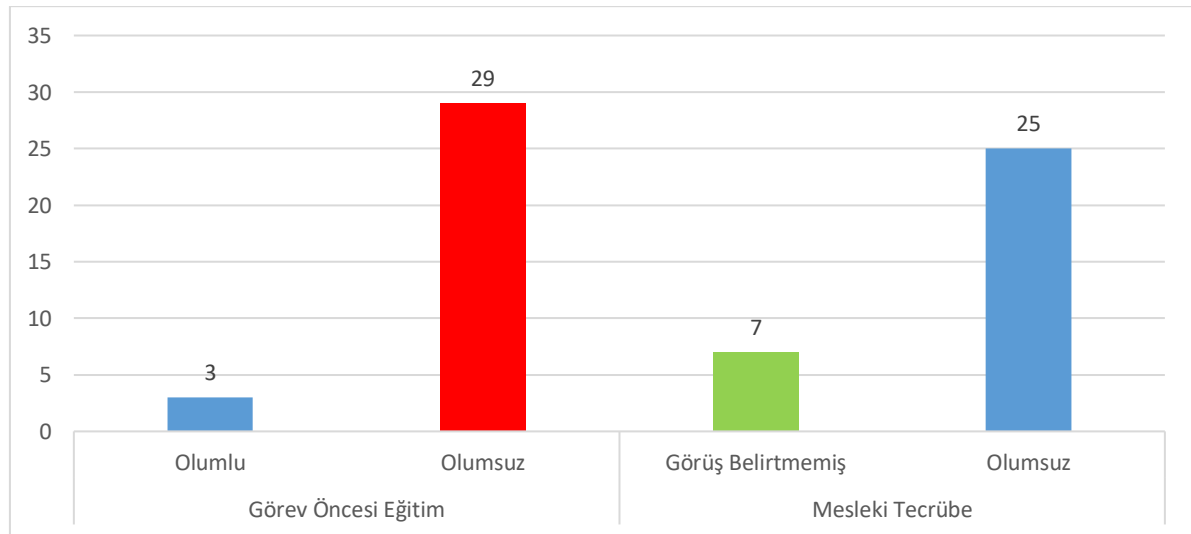
3.4.3. Görev Etkinliği ve Personel Hususları Analizi

“Görev etkinliği ve personel hususları” üst kategorisi tamamen görüşmeye katılan personelin ifadeleri üzerine şekillendirilmiş olup kategori isimleri araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Bu alanda yer alan olgular katılımcıdan katılımcıya olumlu ya da olumsuz yönde kolluk reform sürecini etkileyebilmektedir. Örnek olarak bir katılımcı (DTA6), farklı ülkelerden danışman personellerin bir arada görev yapmasını olumlu olarak ifade etmiş: “yerel kolluk görevlisinin farklı organizasyon kültürü ve yapısına sahip örnekleri bir arada

görerek en iyi modeli kendisine örnek alabileceğini düşünüyorum” şeklinde beyanda bulunmuştur. Diğer bir katılımcı (DTS3) farklı organizasyon yapısı ve kültürüne sahip kolluk danışmanlarının bir arada görev yapmasının yerel kolluğun gelişimini olumsuz etkilediğini vurgulamıştır.

Danışman olarak görevlendirilen personelin göreve hazırlığı ve yetkinliği kolluk reformu sürecini doğrudan etkileyen bir olgudur. Bu konuda hem uluslararası organizasyonların hem de donör ülkelerin strateji geliştirerek sistematik bir şekilde bu konuya eğilmeleri gerekmektedir. “Görev öncesi eğitim ve mesleki tecrübe” kategorileri ile ölçülmek istenen husus budur.

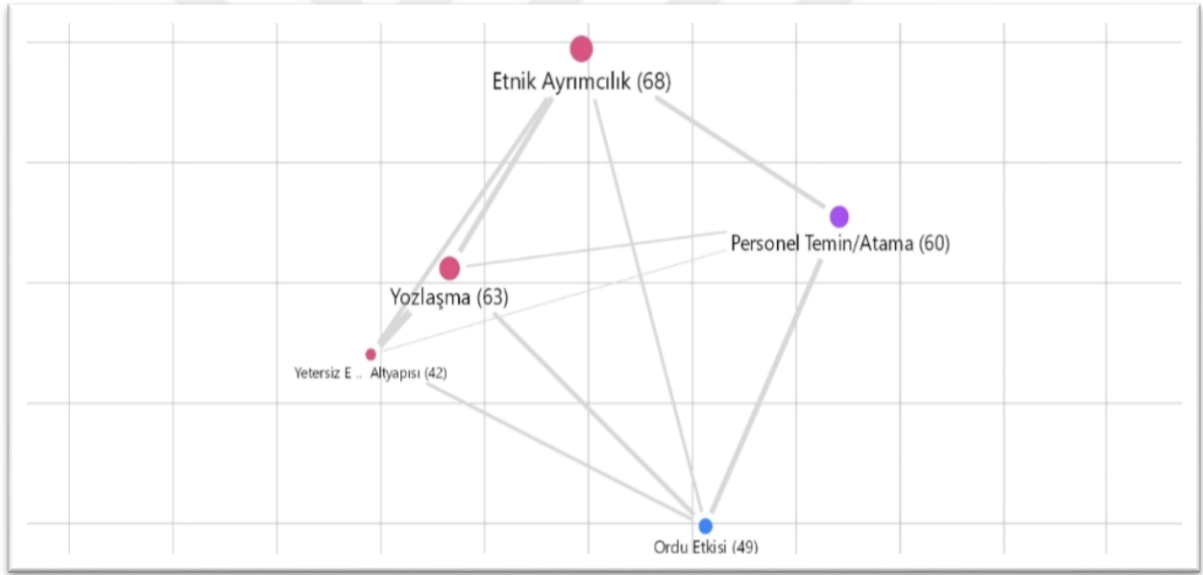
Görev öncesi eğitim ve mesleki tecrübenin icra edilen danışmanlık görevine etkisi Şekil 3.2.’de görüldüğü gibidir. Göreve giden 32 personelden 29 tanesi görev öncesi eğitimin yetersiz olduğunu söylemekle birlikte 25 personel sahip oldukları mesleki tecrübenin danışmanlık görevlerinin icrasına olumlu yansıdığını belirtmiştir. Astsubaylar kendi ülkelerinde uzmanı oldukları alanda (personel, maliye, lojistik, kriminal vb.) görev icra ettikleri için, subaylar ise farklı görev alanlarında komutanlık yaparak tecrübe sahibi oldukları için zorlanmadıklarını söylemişlerdir. Özellikle subaylar geçmiş tecrübelerinde er eğitim birliği ve jandarma okullarında edinmiş oldukları eğitmenlik tecrübelerinin danışmanlık görevine olumlu katkı yaptığını belirtmişlerdir. Polis Akademisinde tim komutanı seviyesinde danışmanlık yapan (DTK2) yarbay rütbesinde bir subay *“kendi kolluk teşkilatında üç sene eğitim birliğinde bölük komutanlığı ve iki sene jandarma okullarında takım komutanlığı yaptım, sahip olduğum bu tecrübe yerel kolluğun eğitiminde ve danışman timimdeki personeli yönlendirme konusunda çok faydalı oldu”* beyanında bulunmuştur.

Şekil 3.2. Görev öncesi eğitim ve mesleki tecrübenin danışmanlık görevine etkisi

Katılımcılar danışman olarak görev almadan önce uluslararası ortak bir kurs programı olmadığını, her ülkenin kendi çaba ve tecrübesiyle yerel kolluğun eğitimini sürdürdüğünü ifade etmiştir. Ayrıca ülke dinamikleri ve yerel kolluğun halihazırdaki durumu hakkında detaylı bilgi sahibi olmadan görevlendirildiklerinin altını çizmişlerdir.

Bu üst kategoride yer alan kategorilerden “Personel Temin/Atama” kategorisi diğer kategorilerden (diğer kategoriler görevlendirilen danışmanların göreve etkisini ölçmektedir) farklı olarak yerel kolluk ile ilgilidir. Yapılan görüşmeler neticesinde “Personel Temin” ve “Atama” hususlarının aynı organlarca gerçekleştirildiği öğrenilmiştir. Bu süreç üst düzey ordu yetkilileri ve İçişleri Bakanlığı (birçoğu üniformalı) yetkilileri inisiyatifinde olup Şekil 3.3’te yer alan kod matrisinde görüldüğü üzere Personel Temin/Atama alt kategorisi ile en çok etkileşime giren üç olumsuz alt kategorinin (Etnik Ayrımcılık, Yozlaşma ve Ordu Etkisi) bu süreci olumsuz yönde etkileyen hususların başında geldiği anlaşılmıştır.

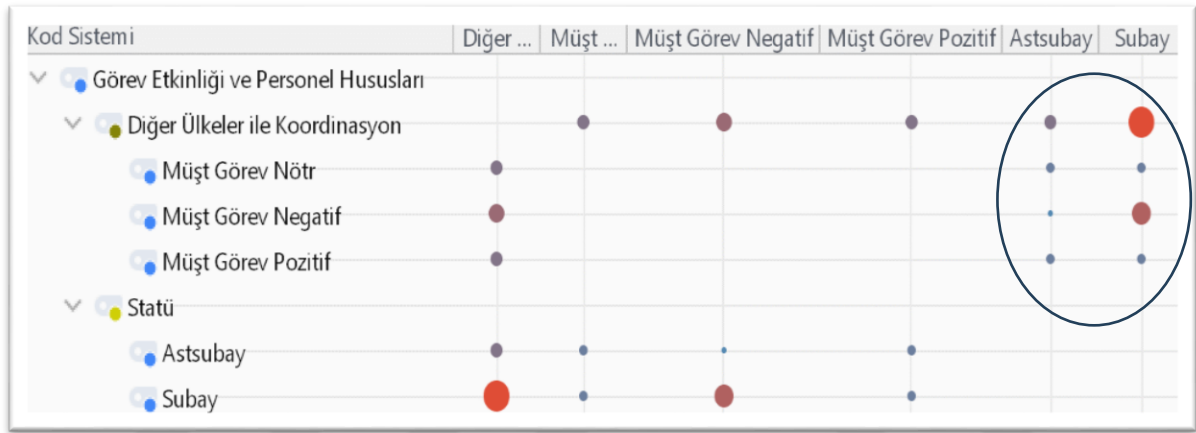

Şekil 3.3. Personel temin ve atama hususunu olumsuz etkileyen faktörler

Aynı şekilde yetersiz eğitim alt yapısına sahip personelin AUP bünyesine katıldığı görülmektedir. Yapılan görüşmelerde sıklıkla vurgulanan husus okur-yazar oranının çok düşük olduğudur. Polis akademisinde 2018 yılında danışman tim komutanı olarak görev yapan bir katılımcı (DTK5) “personel temin süreci tamamen üst düzey askerlerin inisiyatifinde gerçekleşmektedir” şeklinde açıklamada bulunmuştur. Başka bir katılımcı (DTS1) rüşvet ile AUP’ye alım yapıldığını, okur-yazar olma şartı olduğu halde yerel yetkililerin bunu kolaylıkla göz ardı edebildiklerini ifade etmiştir.

Reform/yapılandırma sürecinin başından itibaren koalisyon gücü içerisinde yer alan birçok ülke danışman olarak personel görevlendirmiştir. Katılımcıların çoğunluğu Şekil

3.4.'te görüldüğü üzere farklı kültür ve organizasyon yapısına sahip donörler tarafından kolluk reform sürecinin birlikte gerçekleştirilmesinin olumsuz etkileri olduğu düşünülmektedir. Örnek olarak 2015 öncesi UGYK döneminde görev yapan bir katılımcı (DTS2) “sıra ile haftanın belirli günlerinde, aynı yerel personele aynı konularda eğitim vermek üzere farklı ülke polisleri/jandarmaları gidiyordu ve bu durum yerel kolluğun eğitimini ciddi şekilde olumsuz etkiliyordu” şeklinde beyanda bulunmuştur. Olumlu görüş bildirenler genellikle maliye, kriminal vb. teknik branşlarda görev yapan katılımcılardır. Sebep olarak yerel kolluğun farklı yetenekleri farklı örgütsel kültüre sahip danışmanlardan öğrenerek karşılaştırma ve kendilerini geliştirme şansı bulduklarını belirtmişlerdir.

Şekil 3.4. Diğer ülkeler ile koordinasyon

3.4.4. Reform Süreci Olumlu ve Olumsuz Etkiler Analizi

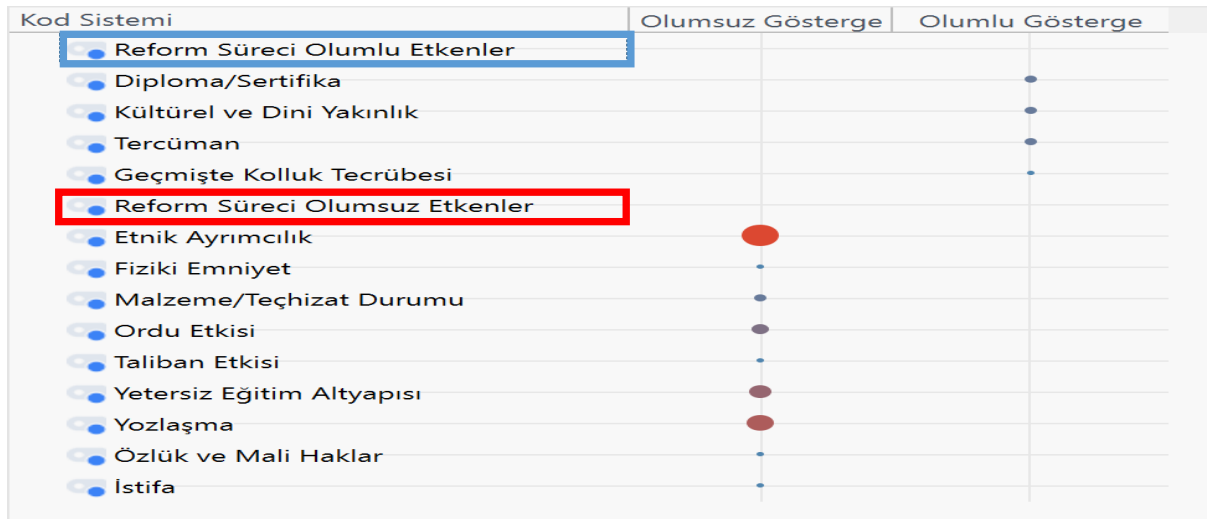
Çalışmanın ana teması çatışma sonrası ortamda kolluk reformu sürecini tespit etmektir. Bu nedenle geçmişte yaşanan tecrübeler, olumlu ve olumsuz girdiler tespit edilerek gelecekteki operasyonlarda kullanmak üzere ideal reform/yeniden yapılandırma sürecini ortaya koymak ana hedeftir. Bu kapsamda görüşme çalışmasında toplanan verilerin olumlu ve olumsuz olarak ayrıştırılarak sürece etkilerini ortaya koymanın önemli bir yaklaşım olduğu değerlendirilmektedir.

Olumsuz olarak nitelendirilen kategorileri AUP reform sürecindeki etkisini Şekil 3.5.'te görülen kelime bulutu çıktısından anlayabiliriz. Katılımcılar tarafından sıklıkla dile getirilen “Etnik Ayrımcılık, Yozlaşma ve Ordu Etkisi” hususları reform sürecini en çok olumsuz yönde etkileyen konulardır.

Şekil 3.5. Olumsuz kodların sıklık analizi

Reform/yapılandırma sürecine olumlu ve olumsuz etki eden kategoriler yazar tarafından alanyazın incelemesi ve katılımcıların görüşleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Şekil 3.6. incelendiğinde **olumlu gösterge** ve **olumsuz gösterge** kodlarının **reform süreci olumlu etkenler** ve **reform süreci olumsuz etkenler** kategorilerinde bulunan alt kategoriler ile ilişkisi görülmektedir.

Şekil 3.6. Reform sürecini olumlu ve olumsuz etkileyen hususlar

Bonn Antlaşması (2001 Aralık) ile başlayan ve yaklaşık 20 yıl AUP reformu/yapılandırması sürecinde kolluk alanında alanyazın incelemesi ve J.Gn.K.lığı personeli ile yapılan görüşmeler birlikte yorumlandığında Afganistan'da kolluk reformu

sürecini olumsuz etkileyen birçok girdi bulunmaktadır. Çalışmanın ana temasını desteklemesi adına Şekil 3.6.'da görülen bütün kategoriler ve etkinliği detaylı olarak anlatılacaktır.

3.4.4.1. Reform sürecini olumlu etkileyen kategorilerin analizi

Tercüman: Danışman personellerin yanında ihtiyacı karşılayacak miktarda danışman bulundurulduğu tespit edilmiştir. Yabancı dil bilme ve eğitim seviyesinin düşüklüğü göz önüne alındığında faydalı bir husus olduğu anlaşılmaktadır. Kosova örneğinden yola çıkacak olursak 27 AB üyesi ülke ile birlikte İngiltere, ABD, Türkiye, Kanada ve İsviçre'nin sadece kolluk reformu alanında birlikte görev aldığını görmekteyiz (EULEX Kosovo, 2020). Aynı şekilde Afganistan'da da NATO ile birlikte çok sayıda ülke reform sürecine katkıda bulunmuştur. Çok uluslu yapının ortak dili konuşabilmesi ve yeterli yerel tercümanlar tarafından ev sahibi kursiyerlere aktarılabilmesi önem arz etmektedir.

UGYK döneminde 2011 yılında asayiş danışmanlığı yapan bir subayın (DTS2) beyanı aşağıdaki şekildedir:

“O dönemde danışman timimiz 14 kişiden oluşmaktaydı, güvenlik riskinden dolayı toplu bir şekilde danışmanlık yapacağımız eğitim merkezine gidiyorduk ve saldırı tehditlerinden dolayı haftanın en az iki-üç günü eğitimler iptal oluyordu. Gidebildiğimizde ise yerel kolluğa eğitim verdiğimiz süre güvenlik gerekçeleriyle üç-dört saat ile sınırlı kalıyordu. Bize tahsis edilmiş tercüman sayısı iki taneydi ve kendi uzmanlık alanımızla ilgili eğitim verebilmek için haftada birkaç saat ancak kullanabiliyorduk.”

Tercüman sayısının yetersiz oluşunun danışmanlık görevlerini ciddi şekilde olumsuz etkilediği görülmüştür. Ancak KDM (2015 ve sonrası) dönemi görev yapan 26 katılımcı tercüman sayısının ve niteliğinin yeterli olduğunu ifade etmiş olup görevlerini kolaylaştıran hususların başında geldiğini ifade etmişlerdir.

Diploma/Sertifika: AUPA'dan mezun olan rütbeli personel için diploma düzenlenerek kayıt altına alındığı ifade edilmiştir. Danışman timlerinde bulunan teknik/yardımcı sınıf personel tarafından yerinde verilen eğitimler sonrası bağlı bulunan üst birlik komutanı imzalı sertifikalar verildiği belirtilmiştir. Görüşmeciler tarafından bu hususların yerel personeli motive ettiğinin altı çizilmiştir. Danışman tim komutanı olarak görev yapan bir subay (DTK3) bu hususa özellikle vurgu yapmış, *“timde bulunan personel tarafından kısa süreli verilen teknik eğitimler sonrası bağlı bulundukları NEM üst komutanına imzalatılan sertifikanın yerel ülke kolluğu üzerinde motive edici etkisi oldu”* yönünde beyanı olmuştur.

Kültürel ve Dini Yakınlık: Hemen hemen bütün katılımcılar tarafından Türkiye'ye karşı olumlu bakış açısı olduğu, diğer ülkelere sadece çıkar odaklı yaklaşıtları ifade edilmiştir. Bu durum gelecekteki GSR faaliyetleri için donör ülke tespiti açısından önem arz etmektedir. Özellikle halkla iç içe olunan kolluk görevlerinde halkın tepkisini çekmeyecek ülkelerin ön planda olması faydalı olacaktır.

Gelecekteki istikrar ve yeniden yapılandırma operasyonlarının özellikle ilk safhasının Bosna, Kosova ve Afganistan örneklerinde olduğu gibi güvenlik boşluğu içerebileceği değerlendirildiğinde, kamu düzeni tesis etmekle yetkilendirilen ülkelerin ev sahibi ülke ile kültürel ve dini yakınlığının bulunmasının pozitif etkisi olacağı düşünülmektedir.

Yerel Kolluk Tecrübesi: 2001 öncesi dönemde AUP ya da AUO bünyesinde görev yapan personelin tecrübe olarak pozitif yönde etki yaptığı bazı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. 2011 yılında ANCOP eğitimlerine katılan bir danışman (DTS2) “*müdahale öncesi dönemde kolluk deneyimi olan ya da Taliban’a karşı mücadele etmiş eski personelin tecrübesi özellikle kargaşa ve isyan kontrolü gibi toplumsal olaylara müdahale eğitimlerinde kendisini belli etmekteydi*” şeklinde olmuştur.

3.4.4.2. Reform sürecini olumsuz etkileyen kategorilerin analizi

Yetersiz Kadın Personel: Katılımcılar tarafından hem danışman hem de yerel kolluk personeli açısından modern toplum ve kolluk ilkelerine uymayacak seviyede kadın personelinin eksik olduğu belirtilmiştir. Ayrıca katılımcılar kadınların toplum içinde söz sahibi olmadığını ve yok sayıldıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle BM cinsiyet konusunda kapsamlı çalışmalar gerçekleştirmektedir. BM, FPU görevlendirmelerinde birim liderlerinin görev tanım formlarında toplumsal cinsiyet hususlarını da içeren strateji belirleyerek görevlerini icra etmeleri vurgulanmıştır (DPKO, 2009, s. 25).

Afganistan özelinde bu konu değerlendirilecek olursa kültürel ve dini nedenlerle kadınların hem AUP içerisinde görevlendirilmesi hem de toplum hayatında erkekler ile eşit bir şekilde yer almadığı anlaşılmıştır.

Özlük ve Mali Haklar: Temin edilen yerel kolluk personelinin geleceğe yönelik özlük haklarına sahip olmaması ve maaşların temel ihtiyaçları karşılama seviyesinin çok altında olması, AUP orta ve alt kademesinde genel motivasyonu düşürücü bir husus ve yoğun olarak yaşanan istifaların ana nedenlerinden birisi olarak belirtilmiştir.

Afganistan’da yolsuzluğun önüne geçmek ve istifaları önlemek için AUP’nin maaşını düzenleme, ordu seviyesine getirme hususu reform sürecinin birçok aşamasında gündeme gelmiş (Kelly, Bensahel ve Olikier, 2011, ss. 50-53), ancak yapılan görüşmelerde istenen

seviyenin çok altında kaldığı anlaşılmıştır. Sınır polisine danışmanlık yapan bir tim komutanı (DTK5) ailesinden uzakta, zor şartlarda çok düşük maaşla görev yapan ASP'lerin istifa oranının yüksek olduğunu belirtmiştir.

Yozlaşma: Rüşvet, liyakatsiz personel temini, atamalarda ve işe alımlarda adam kayırma, üst yöneticilerin astın hakkını gasp etmesi gibi hususların yaygınlığı tüm katılımcıların eksiksiz olarak çoğu soruda altını çizdikleri en önemli noktalardır. Kabil havaalanında 2019 yılında sınır polisine danışmanlık yapan tim komutanı (DTK5) *“sınır polisinde her seviyede görevli personel havaalanı gümrüğünde görev yapabilmek için bakanlık yöneticilerine ya da üst düzey polis komutanlarına yüksek miktarda rüşvet vererek bulundukları göreve geçebildiklerini söylediler”* şeklinde yozlaşmaya bir örnek vermiştir.

Aynı şekilde polis akademisinde personel konularında danışmanlık yapan bir subayın (DTS8) ifadesi: *“Akademide personelden sorumlu bir subay açıkça akademiye girme şartlarının ya rüşvet verme ya adam kayırma yoluyla olduğunu açıkça söyledi. Hatta eğitim öğretim yılının başlamasından oldukça zaman geçmiş olmasına rağmen elinde pusulayla (referans) bir subay adayı geldi ve akademiye kaydı yapıldı.”*

Şehir polisine danışmanlık yapan bir subayın (DTS5) beyanı ise AUP'nin toplum güvenliğini sağlamaktan çok uzakta bir tavır sergilediği anlaşılmaktadır: *“Suçların büyüklüğüne, küçüklüğüne ve etkisine bakılmadan olaya müdahale eden kolluk görevlileri olay yerinde rüşvet alarak suçlular hakkında işlem yapmamaktaydı ve bu durumlar kolluk yöneticileri arasında bilinmesine rağmen normal karşılanmaktaydı”.*

Anlaşıldığı üzere yozlaşma konusu alanyazında da sıklıkla ifade edildiği üzere Afganistan'da hayatın her alanında olduğu gibi AUP içinde de en önemli olumsuz unsurlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yozlaşma etkisinde olan kolluk kuvveti hem kamu güvenliğini hem de kendi içindeki kurumsal yapıyı tehdit eder niteliktedir. Reform sürecinin hiçbir aşamasında bu konuya çözüm bulunamadığı görülmektedir. Şekil 3.6.'da görüldüğü üzere yozlaşma katılımcılar tarafından sorulan hemen hemen her sorunun cevabında yer alan olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ordu Etkisi: Eski mücahitlerin yeterli seviyede olmadıkları halde AUP içinde önemli konumlara atanmaları, İçişleri Bakanlığının çoğunluğunun 2020 yılı itibarıyla dahi üniformalı yöneticilerden (asker kişilerden oluşması), polis gücü içinde hala üst düzey askerlerin sözünün geçmesi, yaygın şiddet olaylarında polis gücünün AUO'dan destek almadan halen (2020 yılı) operasyon icra edememeleri, askeri yapının AUP içinde gücünü korumasının demokratik kolluk ilkeleriyle çelişmesi ve AUO-AUP arası atamaların yaygın

olarak uygulanması (özellikle yönetici kademesinde) hususları özellikle danışman tim komutanı (binbaşı-albay) seviyesinde görev yapan katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

İstifa: Düşük maaş ve yetersiz özlük haklarının yanı sıra etnik baskılar ve adam kayırma gibi sebepler istifaların ana sebebi olarak gösterilmektedir. Sınır polisine danışmanlık yapan bir katılımcı (DTS6) “*özellikle sınır polisinde maaşların düşük olması, sınır hattında çalışma şartlarının oldukça zor olması ve personelin uzun süreler ailelerinden ayrı görev yapması sebebiyle istifa oranı çok yüksekti*” şeklinde bu durumu destekler nitelikte beyanda bulunmuştur.

Etnik Ayrımcılık: Bütün katılımcılar tarafından etnik gruplar arasındaki çekişme vurgulanmış olup AUP içindeki huzursuzlukların ana kaynaklarından birisi olarak gösterilmiştir. Özellikle ülkenin çoğunluğunu oluşturan Peştunlar ile diğer gruplar arasında büyük çekişme bulunmaktadır. Katılımcılar tarafından alt kademede yer alan Peştunlar ile yönetici kademesinde bulunan Tacik ve Özbekler arasında birlik ve beraberlik olmadığı, bu durumun ise kolluk personeli arasındaki emir komuta zincirini olumsuz etkilediği ifade edilmiştir.

Ayrıca AUP’nin kolluk görevlerini icra ederken, hiç çekinmeden azınlık durumda olan fakat ülke yönetiminde söz sahibi olan gruplara mensup kişilerin ceza soruşturmalarından kolaylıkla muaf tutulduğu katılımcıların çoğu tarafından belirtilmiştir. Katılımcılar etnik olarak yönetimde bulunmayan Peştunların negatif, diğer azınlık grupların ise pozitif ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Malzeme/Teçhizat Yetersizliği: Silah, teçhizat ve araçlar ile ilgili yedek parça eksikliği ciddi bir sorun olarak ifade edilmiştir. Ayrıca başkent dışındaki bölgelerde bu sorun daha da büyük haldedir. Yine danışmanlar tarafından altı çizilen eğitim yardımcı malzemesi eksikliği diğer bir husustur. Savaştan çıkmış ve ekonomik açıdan yıpranmış başarısız devletlerin bu ihtiyaçları uluslararası donörler tarafından hızla karşılanmalıdır.

Lojistik danışmanı olarak görev yapan bir astsubay (DTA4) “*farklı ülkeler tarafından hibe edilen malzemeler arasında bir standart bulunmamaktaydı, kullanım açısından farklılık gösteren birçok malzeme depolarda geldiği gibi muhafaza edilmekteydi ve kullanıcısı yoktu, ayrıca malzemelerin çoğunun teknik broşürü ya da öğretici dokümanı bulunmamaktaydı*” şeklinde yaşanan sorunu ifade etmiştir.

Taliban Etkisi: Taliban’ın ülke genelinde 2010’dan sonra tekrar güç kazanmaya başlaması ve AUP içinde Taliban’ın tabanını oluşturan Peştunların sayıca çok olması olumsuz bir durum olarak ifade edilmiştir. 2018 yılında Kabil Polis Akademisinde albay rütbesinde DTK

olarak görev yapan bir katılımcı “*normal memurlara kıyasla daha sıkı seçim aşamalarından geçen ve referansla alınan subay öğrenci adayları arasında Taliban’a duyulan sempati azımsanmayacak oranlardaydı*” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Aynı şekilde 2015 ve 2017 yıllarında Kabil şehir polisine danışmanlık yapan üç katılımcı devriye memurlarının (en alt seviye kolluk görevlisi) birçoğunun Taliban’a duyduğu sempatiyi açıkça gördüklerini ve bölgede görevli danışman personele işgalci gözüyle baktıklarını beyan etmiştir.

Bu durum GSR çabalarının diğer ayakları da dahil olmak üzere kolluk reformu/yapılandırması sürecini negatif etkileyen siyasi bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar BM ve diğer uluslararası organizasyonlar başta bulunan yerel siyasi otoritenin isteği ile ev sahibi ülkede bulunsa da tabanda aynı istek ve bakış açısı olmadığı için reform süreci başarıyla ilerleyememiştir.

Ayrıca başkent dışında kalan bölgelerde hızla güç kazanmaya başlayan Taliban’ı durduracak, ülke genelinde asayişin temin edecek ve onunla mücadele edebilecek bir kolluk kuvvetinin olmayışı alanyazında sıklıkla ifade edilen bir husustur. Bu durum kolluk reformu sürecini de etkilemiş, AUP’ye kırsal alanda Taliban güçleri ile mücadele edebilecek, reform sürecinin başında programda olmayan paramiliter yetenekler kazandırma yönünde eğitimler eklenmesine neden olmuştur.

Fiziki Emniyet: Ülkede süregelen yaygın şiddet olayları, Taliban güçlerinin artan saldırıları danışman timlerinin fiziki güvenliğini tehdit etmektedir. Katılımcılar tarafından birçok eğitimin saldırı tehdidi altında olmalarından dolayı iptal edildiği bildirilmiştir. Alanyazında kendisine yer bulan **güvenlik boşluğu** Afganistan’da bütün reform süreci boyunca devam etmiş ve sürecin sağlıklı ilerlemesine engel olan nedenlerden bir tanesi olmuştur.

Kabil havaalanında 2019 yılında yarbay rütbesinde ASP’ye tim komutanı olarak danışmanlık yapan bir katılımcı (DTK5) bu konu ile ilgili “*altı aylık görev süresi boyunca onlarca kez saldırı sabotaj duyumu (ihtimali) olduğu için danışmanlık görevini icra ettiğimiz havaalanına gidemedik, bu süreçte intikal güzergahımızda üç defa Afgan yerel güvenlik güçlerine ait devriye ve sabit noktalara bombalı eylem yapıldı*” şeklinde beyanlarda bulunmuştur.

Yetersiz Eğitim Altyapısı: Özellikle alt kademe memurlarda 2020 yılı itibariyle halen okuma-yazma bilmeyenlerin azımsanmayacak kadar çok olduğu belirtilmiştir. 2011-2020 yılları arasında görev yapan bütün katılımcılar tarafından okuma yazma bilmeye yerel kolluğa eğitim verilmesinde yaşanan zorluklar sıklıkla dile getirilmiştir. Afganistan’da 2005 yılı raporlarına göre erkeklerin %64’ü, kadınların ise %82’si okuma yazma bilmemektedir.

(SIGAR, 2021, s. 3). Bu sebepten dolayı hibe edilen silah ve teçhizatın verimli bir şekilde kullanımı konusunda da yetersiz kaldıkları katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Danışman timinde 2016 yılında görev yapan kriminal danışmanı başçavuş rütbesinde bir astsubay (DTA3) *“suç soruşturması tahkikatını yürüten kolluk memurları dahi okuma yazma bilmiyordu”* şeklinde durumun vahametini ifade etmiştir. Aynı şekilde lojistik danışmanı olarak danışman timinde görev alan bir subay (DTS2) teknik malzemelerin kullanımında yaşanan sorunu ifade etmiştir: *“birçok malzeme ABD tarafından hibe edilmişti, ancak İngilizce olan kullanım broşürleri ve talimatları okuyup uygulayacak İngilizce bilen personel sayısı yok denecek kadar azdı”* şeklinde eğitim yetersizliğine vurgu yapmıştır.

3.5. Afganistan Alanyazın ve Görüşme Analizi Değerlendirmesi

Afganistan’da yaklaşık 20 yıl süren kolluk reformu/yapılandırması sürecinin genel olarak olumsuz yönde ilerlediği görülmüştür. Dönemsel olarak taktik seviyede ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda reform sürecinde değişikliklere gidilmiş ancak istenen sonuca ulaşılmadığı kurum raporlarına yansımıştır. SIGAR (*Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction*) raporları ve alanyazın incelemesi sonucu ilk yıllarda yapılan planlamanın ülkenin dinamiklerine hitap etmediği anlaşılmaktadır. Ülkenin tamamında alan kontrolünün sağlanamamış olması ve mevcut siyasi otoritenin gücünün koalisyon güçlerinin desteğiyle Kabil ve ülkenin kuzeyinde sınırlı kalması, diğer alanlarda ise kamu düzeni tesis edebilecek kolluk kuvveti tesis edilemeyişi dikkat çekmektedir. Bu durum tespiti 2005 sonrası ülke geneline yayılmak istenen NATO güçlerinin ve yetersiz de olsa ülke genelinde görev yapan kolluk gücünün uğradığı saldırılardan ve verdiği kayıplardan anlaşılmaktadır.

Almanya ile başlayan kolluk reformu süreci kısa süre içinde ABD tarafından yetersiz bulunmuş olup kendi kontrolüne alınmıştır. Bu dönemde sivil bir şirkete (kolluk tecrübesi olmayan ve askeri danışmanlık veren bir şirket/DynCorp) kolluk eğitim sürecinde sorumluluk verilmiş ve aynı zamanda askeri personel yerel kolluğun eğitiminde görevlendirilmiştir. Asıl gerçekleştirilmek istenen ülke genelinde Taliban ile mücadele edebilecek paramiliter yeteneklere sahip kolluk kuvveti yaratma hedefi olarak ifade edilmiştir. Ayrıca bu dönemde AUP’nin ülke genelindeki teşkilatlanması ve başkent dışındaki bölgelerde yetersiz kalışının önüne geçmek amacıyla kolluk kuvveti yerinde personel temini (AUYP ve AYP) ile takviye edilmeye çalışılmış olsa da alınan bu personelin yerel ağaların güdümünde kalmış olması ile istenen seviyeye ulaşamadığı için bu uygulamaya son verilmiştir.

ABD tarafından geliştirilen kolluk personelinin ülke genelinde etkinliğini arttırmak için kırsalda kendi bölgelerinde görev yapmak üzere temin edilen yardımcı kuvvetlerden verim alınamamış ve bu personelin yerel ağaların güdümünde kalmasıyla merkezi otoritenin kontrolüne girmesi sağlanamamıştır.

Ayrıca 20 yıllık süreçte kolluk reformu alanında danışmanlık yapan personel sayısı bir dönemde 400 danışman sayısını geçmemiş (bu sayıya kolluk reformu/yapılandırmasında görevli askeri personel dahil değildir) olup nicelik olarak yetersiz kaldığı görülmüştür.

Sürecin ilk başlarında kolluk reformu konusunda Afganistan ile 1950’li yıllarda başlayan ilişkileri bulunan Almanya, batı tarzı modern kolluk yaratma hedefiyle öncelikle tesisleşmeye önem vermiş ve sınırlı sayılabilecek bütçenin tamamını bu alana yönlendirmiştir. Maaşların düşük oluşu ve uluslararası fonların kamu düzeni için yeterli bütçeyi yaratamamış olması AUP ve alt branşlarında görev alan personelin motivasyonunu düşürücü bir etken olarak karşımıza çıkmıştır. Reform sürecinin ikinci yarısında görev alan Türk personel ile yapılan görüşme çalışması ile aynı sıkıntılara çözüm bulunulamadığı ve düşük maaşların AUP içindeki yozlaşmayı tetiklediği anlaşılmıştır. Ayrıca çalışmanın kapsam alanı dışında kalan ve detaylı ele alınmayan ev sahibi ülkenin siyasi ve ekonomik (uygun kalkınma planlarının uygulanamayışı) koşullarının iyileştirilememiş olması tek çarenin dış yardımlardan gelecek bağışlara bağlı kalınması durumunu ortaya çıkarmıştır.

Kolluk teşkilatı verimli görev yapabilmesi için eğitilmiş insan kaynağı dışında silah, malzeme ve teçhizata ihtiyaç duyulmaktadır. Örnek olay analizinde karşılaşılan ve katılımcılar tarafından da ifade edilen farklı ülkelerden hibe yoluyla AUP’ye verilen malzemelerin yetersiz oluşu ve aynı standartlarda olmayışı kolluğun görev etkinliğini düşüren bir diğer husus olarak karşımıza çıkmıştır. Bu durum kullanıcı uzman personel yetiştirme sorunu ile birlikte yedek parça temininde yaşanan sıkıntıları ve bakım sistemi geliştirilememe sorununu birlikte getirmiştir.

Katılımcılar tarafından ifade edilen üst düzey üniformalı personelin İçişleri Bakanlığı içinde üst kademelerde yer alması ve AUO’nun AUP üzerindeki etkisi modern kolluk anlayışı ile örtüşmeyecek şekilde sivil denetimden uzak ve ordu etkisinde kalan kolluğun gelişimini olumsuz etkileyen bir etken olarak karşımıza çıkmıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde özellikle kolluk üst yönetimine ordudan yöneticiler atandığı görülmüştür.

Katılımcılardan alınan veriler ile alanyazında yer alan hususların derinlemesine öğrenilme ve sahadaki karşılıklarını anlama şansı yaratılmıştır. Danışmanlık yapan personel ile yapılan görüşmeler neticesinde kolluk reformu/yapılandırılması alanında alanyazında

karşılaşılmayan *yerel tercüman ihtiyacının* ve donör ülkeler ile olan *kültürel ve dini yakınlık* faktörlerinin düzgün yönetilmesinin sürece olumlu etkileri olacağı tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Birleşmiş Milletleri kuran devletler, savaşların/çatışmaların önüne geçebilecek uluslar üstü bir oluşum yaratma gayesi taşımışlardır. Yıkıcı dünya savaşlarından sonra dahi düşük yoğunluklu olarak devam eden savaşlar ve iç çatışmalar Sovyetler Birliği'nin dağılması ile hız kazanmış olup 2000'li yıllarda artan küresel terörizm ve başarısız devletlerin varlığı ise ulus devletleri ve dünya barışını tehdit etmeye devam etmektedir.

Bu süreçte SS'nin caydırıcı güç unsurlarından birisi olan NATO, kendini yenilemiş ve BM ile koordineli olarak uluslararası toplumu temsilen hem sınırlarının çok ötesinde kuvvet kullanmış hem de farklı coğrafyalarda çatışma sonrası ortamlarda GSR faaliyetlerinin koordinesi ve icrası görevlerini BM'den aldığı yetki ile yerine getirme çabası göstermiştir. NATO icra ettiği görevlerden edindiği tecrübeler ile farklı uygulama alanlarına bütüncül müdahale edebilmek adına birçok doktrin geliştirmiştir.

GSR faaliyetleri dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon tarafından 2008 yılında belirtildiği gibi *“insan haklarına saygıyı ve hukukun üstünlüğünü ilke edinen, devlet ve toplum için etkili ve hesap verebilir güvenlik anlayışının tesis edilmesi süreci”* olarak nitelendirilmiştir. Bu yaklaşımın hayata geçmesi için yerel/ev sahibi kolluğun ya ilk andan itibaren tarafsız, şeffaf, insan haklarına saygılı, demokratik toplum ilkelerine uygun, hesap verebilir ve hukukun üstünlüğünü ilke edinen bir anlayışla görevini icra etmesi ya da uluslararası toplumun bu ihtiyacı karşılayacak yetenekte kolluk gücü görevlendirmesi gerekmektedir. Çalışmada ele alınan üç örnekte de çatışma sonrası ortamda icra yetkisini yerine getirebilecek bir kolluk kuvveti yokluğu dikkat çekmektedir.

Örnek olaylar incelendiğinde çatışma sonrası ortamda kamu düzenini tesis edebilecek bir kolluk bulunmadığı açıkça anlaşılmaktadır. NATO bu durumu ilk tecrübesi olan Bosna-Hersek'te tespit ederek kolluk istikrar harekâtı kavramını geliştirmiş olmasına rağmen Afganistan'da yeterli seviyede uygulamadığını görmekteyiz. Afganistan'da aynı Bosna örneğinde olduğu gibi müdahale sonrası kamu düzenini tesis edebilecek yerel kolluk bulunmamakla birlikte koalisyon güçleri tarafından bu açığı kapatacak bir kolluk gücü tesis edilmemiştir. Özellikle Bosna-Hersek, Kosova ve Afganistan'da edildiği tecrübeler ışığında geliştirdiği **“Kolluk İstikrar Harekâtı”** doktrini üzerinde durulması, geliştirilmesi ve gelecek operasyonlarda gecikme yaşanmadan hayata geçirilmesi gereken bir yaklaşımdır. Kolluk reformu/yapılandırması süreci sadece yerel kolluğun yapılandırılması ve geliştirilmesi olarak algılanmamalı, ilk anda kamu düzenini tesis edebilecek yetkinlikte uluslararası kolluk gücünün askeri birlikler ile bölgede yetkilendirilmesiyle başlamalıdır.

BM koordinesinde gerçekleşen uluslararası müdahalelerin baş aktörü olarak askeri birlikler karşımıza çıkmaktadır. Müdahalenin başlangıç safhasında çatışmaların yer yer devam ettiği, kontrolsüz silahlı grupların faaliyet gösterdiği, yerel güvenlik birimlerinin yıprandığı ya da olmadığı ortamlarda barış sürecini sürdürecektir ve GSR faaliyetlerini yürütecek diğer sivil unsurlar sürece yeterince dahil olamamaktadır. Ancak GSR çabalarının ilerlemesinde en önemli unsurlardan birisi olan kamu düzeninin tesis edilmesi ertelenme lüksü olmayan bir durumdur. Sivil polis birimlerinin imkân ve kabiliyetlerinin üstünde kaldığı görülen bu süreç, JTKK'ların müdahaleyi gerçekleştiren görev güçlerinin içine ilk andan itibaren dahil edilmesiyle daha olumlu ilerleyebilir.

Afganistan'da ve Kosova'da, Bosna-Hersek'ten alınan dersler neticesinde daha müdahalenin ilk aylarında GSR faaliyetlerinin planlaması yapılarak hayata geçirilme çabası taşınmıştır. Ancak kamu düzeninin tesis edilmediği bir ortamda donör ülkelerin bu çabaları oldukça yetersiz kalmıştır. Afganistan'da kolluk reformu/yapılandırılması açısından 2010 yılına gelindiğinde geçen 10 sene boyunca zayıf eğitimlerin dışında sürekli program değişikliği yapılma ihtiyacı doğmuştur. Ana sebebin ülkedeki yaygın şiddet hareketlerinin henüz önlenememiş olması ve iç güvenlikte bu ihtiyacı karşılayacak yetenekte kolluk kuvveti bulunmayışıdır. Ayrıca Kosova ve Afganistan reform/yapılandırma sürecinin aynı tarihlere denk geldiğini ve aynı ülke ve organizasyonların çabaları ile gerçekleştiğini görmekteyiz. Buna rağmen Kosova'da sürdürülen reform/yapılandırma sürecinin daha sistematik ilerlediği, Afganistan'da ise KDM (Ocak 2015) sürecine kadar istikrarlı bir model ortaya konulmadığı tespit edilmiştir. Bu duruma sebep alan olan sosyal, ekonomik, kültürel ve dini birçok neden bulunmakla birlikte Afganistan'ın kolluk reformu açısından başarısız ilerlemesinin ana sebeplerinden ikisi kolluk reformu için ayrılan bütçenin ilk yıllarda askeri reformlar için ayrılan bütçenin çok altında olması ve yeterli kolluk danışmanının görevlendirilmemiş olmasıdır.

Özellikle Afganistan'da insan haklarına saygılı modern kolluk yaratma çabalarında ABD ve NATO öncülüğünde askeri birliklerin (personelin) kolluk danışmanlarına nazaran daha yoğun kullanıldığı görülmüştür. Bu durum kolluğun militarize olmasına sebep olmakta ve istenen toplum merkezli kolluk anlayışının gerçekleştirilmesine engel teşkil etmektedir.

Her üç ülke örneği ile ilgili alanyazın ve görüşmecilerden elde edilen veriler incelendiğinde kolluk reformu/yeniden yapılandırmasını tehdit eden ana faktörleri aşağıdaki gibi listeleyebiliriz:

- Etnik Ayrımcılık,

- Yaygın şiddet hareketlerinin devam ettiği ve emniyetin sağlanmadığı fiziki çevre,
- Askeri personel ve yapının kolluk reformu/yapılandırması sürecini demokratik ilkelere aykırı bir şekilde üstlenmesi (Kosova hariç),
- Sivil polis danışmanlarının güvenlik boşluğu içinde hareket edememesi,
- Mali zorluklar,
- Yozlaşma (özellikle Afganistan örneği).

Bu hususların giderilmesi için tavsiyeler:

Etnik ayrımcılık: İlk andan itibaren personel temin süreci uluslararası toplum tarafından takip edilerek ülke nüfusu ile doğru orantılı mozaik yapıda kolluk teşkil işlemlerine başlanmalıdır. Ayrıca bu mozaik yapı üst düzey yönetici kademesi için korunmadığı takdirde, zamanla belirli bir grubun kolluk gücü içinde etkin olmasının önüne geçilemeyecektir.

Bu husus Bosna-Hersek ve Kosova’da nispeten ilk andan itibaren daha orantılı ilerlemiştir. Bu ülkelerde yaşayan azınlıkların zaman zaman ayrımcılığa maruz kaldıkları uluslararası örgüt ve gözlemcilerin raporlarına yansımış olsa da kolluk personel sayıları ve nüfus oranları karşılaştırıldığında bütün etnik grupların dengeli bir oranda kolluk kuvveti içerisinde görev aldıkları anlaşılmaktadır. Ancak Afganistan’da koalisyon güçleri ile hareket eden Kuzey İttifakı içerisinde yer alan grupların polis teşkilatında ilk andan itibaren yoğunlukla görev aldıkları, ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Peştunların dışarıda bırakıldığı görülmüştür. Diğer birçok sorun ile birlikte bu durum AUP’nin ülke genelinde etkin ve güvenilir bir şekilde görev yapmasını zorlaştırmıştır.

Yaygın şiddet hareketlerinin devam ettiği ve emniyetin sağlanmadığı fiziki çevre: Hayati öneme sahip bu hususla mücadele etmenin en temel yolu barışı koruma operasyonunun ya da müdahalenin ilk anından itibaren uygun yetenekte kolluk gücünün askeri birlikler ile birlikte görevlendirilmesidir. NATO tarafından geliştirilen istikrar kolluğu yaklaşımı bu konunun en kolay ve pratik çözümü olacaktır. Bunu dünya genelinde yegâne gerçekleştirebilecek kapasiteye sahip olan NATO, icra ettiği tatbikatlar ve hazırladığı doktrinlerde JTKK’ların yeteneklerinden faydalanmalı, istikrar polisliği konseptini uygulanabilir bir şekilde pratiğe dökmelidir.

Çalışmanın önceki bölümlerinde detaylı olarak incelendiği üzere JTKK’lar sivil polis yeteneklerine sahip olmakla birlikte; sahip olduğu organizasyon yapısı, silah, teçhizat, harp malzemesi ve eğitimli personeli sayesinde savaş ortamında dahil kendisine tevdi edilen görevleri askeri birimlerle müştereken ya da müstakil olarak icra edebilir. Çatışmanın yeni sonlandığı ortamda yerel kolluk ile birlikte görevleri icra edecek olan JTKK’lar aynı

zamanda kolluk reformu sürecini görev başı eğitim olarak daha ilk andan başlatabilir. Güvenli çevrenin ve uygun ortamın oluşmasına müteakip, daha emniyetli bir ortamda, Afganistan'da uygulandığı gibi (KDM çatısı altında ABPM-A ve AJK'nın birlikte görev yapması) danışman timleri sivil polis birimlerinin de katılımıyla faaliyetlerini sürdürebilirler.

Afganistan'da SÖO'nun ardından GSR faaliyetlerinin başlamasının üzerinden 6 yıl geçtikten sonra ABD tarafından AUP'ye paramiliter yetenekler kazandıracak eğitimler verilmesi kararlaştırılmıştır. Örnek olay incelemesinde belirtildiği üzere bu konuda askeri personel danışman olarak kullanılmıştır. Demokratik ilkeler ile çelişen bu durumun karşısına JTKK'ların aktif kullanımı ile geçilebileceği NATO kolluk istikrar harekâtı yaklaşımında açıkça belirtilmiştir. Bosna ve Kosova'da az sayıda görev alan ÇİB'lerin özellikle toplumsal olaylara müdahale ve askeri birliklerle kolay koordinasyon kurabilme yeteneği NATO raporlarında da olumlu olarak altı çizilen bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sivil polis danışmanlarının güvenlik boşluğu içinde hareket edememesi: Görüşmeciler tarafından Afganistan'daki operasyonun 20. yılında dahi yeterli emniyetli ortamın sağlanamadığı günlerde eğitimlerin iptal edildiği bildirilmiştir. Çatışmanın henüz sonlandığı ortamda tamamen askeri birliklerin himayesi altında hareket edebilen sivil polis unsurlarının operasyonun ilk aşamasında değil; Bosna'da paramiliter grupların tamamen silah bıraktığı 1996 yılı sonrası İG'un ve Afganistan'da 2015 yılı KDM'nin göreve başladığı dönemlerdeki koşullar altında görevlendirilmesinin daha sağlıklı olacağı değerlendirilmektedir.

Bu alanda bir diğer yaklaşım ise BM tarafından dönem dönem kullanılan FPU'ların geliştirilerek barışı koruma operasyonlarının ilk safhasında askeri birlikler ile görev yapabilecek yeteneğe kavuşturulması gerekmektedir.

Mali Zorluklar: İç savaştan ya da savaştan henüz çıkan ülkelerin çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları dışında kalan birçok sebepten dolayı GSR sürecinin üstesinden gelebilecek mali kaynakları bulunmamaktadır. Bu nedenle donör ülkeler yeterli mali kaynağı geciktirmeden yaratmak zorundadır. Yeterli bütçenin bulunmaması GSR faaliyetlerini yavaşlatan ve baltalayan unsurların başında gelmektedir. Eğer yeterli kaynak yaratılamazsa Afganistan örneğinde olduğu gibi iç güvenliği temin etme çabaları boşa gidecektir. Görüşmeye katılan personel AUP içindeki pek çok sorunun düşük maaş, yetersiz ekipman ve malzemeden kaynaklandığını belirtmiştir.

Yapılan yardımlar ilk aşamada çok kıymetli olsa da sonraki süreçte ev sahibi ülke iyi organize edilmiş kalkınma programları ile kendine yetecek seviyeye getirilmelidir. Görüşmecilerin belirttiği gibi Afgan yerel kolluk personeli donör ülkelere sadece para

kaynağı olarak çıkar amaçlı baktığı tespit edilmiştir.

Yozlaşma: Bosna-Hersek ve Afganistan’da karşımıza çıkan rüşvet, liyakatsiz personel temini-atamaları, adam kayırma, suça karışmış eski savaşıların kolluk gücüne katılması ya da sonrasında geçmişten gelen güçleri ile suça karışması gibi hususlar ile uluslararası uyuşturucu ticareti, yerel liderlerin/savaş ağalarının suç örgütlerine dönüşmeleri ve uluslararası insan kaçakçılığı gibi sınır aşan suçların bir araya gelmesi kolluk gücünün yozlaşma ihtimalini arttırmaktadır. Kolluk personelinin mali yetersizlikleri ile birleşen bu tip suçlar, yerel kolluğun hem suça karışması hem de suçu önlemesi konusunda isteksiz ve yetersiz olması toplum güvenliğini tehdit eder hale gelmektedir.

Bu durumun önüne geçebilmek adına kolluk personelinin temin sürecine uluslararası donörler tarafından refakat edilmesi, maaşların iyileştirilmesi ve sınır aşan uluslararası suç şebekeleriyle mücadele edilmesi gerekmektedir. Ayrıca ev sahibi ülkenin istikrarlı ve başarılı bir devlet olarak yoluna devam edebilmesi ve kamu düzeninin korunabilmesi adına kalkınma programları uygun bir zeminde iyi planlama ile hayata geçirilmelidir. Bu husus kamu düzenini tesis etme ile görevli, şeffaf bir şekilde görevini icra edebilen, mali açıdan tatmin olmuş kolluk personeli yaratmanın ön koşullarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle Afganistan’da görev yapmış görüşmeciler tarafından dile getirilen yerel kollukla iletişim imkanlarının iyi seviyede olması (yeterli tercüman temini), okul/eğitim sonrası uygun diploma/sertifika sisteminin geliştirilmesi ve eğitim sonu takibin yapılması, tecrübeli/eski personelin suça karışmadan sistemde tutulması hususları Afganistan’daki olumlu yaklaşımlar olarak tespit edilmiştir. Son olarak özellikle danışman tim komutanları tarafından dile getirilen ve reform sürecine olumlu katkısı olduğu anlaşılan **“kültürel ve dini yakınlık”** hususu gelecek operasyonlarda dikkatle tatbik edilmesi gereken bir noktadır. Alanyazın ve yapılandırılmış görüşme çalışması birlikte değerlendirildiğinde Türkiye ve Almanya’nın 1950’li yıllarda Afganistan kolluk kuvvetinin reform sürecinde görev aldığını görmekteyiz. SÖO sonrası Afganistan, *tarihsel* bu yakınlık (bağ) ile birlikte kolluk reform sürecinde Almanya’nın söz sahibi olmasını istemiştir. Aynı şekilde görüşme çalışmasında katılımcılar tarafından Türkiye’ye duyulan tarihsel yakınlık sıklıkla dile getirilmiştir.

Özellikle ordu ve polis gücü gibi güvenlik güçlerinin reform sürecinde ev sahibi ülke ile tarihsel bağları olan donör ülkelerin kullanılmasının sürece olumlu etkisi olacağı açıktır. Afganistan’da görev yapan Türk personelin bu anlatımlarını destekleyen çıktıya örnek olarak, genel hatlarıyla başarılı olmuş NATO’nun Bosna-Hersek misyonunu gösterebiliriz. Toplum ile iç içe görev yapan kolluk personelinin eğitirken o coğrafyanın temel dinamikleri

ile uyumlu hareket edilmesi reform sürecini olumlu olarak etkilemektedir. Ev sahibi ülke dinamikleri ile uyumlu donör ülkeler tarafından görevlendirilen danışmanlar, reforme edilen kolluk personeli üzerinde olumlu etki yapmaktadır.

Yapılan değerlendirmede barış operasyonu ile başlayan süreçte kolluk reformu/yapılandırmasını etkileyen olumlu/olumsuz hususlar yukarıda detaylı olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte reform sürecinin tamamını ele alan bir model ortaya konulması gerekmektedir. Alanyazın taraması, ülke örnekleri ve sahada danışman olarak görev alan personelin tecrübelerinin bir araya getirilmesi ile reform/yapılandırma sürecinin üç safhali bir model olarak tasarlanmasının uygulanabilir olduğu değerlendirilmektedir.

Birinci safhada çatışmalar ya henüz sonlanmış ya da düşük yoğunlukta devam etmektedir. Silahlı grupların henüz terhis edilmemiş olması, yerinden edilen kırılgan grupların dönüş aşamasında olmasından dolayı kontrolsüz toplu insan hareketi, yasal güvenlik güçlerinin olmayışı ya da yetersiz oluşu, geçici hükümetler ile kurulmaya çalışılan yeni devletin yeterli bürokratik tecrübeye sahip olmayışı ve kamu güvenliği alanında yaşanan güvenlik boşluğu ilk safhanın karakteristik özellikleri olarak sıralanabilir.

Bu safhada güvenlik boşluğunu dolduracak, icra yetkisi ile donatılmış ve istikrar harekâtı konseptinde tanımlanan uygun yapıda kolluk kuvvetinin (JTKK'lar) bölgede görevlendirilmesi ve barış gücü tarafından bir taraftan kamu düzeni tesis edilirken diğer taraftan yerel kolluğun yapılandırılması ve eğitilmesine hızla başlanması gerekmektedir. Bu kapsamda bölgenin etnik dinamiklerine uyumlu personel seçilmesi ve suça karışmış eski savaşçıların yeni teşkil edilen kolluk gücüne yerleşmesinin önüne geçilmelidir.

İlk etapta yeni temin edilen kolluk personeline temel kolluk becerileri kazandırılmalı, uluslararası sertifikalandırma yapılmalı ve kolluğun organizasyon şeması oluşturulmalıdır. Ayrıca yerel eğitici personelin eğitime önem verilmelidir. Uluslararası misyon tarafından kolluk yetkisi icracı bir şekilde yerine getirilirken, yerel kolluğun gözetim altında temel kolluk görevlerini yavaş yavaş devralması sağlanmalıdır. Hem rütbeli hem de alt seviye memurlar için ayrı ayrı eğitim programları oluşturulmalı ve yeterli teknik donanım sağlanmalıdır.

Kolluk reformu/yapılandırılması süreci ve yargı reformu süreci birbirine uyumlu ilerlemeli ve birlikte yönetilmelidir. Yerel kolluğa kanunlar iyi anlatılarak sahada uygulamalı olarak gösterilmelidir. Çatışmaların henüz sonlandığı ortamda yeterli ekonomik altyapıya sahip olmayan ev sahibi devlet uluslararası toplum tarafından desteklenmeli ve kamu düzeni tesis etme gibi kritik bir görevi olan kolluk kuvvetine yeterli bütçe ayrılmalıdır.

İkinci safhada genel güvenlik kısmen tesis edilmiş, eski savaşçılar terhis edilmiş, silahlar uluslararası barış gücünün kontrolünde toplanmış ve ilk demokratik seçimler gerçekleştirilerek devlet kurumları işlevsel hale gelmiştir. Bu safhada hem kolluğun hem de kolluğu denetleyecek ve yönetecek sivil otoritenin (İçişleri Bakanlığı) organizasyon yapısı oluşturulmalı ve işlevsel hale getirilmelidir. Her seviyede memur ve yöneticiler için ayrı ayrı detaylı eğitim programları uygulanmalı, daha önce sertifika verilmiş kolluk personeli denetimden geçirilmeli, yetersiz görülenlerin ilişiği kesilmelidir. Modern kolluk becerilerini kazandıracak uzmanlık eğitimlerine geçiş yapılmalı ve görevlendirmede liyakate dikkat edilmelidir.

İcra yetkisi terörizmle mücadele, sınır aşan organize suçlarla mücadele, savaş suçlarının yakalanması ve kargaşa/isyan kontrolü gibi kritik ve takibi/icrası zor alanlarda uluslararası kolluk gücünde kalmaya devam etmelidir. Bunun dışında kalan tüm alanlarda yetki yerel kolluğa devredilmeli, danışman ve eğitmenlerce gözetimi yapılmalıdır. Bu safhada görev başı eğitimler arttırılmalı, karakol/polis merkezleri toplu bir şekilde eğitime tabi tutulmalı ve yeterli seviyeye gelinceye kadar danışman kontrolünde çalışılmalıdır.

Üçüncü safhada kamu güvenliği tesis edilmiş ve ev sahibi devletin tüm kurumları işlevsel hale gelmiştir. Bu aşamada modern eğitim tesislerinde yeterli ekipmana sahip yerel kolluk kuvvetine izleme, danışmanlık ve görev başı eğitim faaliyetleri devam etmelidir. Yetki bütün alanlarda ev sahibi devletin sivil otoritesine geçmeli, az sayıda danışman ile gözetim faaliyeti devam etmeli ve nihayetinde yabancı danışmanların geri çekilmesi gerçekleşmelidir.

İç çatışma ve savaşların sebebi/neticesi olarak başarısız devletlerin varlığı uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmeye devam etmektedir. Uluslararası toplum bu devletleri geçmişte edindiği tecrübelerden ders alarak hızla istikrara kavuşturmak için gerekli hamleleri yerine getirirken ilk odaklanacağı nokta her zaman olduğu gibi GSR çabaları olacaktır. Kamu düzeninin tesis edilmesinin hayati öneme haiz olduğu bu durumlarda kolluk reformu alınan dersler ile daha sistemli uygulanmalıdır. Bu kapsamda yakın gelecekte daha da geliştirilmesi öngörülen kolluk istikrar harekâtı yaklaşımının ve JTKK'ların kolluk reformu/yapılandırması sürecinde daha etkin kullanımının geliştirilmesi gereken uygulamalar bütünü olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- AGİT. (2001). Kosovo Verification Mission: Final Report. Yayın No: 1030/01. AGİT. Erişim Tarihi: 7 Ekim 2023, https://www.osce.org/files/f/documents/9/a/12450_1.pdf.
- AJK. (n.d.). Avrupa Jandarma Kuvveti (AJK). Erişim Tarihi: 10 Ekim 2023, https://jandarma.gov.tr/kurumlar/jandarma.gov.tr/Jandarma/2017_AJK.pdf.
- Amnesty International. (2003). Afghanistan: Police reconstruction essential for the protection of human rights”, ASA 11/003/2003, 12 Mar. 2003. Erişim Tarihi: 06 Eylül 2023, <http://web.amnesty.org/library/index/engasa110032003>.
- Ball, N. (2010). “The evolution of the security sector reform agenda”. M. Sedra (ed.) *The future of security sector reform*, (ss. 29-44) içinde, CIGI, Waterloo.
- Ball, N., Fayemi, J. K., Olonisakin, F., Williams, R., & Rupiya, M. (2003). Governance in the security sector. İçinde *Beyond Structural Adjustment The Institutional Context of African Development* (pp. 263-304). Palgrave Macmillan, New York.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), ss. 368-388.
- Bargués, P., Dandashly, A., Dijkstra, H., & Noutcheva, G. (2024). Engagement against All Odds? Navigating Member States’ Contestation of EU Policy on Kosovo. *The International Spectator*, 1-20.
- Baskin, M. (2003). Post-conflict administration and reconstruction. Oxford: Oxford University Press, isbn 0 19 851565 0.
- Bayley, D. H., & Perito, R. M. (2010). *The police in war: Fighting insurgency, terrorism, and violent crime*. Lynne Rienner Publishers.
- Baylis, John. (2001). ‘International and Global Security in the Post-Cold War Era’, in John Baylis and Steve Smith (eds) *The Globalization of World Politics*, pp. 253–276. Oxford: Oxford University Press.
- BBC News. (1999, April 7). Kosovo: What targets next? BBC News. Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2023, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/309544.stm> .
- Bekaj, A. (2010). The KLA and the Kosovo war: From intra-state conflict to independent country. Berlin: Berghof Conflict Research.
- Bensahel, N., Olikar, O., & Peterson, H. (2009). Improving capacity for stabilization and reconstruction operations (Vol. 852). Rand Corporation.
- Blair, T. (1999). The Blair Doctrine. The Guardian. Erişim Tarihi: 19 Eylül 2023, <https://www.theguardian.com/world/1999/apr/23/balkans> .
- Blume, Till (2004) Analyzing Organizational Change and Adaptation of Civilian Police Components in UN Peace Operations. M.A. thesis submitted to the Fachbereich Politik- und Verwaltungswissenschaft. Konstanz: University of Constance.

- Boutros-Ghali, B. (1992). An Agenda for Peace, A/47/277 - S/24111 Sayılı Genel Sekreter Raporu. Erişim Tarihi: 12 Haziran 2023, <https://undocs.org/en/A/47/277> .
- Brahimi, L. (2000). Report of the Panel on United Nations Peace Operations. New York: UN.
- Bryden, A., Donais, T., & Hänggi, H. (2005). *Shaping a Security Governance Agenda in Post-Conflict Peacebuilding*. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces.
- Brzoska, M. (2006). Introduction: Criteria for evaluating post-conflict reconstruction and security sector reform in peace support operations, *International Peacekeeping*, 13:1, 1-13, DOI: 10.1080/13533310500424603.
- CAEC. (2001). Comparing Experiences with Post-Conflict State Building in Asia and Europe: The Cases of East Timor, Bosnia and Kosovo, Council for Asia Europe Cooperation (CAEC) Bali, 15-18/X/2001.
- Charney, J. I. (2014). Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention. In S. Chesterman & C. Lehnardt (Eds.), *From "Never Again" to "Responsibility to Protect": The UN Security Council and the Prevention of Mass Atrocities* (s. 147-176). Oxford University Press.
- Chomsky, N. (2000). *The New Military Humanism: Lessons from Kosovo*. Monroe, ME: Common Courage Press.
- CNN. (1999). NATO Commander Discusses Latest Military Actions. CNN. Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2023, <http://edition.cnn.com/TRANSCRIPTS/9903/28/ndaysa.00.html> .
- Cohen, L. J. (1996). *Serbia's Secret War: Propaganda and the Deceit of History*. Texas: A&M University Press.
- Collantes Celador, G. (2009). Becoming 'European' through police reform: a successful strategy in Bosnia and Herzegovina? *Crime, law and social change*, 51, ss. 231-242.
- Collins, J. J. (2011). *Understanding war in Afghanistan*. NDU Press.
- Cordesman, A. H., Mausner, A., & Kasten, D. (2009). *Winning in Afghanistan: Creating effective Afghan security forces*. CSIS.
- Crossley-Frolick, K. A. ve Dursun-Ozkanca, O. (2011). Transitional Justice and Security Sector Reform: The Role of the EU and other Multilateral Institutions in Building Kosovo's Police Force.
- Dahlman, C., ve Tuathail, G. (2005). The Legacy of Ethnic Cleansing: The International Community and the Returns Process in Post-Dayton Bosnia-Herzegovina. *Political Ge-ography* 24 (2005), ss. 569–599.
- Day, A.C. and Hunt, C.T. (2020). UN Stabilisation Operations and the Problem of Non-Linear Change: A Relational Approach to Intervening in Governance Ecosystems. *Stability: International Journal of Security and Development*, 9(1), ss.1-23. DOI: <http://doi.org/10.5334/sta.727>

- DCAF. (2009). 'Security Sector Reform in Post-conflict Peacebuilding', Backgrounder Series, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF).
- De Coning, C., Detzel, J., & Hojem, P. (2008). UN Peacekeeping Operations Capstone Doctrine. Postboks: Norsk Utenrikspolitisk Institute.
- Demir, C. K. (2018). Hibrit tehditler ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri, T. ARI, K. ÖZLEM (ed.) X. Uluslararası Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi Tam Metin Kitapçığı içinde (ss. 743-762). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Demir, C.K. ve Kavaklı, S. (2019). “Jandarma Tipi Kolluk Kuvvetlerinin Değişen Güvenlik Ortamındaki Yeri ve Önemi”, T.Avaner ve B.Övgün (Ed.), içinde Genel Olarak İç Güvenlik Yönetimi, Gazi Kitabevi, Ankara. ss. 149-182.
- Demir, C.K. ve Pala, M.E. (2020). İstikrar ve Yeniden Yapılandırma Faaliyetlerinde Türkiye Örneği: Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekât Bölgeleri. Emsal Matbaa, Ankara.
- Demir, C.K., Kavaklı, S. ve Sert, A. (2020). Irak Savaş’ında ABD Ordusu (The U.S. Army in the Iraq War 2003-2011’den çeviri), Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları, Ankara.
- Demirel, N. (2015). BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barışın Korunması. *İstanbul, Derin Yayınları*.
- Department of Defense Washington United States. (2017). Enhancing Security and Stability in Afghanistan.
- DFID. (2002). Understanding and supporting security sector reform. DfID.
- Doyle, M. W., & Sambanis, N. (2007). *The UN Record on Peacekeeping Operations. International Journal: Canada’s Journal of Global Policy Analysis*, 62(3), ss. 495–518. doi:10.1177/002070200706200304.
- DPKO, UN. (2003). Handbook on United Nations multidimensional peacekeeping operations. New York, *Peacekeeping Best Practices Unit, UN DPKO*.
- DPKO, UN. (2008). United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines. *United Nations, New York*.
- DPO. (n.d.). United Nations Peacekeeping. Erişim Tarihi: 15 Ekim 2023, <https://peacekeeping.un.org/en/departement-of-peace-operations>
- DPPA. (2019). “Year in Review 2019”. Erişim Tarihi: 15 Ekim 2023, https://dppa.un.org/sites/default/files/year_in_review_2019_web.pdf
- Dziedzic, M., & Stark, C. (2006). Bridging the public security gap. *USIP Briefing, June*. Erişim Tarihi: 23 Ekim 2023, <https://www.usip.org/publications/2006/06/bridging-public-security-gap-role-center-excellence-stability-police-units>
- Dziedzic, Michael J. (1998) Policing the new world disorder: Addressing gaps in public security during peace operations, *Small Wars & Insurgencies*, 9:1, ss. 132-159.

- Eckhard, S. (2016) *International Assistance to Police Reform. Managing Peacebuilding*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107-115.
- EU Council. (2008a). COUNCIL JOINT ACTION 2008/124/CFSP of February 2008 on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX KOSOVO.
- EU Council. (2008b). Council document. Draft CONOPS for the European Union Rule of Law mission in Kosovo (31 January 2008). 5978/08 (27 March 2008). Brussels: Council of the European Union.
- EULEX. (2010). EULEX Programme Report. Erişim Tarihi: 24 Şubat 2024, <http://www.eulex-kosovo.eu/>
- EULEX. (2011). EULEX Programme Report Bolstering the Rule of Law in Kosovo: A Stock Take. <http://www.eulex-kosovo.eu/>
- Findlay, T. (2002). *The use of force in UN peace operations*. SIPRI.
- Forman, J., & Damschroder, L. (2007). Qualitative content analysis. In *Empirical methods for bioethics: A primer* (pp. 39-62). Emerald Group Publishing Limited.
- Formisano, C., & Tasiopoulou, G. (2012, March). The OSCE Mission in Kosovo: A Performance Appraisal. In *OSCE Yearbook 2011* (ss. 127-135). Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.
- Francis, J. J., Johnston, M., Robertson, C., Glidewell, L., Entwistle, V., Eccles, M. P., & Grimshaw, J. M. (2010). What is an adequate sample size? Operationalising data saturation for theory-based interview studies. *Psychology and health*, 25(10), ss. 1229-1245.
- Friesendorf, C. ve Penksa, S. E. (2008). Militarized Law Enforcement in Peace Operations: EUFOR in Bosnia and Herzegovina. *International Peacekeeping*, 15(5), 677–694. doi:10.1080/13533310802396277 .
- Fukuyama, F. (2005). Building Democracy After Conflict:" Stateness" First. *Journal of democracy*, 16(1), ss. 84-88.
- Gajić, S. S. (2017). Capacity Building for Security Sector Reform in Kosovo. *no*, 2, 41.
- Gall, C. (1999). Mines and NATO Bombs Still Killing in Kosovo. *The New York Times*. Erişim Tarihi: 22 Eylül 2023 <https://www.nytimes.com/1999/08/06/world/mines-and-nato-bombs-still-killing-in-kosovo.html?searchResultPosition=1>, .
- Gall, C. (2014). *The wrong enemy: America in Afghanistan, 2001–2014*. HMH.
- Gibbs, D. N. (2000). Afghanistan: The Soviet invasion in retrospect. *International Politics*, 37(2), ss. 233-245.
- Giustozzi, A., & Isaqzadeh, M. (2013). Policing Afghanistan: The politics of the lame

Leviathan.

Goulding, M. (1993). The evolution of United Nations peacekeeping. *International Affairs*, 69(3), ss. 451-464.

Gutman, R. (1999). The Rambouillet Agreement. Council on Foreign Relations. Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2023, <https://www.cfr.org/backgrounder/rambouillet-agreement>.

Halston, J. L., & MARINE CORPS COMMAND AND STAFF COLL QUANTICO VA. (2010). Afghan National Police Reform (Master's thesis).

Hanggi, Heiner. (2004). "Conceptualizing Security Sector Reform and Reconstruction." İçinde Reform and Reconstruction of the Security Sector, edited by Alan Bryden ve Heiner Hanggi, (ss. 1–11). Geneva: Center for the Democratic Control of Armed Forces.

Hansen, W., Ramsbotham, O., & Woodhouse, T. (2004). Hawks and doves: Peacekeeping and conflict resolution. In *Transforming ethno-political conflict*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.

Hedges, C. (2003). War is a Force that Gives Us Meaning. Anchor Books.

Hendrickson, D., & Karkoszka, A. (2002). The challenges of security sector reform. *SIPRI YEARBOOK*, ss. 175-202.

Henkin, L. (1999). Kosovo and the law of "humanitarian intervention". *American Journal of International Law*, 93(4), ss. 824-828.

Hills, Alice. (1998). International Peace Support Operations and CIVPOL: Should there be a Permanent Gendarmerie? *International Peacekeeping* 5 (3): ss. 26-41.

Holloway, D. (2008). *9/11 and the War on Terror*. Edinburgh University Press.

Holzgrefe, J. L. (2003). The Humanitarian Intervention Debate. In J. L. Holzgrefe & R. O. Keohane (Eds.), *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas* (s. 18). Cambridge University Press.

Hook, S. W. & Spanier, J. (2013). Amerikan dış politikası: İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze (Çev. Ö. Zihnioglu). İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Jing Ke. (2008). Did the US Media Reflect the Reality of the Kosovo War in an Objective Manner? A Case Study of The Washington Post and The Washington Times. *Intercultural Communication Studies*, 17(1), 160.

Johnson, D. E. (2006). *Learning Large Lessons: The Evolving Roles of Ground Power and Air Power in the Post-Cold War Era* (Vol. 405). Rand Corporation.

Judah, T. (2002). Kosovo: War and Revenge. Yale University Press. Erişim Tarihi: 13 Mart 2023, https://www.esiweb.org/pdf/esi_picture_story_-_tim_judah%27s_kosovo_-_september_2007.pdf.

Juncos, A. E. (2011). Europeanization by decree? The case of police reform in

- Bosnia. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 49(2), ss. 367-389.
- KAPS. (no date). Kosovo Academy for Public Safety background. Erişim Tarihi: 15 Ocak 2024. <https://aksp-ks.net/?page=2,6>.
- KARAKOÇ DORA, Z. (2021). The US-led “War on Terror” in Afghanistan: 2001-2021. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(Özel Sayı), ss. 172-185.
- Katzman, K., & Magill, C. E. (2001). Afghanistan: current issues and US policy concerns. Congressional Research Service, Library of Congress.
- Katzman, K., & Thomas, C. (2010). Afghanistan: Post-Taliban governance, security, and US policy (ss. 7-57). Congressional Research Service.
- Ke, J. (2008). Did the US Media Reflect the Reality of the Kosovo War in an Objective Manner? A Case Study of The Washington Post and The Washington Times. *Intercultural Communication Studies*, 17 (1), 160.
- Kelly, T. K., Bensahel, N., & Olikier, O. (2011). *Security force assistance in Afghanistan: Identifying lessons for future efforts*. Rand Corporation.
- Khalilzad, Z., & Byman, D. (2000). Afghanistan: The consolidation of a rogue state. *Washington Q.*, 23, 65.
- Ki-moon, B. (2008). Statement to Security Council meeting on securing peace and development: the role of the United Nations in supporting security sector reform | United Nations Secretary-General. Erişim Tarihi: 15 Ekim 2023, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2008-05-12/statement-security-council-meeting-securing-peace-and-development>.
- Kinzer, Stephen (1992). Ethnic Conflict Is Threatening in Yet Another Region of Yugoslavia: Kosovo. Erişim Tarihi: 15 Ocak 2024 <https://www.nytimes.com/1992/11/09/world/ethnicconflict-is-threatening-in-yet-another-region-of-yugoslavia-kosovo.html>.
- Kosovo Declaration of Independence. (2008). Erişim Tarihi: 13 Ocak 2024. <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/2008/en/56552>
- Krieger, H. (2001, ss.48-50). The Kosovo Conflict and International Law: An Analytical Documentation 1974-1999. Cambridge University Press.
- Kumar, R. (2015), *Araştırma Yöntemleri Yeni Başlayanlar İçin Adım Adım Araştırma Rehberi*, (Çev. Ömay Çokluk, Güçlü Şekercioğlu, Hasan Atak), Ankara, Edge Akademi Yayınları.
- Lansford, T. (2011). *9/11 And the wars in Afghanistan and Iraq: A chronology and reference guide*. Bloomsbury Publishing USA.
- Law, D. (2004). Security sector reform in the Euro-Atlantic region: unfinished business. Reform and reconstruction of the security sector, ss. 21-45.
- Lindvall, D. (2009). *The limits of the European vision in Bosnia and Herzegovina: An*

analysis of the police reform negotiations (Doctoral dissertation, Acta Universitatis Stockholmiensis).

Maizland, L., & Laub, Z. (2021). The Taliban in Afghanistan. *Council on Foreign Relations*, 15.

Malcolm, N. (1999). Kosovo: A Short History. Harper Perennial. Erişim Tarihi: 02 Ocak https://www.jstor.org/stable/42895281?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents

Mamdani, M. (2002). Good Muslim, bad Muslim: A political perspective on culture and terrorism. *American anthropologist*, 104(3), ss. 766-775.

Mandates and the Legal Basis for Peacekeeping. (n.d.). United Nations Peacekeeping. Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2023, <https://peacekeeping.un.org/en/mandates-and-legal-basis-peacekeeping>

Marshall, M. N. (1996). Sampling for qualitative research. *Family practice*, 13(6), ss. 522-526.

McCauley, M. (2002). Afghanistan and Central Asia: a modern history. London: Longman.

Mediation Support Unit. (n.d.). UN Peacemaker. Erişim Tarihi: 23 Ekim 2023, <https://peacemaker.un.org/mediation-support>

Mediation. (n.d.). UN Peacemaker. Erişim Tarihi: 23 Ekim 2023, <https://dppa.un.org/en/prevention-and-mediation>

Merlingen, M. ve Ostrauskaite, R. (2006). The EUPM in Bosnia. (iç) *EU Peacebuilding and Policing: Governance and the European Security and Defence Policy*. Merlingen, M. ve Ostrauskaite, R. (Ed.). Abingdon: Routledge.

Mine Action. (n.d.). Mine Action. Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2023, <https://peacekeeping.un.org/en/mine-action>

Mounier, G. (2007). European police missions: From security sector reform to externalization of internal security. *HUMSEC Journal*. Cilt 1. Graz: European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy, ss. 47-64.

Muggah, R. (2014). The United Nations Turns to Stabilization. IPI Global Observatory.

Murray, T. (2007). Police-building in Afghanistan: A case study of civil security reform. *International peacekeeping*, 14(1), ss. 108-126.

NATO KFOR. (n.d.). KFOR Mission. Erişim Tarihi: 15 Ocak 2024. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm

NATO North Atlantic Treaty Organization. (2004). The Multinational Specialized Unit. Erişim Tarihi: 18 Eylül 2023, <https://www.nato.int/sforIG/factsheet/msu/t040809a.htm>.

NATO North Atlantic Treaty Organization. (2007). The Stabilisation Force. Erişim Tarihi:

- 16 Temmuz 2023, <https://www.nato.int/sfor/index.htm> .
- NATO SP COE. (2022). Stability Policing in Afghanistan: Did NATO Miss an Opportunity? Lessons from a 20-Year Campaign, At the NATO SP COE in Vicenza, Italy.
- NATO Standard (2016). Allied Joint Doctrine for Stability Policing- ajp-3.22. Published by the NATO STANDARDIZATION OFFICE (NSO) © NATO/OTAN.
- NATO. (2022). Resolute Support Mission in Afghanistan (2015-2021). Erişim Tarihi: 18 Eylül 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm .
- Ní Aoláin, Fionnuala. (1998). 'The Fractured Soul of the Dayton Peace Agreement: A Legal Analysis'. 19 Mich J Int'l L ss. 957-1004.
- NSPCOE. (2020). NATO Centres of Excellence. Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2023, <https://www.nspcoe.org/home> .
- Nye, Joseph S. ve Welch, David A. (2015). Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak. Çev. R. Akman, (4. Baskı) İstanbul, T. İş Bankası Kültür Yayınları.
- OECD. (2005). Security System Reform and Governance, DAC Guidelines and Reference Series, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264007888-en>.
- OECD. (2007). The OECD DAC Handbook on Security System Reform: Supporting Security and Justice. Oecd.
- Oliker, O. (2011). *Building Afghanistan's Security Forces in Wartime: The Soviet Experience*. Washington, DC: RAND.
- O'Neill, W. G. (2002). *Kosovo: An unfinished peace*. Lynne Rienner Publishers.
- OSCE The Organization for Security and Co-operation in Europe. (1995). Dayton Peace Agreement. Erişim Tarihi: 11 Haziran 2023, <https://www.osce.org/bih/126173?download=true> .
- OSCE. (2005). "OSCE Mission in Kosovo Police Training and Development", Factsheet. Erişim Tarihi: 15 Ocak 2024, <http://www.osce.org/kosovo/37595?download=true> , .
- ÖZDEMİR, E. (2023). Askerî Gücün Savaş Dışı Kullanımı: Afganistan ve Irak'ta Kolluk İstikrar Harekâtı. Güvenlik Stratejileri Dergisi, ss. 91-117.
- Padarariu, A.M. (2014). The implementation of police reform in Bosnia and Herzegovina: Analysing UN and EU efforts. Stability: International Journal of Security & Development. 3(1): 4,1-18.
- Peacemaking. (n.d.). UN Peacemaker. Erişim Tarihi: 23 Ekim 2023, <https://dppa.un.org/en/prevention-and-mediation>
- Peou, S. (2002). *The UN, Peacekeeping, and Collective Human Security: From An Agenda for Peace to the Brahimi Report*. *International Peacekeeping*, 9(2), ss. 51–68. doi:10.1080/714002728.

- Peter, M. (2015). Between doctrine and practice: The UN peacekeeping dilemma. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*, 21(3), ss. 351-370.
- Peters, S. (2010). Strategic Communication for Crisis Management Operations of International Organisations: ISAFUGYK Afghanistan and EULEX Kosovo. EU Diplomacy Paper 1/2010, January 2010. *EU Diplomacy Papers*, 34.
- Preventive Diplomacy. (n.d.). UN Peacemaker. Erişim Tarihi: 10 Ekim 2023, <https://dppa.un.org/en/prevention-and-mediation>
- Principles of Peacekeeping. (n.d.). United Nations Peacekeeping. Erişim Tarihi: 10 Ekim 2023, <https://peacekeeping.un.org/en/principles-of-peacekeeping>
- Ranstorp, M. (1998). Interpreting the broader context and meaning of Bin-Laden's Fatwa. *Studies in Conflict & Terrorism*, 21(4), ss. 321–330. doi:10.1080/10576109808436072.
- Rashid, A. (2002). *Taliban: Islam, Oil and the New Great Game in Central Asia*. London, New York: I.B.Tauris.
- Rich, R. (1993). Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union. Special Issue, "Symposium: Recent Developments in the Practice of State Recognition," *European Journal of International Law* 4(1):36 – 65.
- Robinson, M. (2000). Statement by Mary Robinson, United Nations High Commissioner for Human Rights, on the Bombing in Yugoslavia. United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner.
- S/CRS. (2006). Lessons-Learned: Disarmament, Demobilization and Reintegration (DDR) in Reconstruction and Stabilization Operations. April, 1–42.
- S/CRS. (n.d.). U.S. Department of State. Erişim Tarihi: 15 Ekim 2023, <https://2001-2009.state.gov/s/crs/c12936.htm> .
- Schnabel, A., & Ehrhart, H. G. (2005). Post-conflict societies and the military: Challenges and problems of security sector reform. Ehrhart, H. G., & Schnabel, A. (Eds.) *Security sector reform and post-conflict peacebuilding* (ss. 1-16) içinde. Tokyo: United Nations University Press.
- Sedra, M. (2003). "Police Reform in Afghanistan: An Overview", içinde Sedra, ed. *Confronting Afghanistan's Security Dilemma: reforming the security sector*.
- Sedra, M. (2010). Towards second generation security sector reform. M. Sedra (ed.) *The future of security sector reform*, (ss. 102-116) içinde, CIGI, Waterloo.
- Sedra, M. (2017). *Security sector reform in conflict-affected countries: The evolution of a model*. Taylor & Francis.
- Serwer, D. (2019). Kosovo: An Unlikely Success Still in the Making. *Independence Movements and Their Aftermath: Self Determination and the Struggle for Success*, ss.

81-99.

Shahrani, N. M. (2002). War, factionalism, and the state in Afghanistan. *American Anthropologist*, 104(3), ss. 715-722.

Sharp, J. M. O. (1998). Dayton Report Card. *International Security*, 22(3), ss. 101–137.

Shelton, L. Dinah (Ed.) (2005). *Encyclopedia of Genocide And Crimes Against Humanity*. Detroit, New York, San Francisco, San Diego, New Haven Conn., Waterville Maine, London, Munich: The Thomson Corporation.

Short, C. (1999). Security Sector Reform and the Elimination of Poverty: A Speech. DFID.

SIPRI (2021). Multilateral peace operations in Afghanistan between 2001 and 2021 | SIPRI. Erişim Tarihi: 18 Ekim 2023, <https://www.sipri.org/commentary/topical-backgrounder/2021/multilateralpeace-operations-afghanistan-between-2001-and-2021>.

Silber, L., & Little, A. (1996). *Yugoslavia: Death of a Nation*. Penguin Books.

Smith, C. D. (2001). The Kosovo Peace Agreement: An Interim Analysis. In E. C. Luck (Ed.), *Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned* (ss. 67-92). New York: Oxford University Press.

Solana, J. (1999). NATO's Secretary General Solana discusses air campaign over Yugoslavia. CNN. Erişim Tarihi: 14 Ekim 2023, <https://www.cnn.com/ALLPOLITICS/stories/1999/03/24/solana.01/index.html>, .

Sollinger, J. M., Fisher, G., & Metscher, K. N. (2008). The wars in Afghanistan and Iraq—An overview. *Invisible wounds of war: Psychological and cognitive injuries, their consequences, and services to assist recovery*, 19-31.

Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction (SIGAR). (2017). *Reconstructing the Afghan National Defense and Security Forces: Lessons From the U.S. Experience in Afghanistan*. 2530 CRYSTAL DRIVE, ARLINGTON, VIRGINIA 22202.

Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction (SIGAR). (2019). *Divided Responsibility: Lessons from U.S. Security Sector Assistance Efforts in Afghanistan*. 2530 CRYSTAL DRIVE, ARLINGTON, VIRGINIA 22202.

Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction (SIGAR). (2021). *What We Need to Learn: Lessons from Twenty Years of Afghanistan Reconstruction*. 2530 CRYSTAL DRIVE, ARLINGTON, VIRGINIA 22202.

Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction (SIGAR). (2022). *Police in Conflict: Lessons from U.S. and International Police Assistance Efforts in Afghanistan*. 2530 CRYSTAL DRIVE, ARLINGTON, VIRGINIA 22202.

Steele, J. (1999). Kosovo Albanians accept NATO strikes as 'price of freedom.' *The Guardian*. Erişim Tarihi: 08 Mayıs 2023, <https://www.theguardian.com/world/1999/apr/05/balkans6>]

- Stingo, V. (2017). ‘Challenges and opportunities of developing a NATO Stability Policing capability’, (içinde) *Stability Policing: A Tool to Project Stability* Vittorio Stingo, Michael J. Dziedzic and Bianca Barbu (Eds). Headquarters Supreme Allied Commander Transformation Norfolk, Virginia, United States, ss. 3-24.
- Tanielian, T. L. (2008). *Invisible wounds of war: Psychological and cognitive injuries, their consequences, and services to assist recovery* (Vol. 1). Rand Corporation.
- Thier, J. A. (2009). *Afghanistan Security: US Programs to Further Reform Ministry of Interior and National Police Challenged by Lack of Military Personnel and Afghan Cooperation*,”. GAO-09-280, March.
- Thomas, C. (2018). Afghanistan: background and US Policy. *Congressional research service*, 10, 16.
- Traynor, I., (2010). Nato maps out Afghanistan withdrawal by 2014 at Lisbon summit. the Guardian. Erişim Tarihi 10 Eylül 2023, http://www.theguardian.com/world/2010/nov/20/nato_afghanistan-2014-withdrawal-lisbon, .
- Tuncer, H. (2010). Uluslararası Hukuk Perspektifinden Kosova'ya NATO Müdahalesi. *Bilig*, 55, 141-156.
- UN General Assembly. (2015). “Report of the High-level Independent Panel on Peace Operations on Uniting our Strengths for Peace: Politics, Partnership and People,” UN doc. A/70/95-S/2015/446 .
- UN General Assembly. (2018). A / RES / 72/262 C: Special Subjects Relating to the Programme Budget Forthe Biennium 2018–2019.
- UN Peacebuilding. (n.d.). UN Peacebuilding. Erişim Tarihi: 23 Ekim 2023, <https://www.un.org/peacebuilding/> .
- UN Peacekeeping List of Operations. (n.d.). UN Peacekeeping. Erişim Tarihi: 23 Ekim 2023, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/unpeacekeeping-operationlist_3_1_0.pdf .
- UN Reform: Two new departments for the peace and security pillar | Permanent Missions. (2018). Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2023, <https://www.un.int/cotedivoire/news/un-reform-two-new-departments-peace-and-security-pillar>.
- UN Secretary General. (2002). The situation in Afghanistan: Report of the Secretary-General (A/56/1000-S/2002/737). Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2023, <https://reliefweb.int/report/afghanistan/situation-afghanistan-report-secretary-general-a561000-s2002737>.
- UN SSR Taskforce. (2012). Security Sector Reform Integrated Technical Guidance Notes.
- UNDOCS United Nations Security Council. (1995). Solution 1029: Conclusions of the Peace Implementation Conference held at Lancaster House, London, on 8 and 9 December.

Erişim Tarihi: 22 Ekim 2023, 1995. <https://undocs.org/en/S/1995/1029>.

UNDOCS United Nations Security Council. (1997). Solution 979: Bonn Peace Implementation Conference 9 and 10 December 1997. Erişim Tarihi: 16 Eylül 2023, <https://undocs.org/en/S/1997/979>.

UNDP. (2002). Human Development Report: Deepening Democracy in a Fragmented World. Oxford: Oxford University Press.

_____. (2003). Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations. New York: Peacekeeping Best Practices Unit, Department of Peacekeeping Operations.

United Nations Peacekeeping. (2008). Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines. Erişim Tarihi: 19 Ekim 2023, <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/united-nationspeacekeeping-operations-principles-and-guidelines-the-capstone-doctrine/>.

United Nations Peacekeeping. (2020). UN Peacekeeping List of Operations. Erişim Tarihi: 18 Ekim 2023, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/unpeacekeeping-operationlist_3_1_0.pdf.

United Nations Security Council. (1991). Resolution 713: Socialist Federal Rep. of Yugoslavia (25 Sept). Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/713>.

_____. (1992a). Resolution 743: Socialist Federal Rep. of Yugoslavia (25 Feb). Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/743>.

_____. (1992b). Resolution 749: Socialist Federal Rep. of Yugoslavia (25 Feb). Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/749>.

_____. (1992c). Resolution 752: Bosnia and Herzegovina (15 May). Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/752>.

_____. (1992ç). Resolution 770: Bosnia and Herzegovina (13 August). Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/770>.

_____. (1993a). Resolution 808: Bosnia and Herzegovina (22 Feb). Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/808>.

_____. (1993b). Resolution 819: Bosnia and Herzegovina (16 April). Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/819>.

_____. (1993c). Resolution 827: Bosnia and Herzegovina (25 May). Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/827>.

_____. (1995a). Resolution 1031: Bosnia and Herzegovina (15 Dec). Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/1031>.

_____. (1995b). Resolution 1035: Bosnia and Herzegovina (21 Dec). 14 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/1035>.

- _____. (1996). Resolution 1088: The situation in Bosnia and Herzegovina (12 Dec). 14 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/1088> .
- _____. (1997). Resolution 1144: The situation in Bosnia and Herzegovina (19 Dec). 14 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/1144> .
- _____. (1999). Resolution 1244: The situation Relating Kosovo (10 Jun). 14 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/1144> .
- _____. (2001a). Resolution 1368: Threats to international peace and security caused by terrorist acts. Erişim Tarihi: 28 Haziran 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/1368> .
- _____. (2001b). Resolution 1378: The situation in Afghanistan. Erişim Tarihi: 28 Haziran 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/1378> .
- _____. (2001c). Resolution 1386: The situation in Afghanistan. Erişim Tarihi: 28 Haziran 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/1386> .
- _____. (2003). Resolution 1510: The situation in Afghanistan. Erişim Tarihi: 28 Haziran 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/1510> .
- United Nations. (1945). Charter of the United Nations. Erişim Tarihi: 13 Ocak 2023, <https://www.un.org/en charter-united-nations/> .
- United Nations: Charter of the United Nations. (1945). The American Journal of International Law, 39(3), 190. <https://doi.org/10.2307/2213923>.
- United Nations Peacekeeping. (1996). Former Yugoslavia – UNPROFOR. [https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/ UNPROFOR.htm](https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/UNPROFOR.htm)
- UNPROFOR. (1996). Former Yugoslavia – UNPROFOR. Erişim Tarihi: 15 Ekim 2023, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unprof_b.htm .
- UNSCR, United Nations Security Council Resolution. (1992). Resolution 743: Socialist Federal Rep. of Yugoslavia (25 Feb). Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2023, <http://unscr.com/en/resolutions/743> .
- UNSCR, United Nations Security Council Resolution. (2014). Resolution 2151: International Peace and Security, UN Peacekeeping (28 Apr.). Erişim Tarihi: 26 Haziran 2023, [https://undocs.org/S/RES/2151\(2014\)](https://undocs.org/S/RES/2151(2014))
- Vetschera, Heinz, Damian ve Matthieu. (2006). Security sector reform in Bosnia and Herzegovina: The role of the international community, International Peacekeeping, 13:1, ss. 28-42.
- Visoka, G., & Aslan, E. (2021). Security sector reform and post conflict peacebuilding in Afghanistan. International Master in Security, Intelligence and Strategic Studies Press.
- What We Do. (n.d.). Department of Political and Peacebuilding Affairs. Erişim Tarihi: 20 Ekim 2023, from <https://dppa.un.org/en/what-we-do>

Where We Operate. (n.d.). United Nations Peacebuilding. Erişim Tarihi: 23 Ekim 2023, <https://peacekeeping.un.org/en/where-we-operate>

Wilder, A. R. (2007). Cops or robbers?: The struggle to reform the Afghan National Police. Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit.

Woodward, S. L. (1995). Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War. Brookings Institution Press, Washington, D.C.

Wulf, H. (2000). Security Sector Reform in Developing Countries. Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) Eschborn.

EK-1

Çizelge 1.1. Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları

S.NO.	KISALTMA	MİSYON ADI	BAŞLANGIÇ TARİHİ	BİTİŞ TARİHİ
1	UNTSO	United Nations Truce Supervision Organization Birleşmiş Milletler Ateşkes Gözetim Örgütü	Mayıs 1948	Devam Ediyor
2	UNMOGIP	GIP United Nations Military Observer Group in India and Pakistan GIP Hindistan ve Pakistan'daki Birleşmiş Milletler Askeri Gözlemci Grubu	Ocak 1949	Devam Ediyor
3	UNEF I	First United Nations Emergency Force Birinci Birleşmiş Milletler Acil Durum Gücü	Kasım 1956	Haziran 1967
4	UNOGIL	United Nations Observation Group in Lebanon Lübnan'daki Birleşmiş Milletler Gözlem Grubu	Haziran 1958	Aralık 1958
5	ONUC	United Nations Operation in the Congo Kongo'daki Birleşmiş Milletler Operasyonu	Temmuz 1960	Haziran 1964
6	UNSF	United Nations Security Force in West New Guinea Batı Yeni Gine'deki Birleşmiş Milletler Güvenlik Gücü	Ekim 1962	Nisan 1963
7	UNYOM	United Nations Yemen Observation Mission Birleşmiş Milletler Yemen Gözlem Misyonu	Temmuz 1963	Eylül 1964
8	UNFICYP	United Nations Peacekeeping Force in Cyprus Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü	Mart 1964	Devam Ediyor
9	DOMREP	Mission of the Representative of the Secretary-General in the Dominican Republic Genel Sekreter Temsilcisinin Dominik Cumhuriyeti'ndeki Misyonu	Mayıs 1965	Ekim 1966
10	UNIPOM	United Nations India-Pakistan Observation Mission Birleşmiş Milletler Hindistan-Pakistan Gözlem Misyonu	Eylül 1965	Mart 1966
11	UNEF II	Second United Nations Emergency Force İkinci Birleşmiş Milletler Acil Durum Gücü	Ekim 1973	Temmuz 1979
12	UNDOF	United Nations Disengagement Observer Force Birleşmiş Milletler Ayrılma Gözlemci Gücü	Haziran 1974	Devam Ediyor
13	UNIFIL	United Nations Interim Force in Lebanon Lübnan'daki Birleşmiş Milletler Geçici Gücü	Mart 1978	Devam Ediyor
14	UNGOMAP	United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan Afganistan ve Pakistan'daki Birleşmiş Milletler İyi Niyet Komisyonu	Mayıs 1988	Mart 1990
15	UNIIMOG	United Nations Iran-Iraq Military Observer Group Birleşmiş Milletler İran-İrak Askeri Gözlemci Grubu	Ağustos 1988	Şubat 1991
16	UNAVEM I	United Nations Angola Verification Mission I Birleşmiş Milletler Angola Doğrulama Misyonu	Ocak 1989	Haziran 1991
17	UNTAG	United Nations Transition Assistance Group Birleşmiş Milletler Geçiş Dönemi Destek Grubu	Nisan 1989	Mart 1990
18	ONUCA	United Nations Observer Group in Central America Orta Amerika'daki Birleşmiş Milletler Gözlemci Grubu	Kasım 1989	Ocak 1992
19	UNIKOM	United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission Birleşmiş Milletler Irak-Kuveyt Gözlem Misyonu	Nisan 1991	Ekim 2003
20	MINURSO	United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara Batı Sahra'daki Referandum için Birleşmiş Milletler Misyonu	Nisan 1991	Devam Ediyor
21	UNAVEM II	United Nations Angola Verification Mission II Birleşmiş Milletler Angola Doğrulama Misyonu II	Haziran 1991	Şubat 1995
22	ONUSAL	United Nations Observer Mission in El Salvador El Salvador'daki Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu	Temmuz 1991	Nisan 1995
23	UNAMIC	United Nations Advance Mission in Cambodia Kamboçya'daki Birleşmiş Milletler İleri Misyonu	Ekim 1991	Mart 1992

EK-1 (Devam)

S.NO.	KISALTMA	MİSYON ADI	BAŞLANGIÇ TARİHİ	BİTİŞ TARİHİ
24	UNPROFOR	United Nations Protection Force Birleşmiş Milletler Koruma Gücü	Şubat 1992	Mart 1995
25	UNTAC	United Nations Transitional Authority in Cambodia Kamboçya'daki Birleşmiş Milletler Geçiş Otoritesi	Mart 1992	Eylül 1993
26	UNOSOM I	United Nations Operation in Somalia I Somali'deki Birleşmiş Milletler Operasyonu I	Nisan 1992	Mart 1993
27	ONUMOS	United Nations Operation in Mozambique Mozambik'teki Birleşmiş Milletler Operasyonu	Aralık 1992	Aralık 1994
28	UNOSOM II	United Nations Operation in Somalia II Somali'deki Birleşmiş Milletler Operasyonu II	Mart 1993	Mart 1995
29	UNOMUR	United Nations Observer Mission Uganda-Rwanda Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu Uganda-Rwanda	Haziran 1993	Eylül 1994
30	UNOMIG	United Nations Observer Mission in Georgia Gürcistan'daki Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu	Ağustos 1993	Haziran 2009
31	UNOMIL	United Nations Observer Mission in Liberia Liberya'daki Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu	Eylül 1993	Eylül 1997
32	UNMIH	United Nations Mission in Haiti Haiti'deki Birleşmiş Milletler Misyonu	Eylül 1993	Haziran 1996
33	UNAMIR	United Nations Assistance Mission for Rwanda Rwanda için Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu	Ekim 1993	Mart 1996
34	UNASOG	United Nations Aouzou Strip Observer Group Birleşmiş Milletler Aouzou Şeridi Gözlemci Grubu	Mayıs 1994	Haziran 1994
35	UNMOT	United Nations Mission of Observers in Tajikistan Tacikistan'daki Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu	Aralık 1994	Mayıs 2000
36	UNAVEM III	United Nations Angola Verification Mission III Birleşmiş Milletler Angola Doğrulama Misyonu III	Şubat 1995	Haziran 1997
37	UNCRO	United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia Hırvatistan' da Birleşmiş Milletler Güven Tazeleme Operasyonu	Mart 1995	Ocak 1996
38	UNPREDEP	United Nations Preventive Deployment Force Birleşmiş Milletler Önleyici Konuşlandırma Gücü	Mart 1995	Şubat 1999
39	UNMIBH	United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina Bosna Hersek'teki Birleşmiş Milletler Misyonu	Aralık 1995	Aralık 2002
40	UNTAES	United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium Birleşmiş Milletler Doğu Slavonya, Baranja ve Batı Sirmium Geçici Yönetimi	Ocak 1996	Ocak 1998
41	UNMOP	United Nations Mission of Observers in Prevlaka Prevlaka'daki Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu	Şubat 1996	Aralık 2002
42	UNSMIH	United Nations Support Mission in Haiti Haiti'deki Birleşmiş Milletler Destek Misyonu	Temmuz 1996	Temmuz 1997
43	MINUGUA	United Nations Verification Mission in Guatemala Guatemala'daki Birleşmiş Milletler Doğrulama Misyonu	Ocak 1997	Mayıs 1997
44	MONUA	United Nations Observer Mission in Angola Angola'daki Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu	Haziran 1997	Şubat 1999
45	UNTMIH	United Nations Transition Mission in Haiti Haiti'deki Birleşmiş Milletler Geçiş Misyonu	Ağustos 1997	Aralık 1997
46	MIPONUH	United Nations Civilian Police Mission in Haiti Haiti'deki Birleşmiş Milletler Sivil Polis Misyonu	Aralık 1997	Mart 2000

EK-1 (Devam)

S.NO.	KISALTMA	MİSYON ADI	BAŞLANGIÇ TARİHİ	BİTİŞ TARİHİ
47	UNCPSG	UN Civilian Police Support Group BM Sivil Polis Destek Grubu	Ocak 1998	Ekim 1998
48	MINURCA	United Nations Mission in the Central African Republic and Chad Orta Afrika Cumhuriyeti ve Çad'daki Birleşmiş Milletler Misyonu	Nisan 1998	Şubat 2000
49	UNOMSIL	United Nations Observer Mission in Sierra Leone Sierra Leone'daki Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu	Temmuz 1998	Ekim 1999
50	UNMIK	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo Kosova'daki Birleşmiş Milletler Geçici Yönetim Misyonu	Haziran 1999	Devam Ediyor
51	UNAMSIL	United Nations Mission in Sierra Leone Sierra Leone'deki Birleşmiş Milletler Misyonu	Ekim 1999	Aralık 2005
52	UNTAET	United Nations Transitional Administration in East Timor Doğu Timor'daki Birleşmiş Milletler Geçici Yönetimi	Ekim 1999	Mayıs 2002
53	MONUC	United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki Birleşmiş Milletler Örgütü Misyonu	Kasım 1999	Haziran 2010
54	UNMEE	United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea Etiyopya ve Eritre'deki Birleşmiş Milletler Misyonu	Temmuz 2000	Temmuz 2008
55	UNMISET	United Nations Mission of Support in East Timor Doğu Timor'daki Birleşmiş Milletler Destek Misyonu	Mayıs 2002	Mayıs 2005
56	MINUCI	United Nations Mission in Côte d'Ivoire Fildişi Sahili'ndeki Birleşmiş Milletler Misyonu	Mayıs 2003	Nisan 2004
57	UNMIL	United Nations Mission in Liberia Liberya'daki Birleşmiş Milletler Misyonu	Eylül 2003	Mart 2018
58	UNOCI	United Nations Operation in Côte d'Ivoire Fildişi Sahili'ndeki Birleşmiş Milletler Operasyonu	Nisan 2004	Mayıs 2017
59	MINUSTAH	United Nations Stabilization Mission in Haiti Haiti'deki Birleşmiş Milletler İstikrar Misyonu	Haziran 2004	Ekim 2017
60	ONUB	United Nations Operation in Burundi Burundi'deki Birleşmiş Milletler Operasyonu	Haziran 2004	Aralık 2006
61	UNMIS	United Nations Mission in the Sudan Sudan'daki Birleşmiş Milletler Misyonu	Mart 2005	Temmuz 2011
62	UNMIT	United Nations Integrated Mission in Timor-Leste Doğu Timor'daki Birleşmiş Milletler Entegre Misyonu	Ağustos 2006	Aralık 2012
63	UNAMID	African Union-United Nations Hybrid Operation in Darfur Darfur'da Afrika Birliği-Birleşmiş Milletler Hibrit Operasyonu	Temmuz 2007	Aralık 2020
64	MINURCAT	United Nations Mission in the Central African Republic and Chad Orta Afrika Cumhuriyeti ve Çad'daki Birleşmiş Milletler Misyonu	Eylül 2007	Aralık 2010
65	MONUSCO	United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki Birleşmiş Milletler Örgütü İstikrar Misyonu	Temmuz 2010	Devam Ediyor
66	UNISFA	United Nations Organization Interim Security Force for Abyei Birleşmiş Milletler Örgütü Abyei Güvenlik Gücü	Haziran 2011	Devam Ediyor
67	UNMISS	United Nations Mission in the Republic of South Sudan Güney Sudan Cumhuriyeti'ndeki Birleşmiş Milletler Misyonu	Temmuz 2011	Devam Ediyor
68	UNSMIS	United Nations Supervision Mission in Syria Suriye'deki Birleşmiş Milletler Gözetim Misyonu	Nisan 2012	Ağustos 2012
69	MINUSMA	United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali Mali'deki Birleşmiş Milletler Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu	Nisan 2013	Devam Ediyor
70	MINUSCA	United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission Birleşmiş Milletler Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu	Nisan 2014	Devam Ediyor
71	MINUJUSTH	United Nations Mission for Justice Support in Haiti Haiti'deki Birleşmiş Milletler Adalet Destek Misyonu	Ekim 2017	Ekim 2019

EK-2

Görüşme Soruları

1. Görev yaptığınız dönemde rütbeniz nedir?
2. Eğitim seviyeniz nedir?
3. Kendi ülkenizde hangi görevlerde bulundunuz?
4. Yerel kolluğun reformu/yapılandırılması kapsamında hangi ülkelerde görev aldınız?
Hangi uluslararası organizasyon altında görev yaptınız?
5. Görevli olduğunuz ülkede kolluk reformu/yapılandırılması kapsamında hangi görevleri aldınız?
6. Görev öncesi kolluk reformu/yapılandırılması hakkında size tevcih edilen görev ile ilgili eğitim aldınız mı? Daha önce eğitici olarak kendi kolluk teşkilatınızda çalıştınız mı? Çalıştıysanız görevlendirildiğiniz ülkede aldığınız görevde size olumlu yönde katkısı oldu mu?
7. Görevli olduğunuz ülkede kolluk reformu/yapılandırılması kapsamında yürüttüğünüz faaliyetlerde hangi zorluklarla karşılaştınız? Bunları zorluk derecesine göre sıralar mısınız?
8. Görevli olduğunuz ülkede kolluk reformu/yapılandırılması kapsamında yürüttüğünüz faaliyetleri kolaylaştıran hususlar nelerdir? Bunları önem derecesine göre sıralar mısınız?
9. Görevlendirildiğiniz ülkede kolluk reformu/yapılandırması faaliyetlerin başarı ile yürütüldüğünü düşünüyor musunuz? Birden fazla ülkede görev yaptıysanız başarı seviyelerini ve yapılandırma süreçlerini kıyaslayabilir misiniz?
10. Görev yaptığınız ülkede yeniden yapılandırılan/teşkil edilen yerel kolluğun personel kaynakları nelerdi? Yerel kolluğa lider personel seçilmesinde hangi hususlara dikkat edilmelidir?
11. Yerel kolluğun reformu/yapılandırılması sürecinde bölgenin etnik ve dini yapısının kolluk personeli temin sürecine etkisi var mıydı?
12. Farklı organizasyon yapısına ve kültürüne sahip güvenlik güçlerinin (ordu, sivil polis ve JTKK) yerel kolluğun reformu/yapılandırılması sürecinde birlikte görev alması kolluk reformu sürecini nasıl etkilemektedir? Görev yaptığınız ülkede böyle bir durumla karşılaştınız mı?
13. Yerel kolluğun eğitim süreci hakkında neler söyleyebilirsiniz? Hangi seviyede personele ne tür eğitimler verilmekteydi ve sertifika/diploma gibi belgeler ile eğitimi başarı ile geçenler kayıt altına alınıyor muydu?

14. Eğitimlerde başarısız olanlar ile ilgili ne gibi işlem yapılıyordu? Görev yaptığınız ülkede yerel kolluk teşkilatına seçilen ve sertifika almaya hak kazanan personelin kontrol, izleme ve değerlendirme süreci hakkında neler söyleyebilirsiniz?
15. Yerel birimlerin kolluğun reformu/yapılandırılması sürecine olumlu ya da olumsuz etkileri nelerdi?
16. Sizce yerel kolluğun reformu/yapılandırılması süreci nasıl olmalıdır? Başarılı bir kolluk reformu/yapılandırılması yönetimi konusunda düşünceleriniz nelerdir?

JSGA'lı Her Zaman Yurt, Ulus ve Cumhuriyete
Aşk ve Sadakatle Bağlı Tevazu, Fedakârlık ve Feragat
Örneğidir